

NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 07404

FUN MAYN SOD

Gavriel Vaysman

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

גבריאל ווייסמאן

פון מיין סאָד

דאָס דאָזיקע בוך וואָס דער מחבר גבריאָל ווייסמאַן ז"ל האָט צוגעגרייט אין זײַנע
לעצטע וואָכן, דערשיינט מיט דער הילף פון: —
קרן תל-אביב לספרות ואמנות ע"ש י. רבינוביץ;
יידישער ליטעראַטור־ און זשורנאַליסטן-פאַראיין אין ישראל;
הילפספּאַנד פאַר ייִדיש-שאַפונג ביים פאַרלאַג „ישראל-בוך“;
בעלאַל און סאַניע קאַסטנער-פּאַנד, תל-אביב
און ישראל גלאַט, דעם מחברס אַ בן-עיר.

גבריאל ווייסנמאן

פון מיין סאָד

מעשהלעך פאר קליין און גרויס

פארלאג „ישראל-בוך“
הילפספאָנד פאר יודיש-שאַפונג
תל-אביב, תשמ"ט — 1988

גבריאֵל ווייסמן
מבוסתני
מעשיות לקטנים ולגדולים

גבריאֵל ווייסמאן
פון מיין סאָד
מעשהלעך פאַר קליין און גרויס

© כל הזכויות שמורות למחבר
Printed in Israel 1988
נדפס בישראל 1988

פאַרלאַג „ישראל-בוך“
הילפספאַנד פאַר ייִדיש-שאַפונג
רחוב איתמר בן-אבי 4, תל-אביב, ת.ד. 1777

Israel-Book Publishing House
4, Itamar Ben-Avi Str. Tel-Aviv, P.O.B. 1777

דפוס „שמגר 1986“, ת"א, טל. 828704

א מתנה

מיון פרוי לאה,

אונדזערע קינדער און אייניגלעך

— מיט ליבשאפט.

אין מיין טאטנס אנדענק

בעת כ'גוי אָנצייכענען שטריכן צו מיין פּאָטערס געשטאַלט, באַווייזן זיך פּאַר מיר צוויי פּאַרשיידענע מעגלעכקייטן: פּירברענגען זיין געשטאַלט ווי איך געדענק זי, פון זינט מיין קינדשאַפט אָן ביז די גרויליקע רגעס פון זיין אויסגוי, אָדער — זיך קאָנצענטרירן אַרום דעם אימאַזש פון דעם געזעלשאַפטלעכן מענטש, דעם שרייבער, זשורנאַליסט און קונסט-קריטיקער. און דאָס — נישט נאָר דערפּאַר וואָס זיי זענען צוויי אַנדערשדיקע געשטאַלטן, נאָר ווייל אויך היינט, בעת איך אַליין בין שוין אַ מאַמע פון דערוואַקסענע קינדער, איז מיר שווער משלים צו זיין מיט דעם שטענדיקן מוז זיך צו טיילן מיטן טאָטן מיט אַזוי פיל מענטשן און טוונגען, וואָס האָבן אים אָפּגעריסן פון אונדז, און צוגעגולט בני אים אַליין זיין טייערסטע צייט.

וואָרעם דאָס געשטאַלט וואָס איז געבליבן אַינגעקריצט אין מיין זכרון איז: דער טאָטע, אַ באַברילטער, אָן אָנגעבויהגענער איבער פּעק פּאַפּיר, צייטונג-אויסשניטן און ביכער. דער טיש באַדעקט מיט קאַרעקטורן און מיט לאַנגע בויגנס פּאַפּיר, באַשריבענע מיט זיין פּראַכטיק-שוינעם געדיכטן כתב, דערביי דער תּמידיקער שטרענגער פּאַרלאַנג פון דער מאַמען: שטילער, דער טאָטע שרייבט! און — ר'האַט געשריבן זייער אַ סך. אָן עדות זיינע איבערגעבליבענע אַרבעטן, פון וועלכע בלויז אַ טייל פון זיי איז געדרוקט געוואָרן: רעצענזיעס איבער ביכער, קריטיק איבער אויסשטעלונגען, קינדער-ערצילונגען, לידער פאַר קינדער און פּאַלקלאָר. דאָס אַלץ — אין זיין הערלעכן זאַפטיקן יידיש, וועמענס שקיעה ר'האַט אַזוי געווייטיקט, און נישט געוואָלט מיט איר שלום מאַכן ביז זיין לעצטן אַטעם-צוג.

ווייל מיין טאָטע איז געווען אַ קינסטלער פון וואָרט. ער האָט געקענט די סודות פון יידיש דורך און דורך. ער האָט געוואוסט ווי צו געפינען אין איר דאָס פּאַרבאָר-גענע אינעם אָפּענעם-קלאָרן, דאָס נסתּרדיקע אין דער נגלה. אין זיין האַנט און פּעדער האָט יידיש געלעבט און געאַטעמט אַ פּולבלוטיק פּאַרביק לעבן. זיין וויגדער-לעכע פּילבאַרקייט צום וואָרט, זיין אומבאַגרענעצטע איבערגעגעבנקייט צו אונדזער קולטור, די יידישע, און איבער אַלץ — די אהבה שאינה תּלוייה בדבר — אַ ליבע צו ליטעראַטור און קונסט, וואָס ווערט נישט אויסגעוועפט מיטן לויף פון דער צייט — דאָס אַלץ איז געווען בני אים דער עיקר העיקרים.

זיין פּילעוודיק איער צו יעדן קלאַנג און ניואַנס און זיין אומפּאַרגלייכלעך אים דינענדיקע פּעדער, האָבן מיר תּמיד איבערראַשט. אַז כ'פּלעג לייענען זיינע מאַמרים וואָס זענען אַזוי רייך געווען מיט פּילבאַרקייט, און זיינע דערצילונגען וואָס האָבן פּאַרמאָגט חכמה, וויסן און צאַרטיקייט, האָט זיך מיר פּסדר געדאַכט, אַז אַט-אַט איז ער

דערגאנגען צו דער העכסטער הייך, צו וועלכער ער וועט שוין מער נישט קאנען צוריקקומען. דער נס פלעגט אבער אים נישט אפלאזן, און ווידער איז ער געשטיגן פון יצירה צו יצירה.

מיין טאטע איז אבער אויך געווען א מענטש פון מעשים. מיט איבערגעגעבנקייט און גלויביקייט האט ער געטאן זיין פראסטע טאג-טעגלעכע ארבעט. אן צאליקע קארעקטורן — א מורעשקעס ארבעט. און דאס אלץ ווי א צוגאב צו זיין ארבעט ווי א באאמטער אין „עמידר“, אן ארבעט וועלכע ער האט געהאלטן פאר זייער א וויכטיקע, ווייל ר'האט דארט געהאט א מעגלעכקייט צו העלפן אן א שיעור נייע עולים, זיי זאלן קאנען צוקומען צו א שטיקל דאך איבערן קאפ. דאס איז אפשר געווען זיין „קליין ציוניזם“ אין וועלכן ער האט געזען א מין המשך צו זיין יארגלאנגער רייכער ציוניסטישער טעטיקייט אין פוילן.

שווער, זייער שווער צו מאכן א בילאנס פון מיין טאטנס לעבנסווערק און ארײַנלייגן אלץ אין א קאמפאקטן קיצור. זיין ליטעראריש ווערק וועל איך סײַ ווי נישט קאנען ווי געהעריק באשרייבן און אפשאצן. אבער, וואס עס איז נאר מעגלעך ארויסצוברענגען אין קורצע שטריכן — דאס האלט איך פאר מיין חוב צו טון. איך דארף נאר צוגעבן, אז מיין טאטע איז געווען איינער פון די יחידים סגולה וואס האבן קיינעם נישט נאכגעטראגן קיין שטאה, קיינעם נישט באלידיקט, אן איש תמים וישר. איך געפין נישט קיין מענטש וואס זאל זיין גלייך צו אים מיט גוטסקייט און מיט פשוטער אויפפירונג. און ווען איך לערן מיט תלמידים ח. נ. ביאליקס פאעמע „יהי חלקי עמכם“, גייט אויף פאר מיר און אנטפלעקט זיך זיין געשטאלט אין איר פולער צניותדיקער פראכט, און כ'דערזע מיין טאטן ווי איינעם פון די ענווי עולם מיט וועלכע ביאליק האט זיך געוואונטשן צו זיין צווישן זיי.

וועט זיין זכר אונדז תמיד באגלייטן.

אילנה מנס (וויניסמאן)

פאַר קליין און גרויס

איך שפיל זיך נישט מער אין מלחמות

ווען יאָסעלע הערט וועמען דערציילן אַ מעשה, שטעלט ער אָן מויל און אויערן און קוקט יענעמען גלייך אין מויל אַרײַן, כדי נישט צו פאַרפעלן, חלילה, אַ וואָרט. די בעסטע זאך וואָלט ער אַוועקגע- געבן פאַר הערן עפעס אַ געשיכטע. דערהויפּט אָבער, האָט ער ליב מעשיות וועגן מלחמות און העלדן.

אַנומלט איז ער צוזאַמען מיט גיטעלען, זײַן מאַמעס שוועסטערין- טאַכטער, וואָס ווײַנט מיט איר מוטער פון זײַנט נאָך דער מלחמה בני זיי אין שטוב — געווען בײַם פעטער ניסן. יאָסעלע האָט שטאַרק ליב דעם פעטער ניסן. ליבער פאַר אַלע פעטערס און מומעס. קאָן זײַן צוליב דעם, וואָס דער פעטער ניסן האָט אַ יונגעלע, דודל, וואָס איז אין איין עלטער מיט יאָסעלען, און ווען ביידע יונגעלעך טרעפן זיך צוזאַמען, שפילט מען אין „גראַד און אום“, אין „עטל-בעטל“, אין „באַהעלטעלעך“ און אין נאָך אַנדערע פריילעכע שפילן; און קאָן אויך זײַן צוליב דעם, וואָס דער פעטער ניסן קאָן דערציילן זייער שיינע מעשיות.

געוויינלעך קען יאָסעלע אַלע שכנים און פריינט, וואָס קומען צום פעטער ניסן אין שטוב אַרײַן. אָבער דאָס מאָל האָט ער געט- ראָפן בײַם פעטער אין שטוב עפעס אַ מאַדנעם פאַרשוין, וואָס האָט גלייך געצויגן יאָסעלעס אויפּמערק צוליב צוויי סיבות: די גאַלדענע און זילבערנע מעדאַלן, וואָס האָבן געבאַמבלט אויף פאַרשידנפאַר- ביקע סטענגעס אויף יענעמס ברוסט, און צוליב זײַן אויסערגעוויינ- לעכער הייכעניש און ברייטעניש.

אַלע האָבן געטרונקען טיי און דער מאַדנער מענטש האָט עפעס דערציילט. לויט די פנימער פון די אַרומיקע האָט זיך יאָסעלע אַנגעשטויסן, אַז דאָס דאַרף זײַן אַ טשיקאַווע געשיכטע.

יאסעלע האָט זיך שטילערהייט צוגעשאַרט צום טיש און, ווי דער שטייגער זינער — געעפנט מויל און אויערן. איז אָנהייב האָט ער, וואָס אַן אמת, אַ סך ווערטער נישט פאַרשטאַנען, ווי: פאַרטיזאַ-נער, סאַבאַטאַזש, אַקציע און נאָך עפעס אַזעלכע מאַדנע ווערטער, וואָס ער הערט זיי צום ערשטן מאָל. אָבער ביסלעכווייז, ווען יענער איז איבערגעגאַנגען פון איין פאַסירונג צו דער צווייטער, האָט ער אַנגעהויבן אַלץ אַרויספילן און באַנעמען דעם זין פון זיי. יאָסעלע האָט געשלאָנגען יעדעס וואָרט און פון צייט צו צייט געכאַפט אַ בליק פול מיט קנאה צו די בלישטשנדיקע מעדאַלן.

איז אַ געוויסן מאַמענט האָט יענער אויפֿגעהויבן די לינקע האַנט און געוויזן, אַז פון יענער-אַ שלאַכט פעלן אים צוויי פינגער. יאָסעלע האָט זיך געוונדערט הלמאי ער האָט דאָס ביז איצט נישט באַמערקט.

יענע נאַכט איז יאָסעלע שלעכט געשלאָפֿן. שעהען לאַנג האָט ער זיך געוואָרפֿן פון איין זייט אויף דער צווייטער און זייער פיל אַרײַנגעטראַכט אין די מעשיות, וואָס ער האָט יענעם טאַג געהערט. אַ, — טראַכט יאָסעלע — ווען ער איז דעמאָלט, מיט פינעף יאָר צוריק, אַזאַ גרויסער ווי היינט, וואָלט ער זיך נישט געלאָזט אַוועק-פירן אין אַ פינצטערער נאַכט צו יאַנקען אין דאָרף און אַפֿליגן שטיל ווי אַ מניזל צוויי ווינטערן מיט אַ זומער אין אַ שניער פון היי. כסדר געהאַלטן אַנגעשפּיצט די אויערן צום מינדסטן שאַרף וואָס איז געקומען פון דרויסן. ער דערמאַנט זיך ווי ער פלעגט אַ תּמיד-הונגעריקער אַפּוואָרטן דאָס קומען פון יאַנעקס גרויסע טאַכטער, סטאַכע. אַ יעדער נאַכט פלעגט זי קומען און שטיל, שטיל אויפֿע-פענען דעם שנייער און ברענגען אונטער דער פאַטשילע אַ שטיק ברויט מיט אַ קריגל וואַסער. טיילמאָל אויך — אַ ציבעלע. זי פלעגט דאָס אַוועקשטעלן פאַר אים און שטיל ווי אַ קאַץ פאַרשווינדן. ווען ער איז דעמאָלט אַזאַ גרויסער ווי היינט — טראַכט ער איצט אויפֿן געלעגער — וואָלט ער אַוועק אין וואַלד צו די פאַרטיזאַנער און געהאַלפֿן שלאָגן די היטלעריסטישע מערדער. אַי, וואָלט ער זיי געשלאָגן! מיט אַ שווערד וואָלט ער געשניטן אויף רעכטס און

לינקס! אויף אַלע זײַטן! נאָט אייך, מערדער! פאַר גיטעלעס זיצן
 אין שאַנק באַהאַלטן! פאַר יאַנקעלען! פאַר נחלען! פאַר פייגעלען!
 פאַר ייטקעלען! און פאַר אַלע יידישע קינדער! אַזוי! אָט, אַזוי
 וואָלט ער געשלאָגן, און עס וואָלט אים נישט געאַרט ווען ער קומט
 אַהיים אָן צוויי פּינגער ווי דער, וואָס איז געווען ביים פעטער ניסן.
 עס וואָלט אים אַפילו נישט געאַרט ווען ער קומט אַהיים אָן אַ פּוס,
 ווי לייבעלעס טאַטע.

צומאַרגנס אין דער פּרי איז יאַסעלע אויפגעשטאַנען פּריער
 ווי אַלע מאָל, ער איז שנעל אַראָפּ פּון בעט, אַרומגעוואָשן זיך און
 גלייך צו צום טיש.

נאָכן פּרישטיק האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויפן דיל און
 גענומען אויסמיסטערעווען פּון האַלץ אַ ביקס, אַ שווערד, און אַ
 העלם פּון פאַפּיר. פאַרטיק געוואָרן, האָט ער די „שווערד“ צוגע-
 בונדן צו דער לינקער זײַט פּון רימען אַרום דער טאַליע; די „ביקס“
 האָט ער פאַרוואָרפן אויף די פּלייצעס; דעם „העלם“ אויפן קאַפּ
 און — מאַרש איבערן עס-צימער: איינס, צוויי, דריי, פּיר! איינס,
 צוויי, דריי, פּיר! דערביי האָט ער גענומען אַזוי שטאַרק פּויקן מיטן
 וועלגעהאַלץ אין אַ בלעכערנעם בעקן, אַז אַלע שטוב-מענטשן
 זענען זיך צוזאַמענגעלאָפּן אין עס-צומער, וווּ יאַסעלע האָט מאַר-
 שירט היין און קריק און קאַמאַנדעוועט: איינס, צוויי, דריי, פּיר!
 דערזעענדיק גיטעלען, שרייט יאַסעלע אויס מיט היץ:
 — נעם, גיטעלע, די קער-באַרשט, וועט מען זיך שפּילן אין
 אַ מלחמה.

— כ׳האַב נישט ליב קיין מלחמות! — פאַרציט גיטעלע אַ
 ליפעלע — און דוכט זיך, אַז טרערעלעך שטייען איר אין די אויגן.
 — אָבער אין אַ מלחמה — שרייט אויס יאַסעלע — קאָן מען
 שלאָגן דעם שונא און ווערן אַ העלד!

— אַ מלחמה איז נישט איבערקלייבעריש — רופט זיך אָפּ
 גיטעלעס מאַמע, וואָס איז עפעס זייער בלאָס געוואָרן און האָט,
 דוכט זיך, מיטאַמאָל באַקומען פּיכטע אויגן — אין אַ מלחמה פאַלן
 שלעכטע און גוטע, אומשולדיקע מענטשן אויך.

גבראל וויסמאן

— ווען דיין טאטע וואלט אויך, ווי מיין טאטע, אומגעקומען
אין דער מלחמה — ברוגזט זיך גיטעלע — וואלסטו נישט געהאט
קיין חשק זיך צו שפילן אין מלחמות.

יאסעלע איז רויט געוואָרן. עפעס האָט אים אַ ברי געטאָן
אונטערן האַרצן, בליץ-שנעל האָט ער אַראָפּגעוואָרפּן די „בלי-זין“
פון זיך, איז צוגעגאַנגען צו גיטעלען און שטיל, ווי פאַרשעמט,
אויסגערופּן:

— איך שפיל זיך מער נישט אין מלחמות!

דער זייגער האָט זיך צעבייזערט

אונדזער זייגער — הערט נאָר הערט,
האָט אַמאָל אַזוי באַקלערט :
ס'איז אַ בושה מיר און שאַנד
כ'זאָל פסדר אַזוי אויף וואַנט
צײלן רגעס און מינוטן
ס'קאָן פאַרקילט ווערן בלוטן —
טיק־טאַק, טיק־טאַק, גייט און גייט,
כ'זאָל נישט זינדיקן מיט רייד,
אַזוי פסדר אָן אַ גרענעץ
כאַטש גיב אַ לאַנגן גענעץ ;
ס'איז פון צײלן מיד און מאַט
שוין געוואָרן מיין ציבערבלאַט.

דאָס דערהערט — האָט דער ווייזער
זיך געטון אַ צעבייזער :
ווי לאַנג איז דען דער שווער,
אַז אָן אויפהער אַרום דיר
זאָל איך רק נאָר גיין און גיין
און חלילה נישט בלייבן שטיין ;
און נישט פאַרשפעטיקן צומאָל
אויף אַ רגע, אויף אַ האָר ;
אויב, אַמאָל, שטעלט זיך זייגער,
זאָגט מען גלייך : ס'איז אַ פגר...
און ער טראַכט זיך : ניין און ניין,
איך וועל אַפּשטעלן מיין גיין !
ווייל פון וואַנט אַראָפּ שפּאַצירן
און הייבט אָן פּילאָזאָפּירן :
ווי וואַלט אויסגעזען די וועלט
ווען איך וואַלט זיך אַפּגעשטעלט ?

גיט דערביי זיך א פארטראכט:
אָנשטאַט זיבן וואָלט גאַר אַכט,
אָדער צען אַוועק די באַן —
ווייסט איר וואָס געשען ס'וואָלט דאָן?

פונעם איינפאל לאַכט און קוועלט,
ס'וועט אַ פנים האָבן וועלט...
גרייט צו שטעלן זיך פאַרטראַכט
פלוצעם, גראָד — געשלאָגן אַכט
און איידער וואָס, איידער ווען
ווי אַ צאַפּל פון אַ ברעם:
בים און באַם, ווי דער שטייגער,
האַט צעקלונגען זיך דער זייגער,
טיק און טאַק און נישט געאַיילט
רגעס, שעהען — ווידער ציילט.

יורמ'ס זאכן האָבן זיך צעבונטעוועט

דאָס גלעקל פון דריי-רעדלדיקן ראָווער האָט זיך אין יורמ'ס
שלאָף-צימער צעקלונגען מיט אַ הייזעריקן קול: רדזין... רדזין...
רדזין...

— בו... בו... — ברומט דער פּליושענער בער — ביזט גערעכט!
— וואָס פאַראַ טרעוואַגע אין מיטן נאַכט? — הירזשעט פון
ווינקל דאָס הילצערנע פּערדל, וואָס ליגט איבערגעקערט אויף אַ
היי-גראַבליע.

— אַ פּערד, בלייבט אַ פּערד! — ברוגזט זיך די הילצערנע
גראַבליע — צוויי ציין מיר אויסגעבראַכן און כראַפּעט ווי אַ פּערד.
— נישט יעדער וואָס כראַפּעט, שלאַפּט — פאַרענטפּערט זיך
דאָס פּערדל, לאַ די וואָס דו שטעכסט מיר מנין פּלייצע מיט דינע
שפיציקע ציינער, האַסטו נאָך טענות צו מיר? ווייסטו דען נישט,
אַז דאָס האָט מיר אַזוי יורם אַרויפגעוואַרפן אויף דיר מיט די פּיס
קאָפּיר און איך קאָן זיך נישט רירן פון אַרט?

רדזין... רדזין... אין מנין הייזעריקייט איז אויך שולדיק יורם —
צעקלינגט זיך הייזעריק דאָס גלעקל — איר אַלע האָט דאָך געזען
ווי שיין איך האָב געפינקלט און ווי זילבערדיק איך האָב געקלונגען.
אַבער זינט יורם איז געפאַרן מיט מיר אין אַ רעגן-טאָג און שפּעטער
געלאָזט מיר אַ נאַסן אין פאַדערהויז, האָב איך אָנגעהויבן זשאָווערן
און הייזעריק געוואַרן. נישט איינמאָל פאַרשעם איך זיך פאַר מנין
צוויי-רעדלדיקן ברודער, וואָס עמי דעם שכנס זינדל האָט געקויפט
אין איין צייט, וואָס יורם האָט מיר געקויפט. ביידע זיינען מיר,
דעמאָלט, געווען פונק-ניי. היינט איז אַבער צווישן אונדו אַ גרויסער
אונטערשייד: יענער — דזין! דזין! און איך — רדזין... רדזין...
יענער פינקלט ווי ניי און איך — האָב אַ פאַרזשאָווערטן אויסזען.

— אז מען פאלט אריין אין שלעכטע הענט, איז טאקע ביטער!
— פרייכן אלע דריי רעדער — אויך מיר פארשעמען זיך פאר
עמיס ראָווער, ווייל עמי שמירט אָפט די רעדער, לויפן זיי גרינג
און שטיל, אָבער יורם שמירט אונדז קיינמאָל נישט, גייען מיר שווער
און סאָפען ווי די גענדז.

— אַלעמען פאַרשעמט יורם — סקריפען מיט אַ זיפּץ יורמס
שיך (איין שוך ליגט אונטערן בעט און דער צווייטער — ערגעץ
אין אַ ווינקל אויף אַ ביכל) : וואָס פאַראַ בושא האָבן מיר נעכטן,
אַ שטייגער, געהאַט אין וואַרשטאַט בײַ חיים שוסטער. אַלע שטיווע-
לעך און שיך האָבן געהוּקט פון אונדז. אַלע זײַנען געווען אויס-
געפּוצט און מיר — פאַרשטויבט און פאַרבלאַטיקט אַזוי, אַז אַפּילו
חיים שוסטער, וואָס האָט צומאַל קיין גאַל נישט, האָט זיך באַצויגן
צו אונדז ערגער ווי צו אַלע אַנדערע שיך, אונדז אַוועקגעוואָרפן אין
אַ ווינקל, אַז קיינער זאָל אונדז נישט זען. סקריפּ... סקריפּ... אַ גרויסער
שליאַך, יורם.

— דאָס זעלבע טענה איך דאָך שוין פון לאַנג! — מיטש זיך
אַריין יורמס אויבערהעמדל, וואָס ליגט אויפן בענקל אַזוי צעק-
נייטשט, אַז עס זעט גיכער אויס ווי אַ שמאַטע צו רייניקן שטויב.
זעט : ערשט נעכטן האָט יורמ'ס מאַמע מיך געוואָשן, געטרוקנט און
אויסגעפרעסט, גלאַטיק ווי אַ קאַרט. אַ גרויס רחמנות איז מיר
געווען אויף יורמס מאַמע, וואָס האָט באַקומען רויטע הענט פון
רייבן מיר, און טראַפנס שווייס, האָבן גערונען פון איר שטערן און
פנים. ווען יורם האָט מיך היינט אַנגעטון, בין איך געווען קלאַר
ווי שניי, אַז איך האָב געפאַכלט פאַר ריינקייט. און איצט — ווי
צעקנייטשט און שמוציק איך בין. באַ! אַ שלעכט ייִנגל, יורם.

— אַוודאי... אַוודאי... ווער עס שוינט נישט זײַן מאַמעס
האַרעוואַניע, פאַרשאַפט דער מאַמען אומזיסטיקע אַרבעט און אַליין
גייט מען שטענדיק אַרום אַפּגעריסן און אַפּגעשליסן ווי איך, אַ
שטייגער... — אַזוי טענהן יורמס סאַמעטענע הייזעלעך, וואָס בייגן
זיך אין צווייען און פאַרשטעלן דאָס אַרט, וווּ עס פעלט צוויי
קנעפלעך.

— און דעם טאַטנט שווער-אויסגעהאַרעוועטע געלטער איז גאַרנישט קיין שאָד? — רופן זיך אָפּ מיטאַמאָל עטלעכע קאַלירטע קרינדלעך און בליַעֶרס, וואָס ליגן צעוואָרפן אין אַלע ווינקלען פון צימער. אַנדערע קינדער — רוקן זיי אַרויס אַ טענה — שרייבן אויס די בליַעֶרס ביזן סוף, און יורם, ווייסט נאָר יעדן טאָג צו קויפן פרישע בליַעֶרס, פּדי צו האָבן וואָס צו צעברעכן און צעקרישלען.

— און מיר איז פיל ערגער פון אייך אַלעמען — הערט זיך אַ פאַרשטיקט קול פון ביכל וואָס ליגט אונטער יורמ'ס שוך, ווייל דיר — זיפצט דאָס ביכל — קאָן מען אויספּוצן; אַ העמדל קאָן מען אויס-וואַרשן; הייזעלעך — פאַרריכטן; אַ ראָווער אויסרייניקן, אויס-שמירן, אָבער ווער וועט מיך אין האַנט איצט נעמען צוליב דעם, וואָס יורם האָט אָפּגעריסן פון מיר דעם שער-בלאַט און קיינער ווייסט איצט נישט ווער ס'איז דער מחבר מיינער. וויפל לאַנגע נעכט איז דער מחבר געזעסן איבער מיר און זיך געמוחט איבער יעדן איינפאַל, איבער יעדן זאַץ, איבער יעדן וואָרט ביז איך בין געוואָרן אַ שייַן אינטערעסאַנט ביכל. אַלע וואָס האָבן מיך געלייענט, האָבן גרויס הנאה געהאַט פון מיר. ביז... יורמס טאַטע האָט מיך אָפּגע-קויפט און — יורם האָט נאָך דעם זעלבן טאָג אָפּגעריסן דאָס שער-בלאַט און אויסגעריסן פון מיר די לעצטע צוויי בלעטלעך אַזוי, אַז קיינער וועט איצט נישט וויסן דעם סוף פון שמערל נאָר, וואָס האָט אין אַן עת-צרה גאַנצע עדהס יידן אָפּגעראַטעוועט און אַליין אַרומגעגאַנגען מיט אַ בעטלער-טאַרבע איבער דער וועלט.

— ווי שייַן דו דערציילסט! — האָבן אַלע זאַכן אַנטציקט אויסגערופן צום ביכל — אַ שאָד, טאַקע, וואָס מיר ווייסן נישט דעם סוף פון שמערל נאָר.

רדזין... רדזין... כ'האָב אַן איינפאַל! — צעקלינגט זיך הייזעריק דאָס גלעקל — ווער עס וויל נישט זיין בני יורמען זאָל זיך אַרויפּזעצן אויפן פּערד און מיר פאַרן צו אַנדערע, בעסערע קינדער.

— טאַקע! טאַקע! האָבן אַלע זאַכן מיטאַמאָל פריידיק אויסגע-רופן און גענומען זיך אויסזעצן אויפן פּערד: נישט פאַר אַלע האָט אָבער געסטייעט פּלאַץ. שלעכט!

גבראל ווייסמאן

— פררר! פררר! א פערד קאָן שלעפן מערער ווי צען ראָווערן!
— צעהירזשעט זיך גאוועדיק דאָס הילצערנע פערדל. העלפט מיר
נאָר זיך שטעלן אויף די פיס וועל איך אייך אַלעמען אַוועקפירן
פון דאַנען.

דער פליושענער בער האָט געהאַלפן דעם פערדל זיך שטעלן
אויף די פיס און — ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטופעניש, אַ דרענגע-
ניש, יעדער איינער האָט געוואָלט וואָס שנעלער פטור ווערן פון
יורמס אַפוטרופסות. עס איז געוואָרן אַזאַ טאַראַראַם, אַז יורם האָט
זיך פון שלאָף איבערגעוועקט און דערזענדיק וואָס דאָ פאַרנעמט
זיך, איז ער גלייך אַראָפּ פון בעט און דערשטוינט געפרעגט:
— ווו קלייבט איר זיך דען?
— צו אַנדערע, גוטע און ריינע קינדער! — האָבן אַלע געענט-
פערט.

— פאַרוואָס? — פרעגט יורם צעטומלט.
— רדזין!.. ווייל דו רייניקסט מיר קיינמאָל נישט, — בונטע-
וועט, זיך דער ראָווער.
— פררר!.. ווייל איבער דיר בין איך געלעגן אויף אַ שטעכנ-
דיקער גראַבליע מיט די פיס קאַפּויר — פּראָטעסטירט דאָס פערדל.
— סקריפ!... ווייל דו פּוצסט אונדז קיינמאָל נישט — טאַנצן די
שיך יורמען גלייך אין פנים אַריין.
— ווייל איבער דיר בין איך שטענדיק צעקנייטשט און שמוציק!
— ברוגזט זיך דאָס העמדל.
— ווייל יעדן מאָנטיק און דאַנערשטיק רייסטו מיר אַפּ די
קנעפּלעך — ביזערן זיך די סאַמעטענע הייזעלעך.
— ווייל דו האָסט מיר אויסגעריסן דאָס שער-בלאַט און די
לעצטע צוויי בלעטלעך! — באַקלאַגט זיך דאָס ביכל.
יורם שטייט צעטומלט. ער וויל עפעס זאָגן, אָבער ער פילט ווי
עפעס שטיקט אים אין האַלדז.
— יאָ, מיר גייען צו אַנדערע, בעסערע קינדער! — רופן אַלע
אויס פריילעך און דאָס פערדל און דער ראָווער נעמען רירן פון
אַרט.

איז דער לעצטער רגע איז יורם צו צו דער טיר און מיט
טרערן אין די אויגן צוגעזאָגט, אַז ער וועט שוין רייניקן דעם ראָווער,
פּוצן די שייך, נישט שמוציקן דאָס העמד, נישט רייסן קיין קנעפלעך,
נישט קרישלען די בלייערס, נישט רייסן קיין ביכער און זיין אַ גוטער,
אַ ריינער יונגל.

אַלע זיינען גערירט געווען פון יורמס טרערן און גרייט געווען
צו בלייבן. אָבער דאָס ביכל האָט גענומען טענהן:
— אייך איז גוט, ווייל אייך קאָן מען פאַרריכטן, אָבער מיר,
דאָקעגן, קאָן מען נישט צוריקגעבן דאָס שער-בלאָט און נישט די
לעצטע צוויי בלעטלעך.

איז צימער איז געוואָרן שטיל ווי אין אַן אויער. אַלע האָבן
מיטגעפילט דעם ביכלס צער.
— היידאָ! געפאַרן זאָל ווערן! — האָט דאָס פערדל איבער-
געריסן די שטילקייט.

אַלע האָבן זיך געלאָזט צו דער טיר. אָבער דאָ האָט זיך דאָס
ביכל פאַרהאַלטן און אַזוי געזאָגט צו יורמען:
— הער אויס, יורם: אויב דו וועסט צוזאָגן צו שוינען אַ
יעדער זאָך, אַ יעדעס בוך — בלייבן מיר.
יורם האָט צוגעזאָגט. און געהאַלטן וואָרט.

רכילות פונעם אל"ף-בי"ת

— ווייסט איר, אותיות, אדער ניין?
ווען עס זאל קיין אל"ף זיין —
וואלט מען, אויף מיין ווארט,
שריבן נישט געקאנט קיין ווארט,
אט אזוי די אל"ף רעדט
און מיט גאוה די קעפלעך גלעט
— מממ... מעקעט מ"ם קוים ארויס:
זע נאָר ווי דאָס האַלט זיך גרויס...
גיב נאָר, חכם, דו אַ קלער:
אליין וואָס ביסטו און ווער?
מיט אַ קמץ, ביסטו אַ האַק,
מיט אַ פתח — ווערסט אַ האַק...
דאָ צעבעבעט זיך די בי"ת:
הערט, רבותי, וואָס איך ווייס:
ס'איז אַ גנב אונדזער גימ"ל!
— וואָאָס? — פרעגט די דלי"ד פון דרימל:
גימ"ל, גנב? — גיי שוין גיי!
ס'וואַלט געפאַסט דאָס פאַר דער ה"יי...
היפּיי, האַפּיי, היפּיי, האַפּ —
דריי מיר נישט, מיין שוואַכן קאַפּ!
— — שאַט! לאַמיר פרעגן ביים רב,
גיט אַ זאַג אזוי זיך וואָ"וו...
— טאַקע... נו... מיינט די זייע"ן
אַז מען דאַרף דאָ לאַנג נישט ברייען
האַט צעכיכיקעט זיך די הי"ת
מיט אַן אייגל צו דער טי"ת:
— ס'איז נישקשה פון אַ קרענצל,
לאַמיר, כילעבן, גיין אַ טענצל.
— אַאַפּטשיק! טוט די נו"ן אַ נאַס,

זאָגט אזוי צו זאָגן דאָס :
 חי"ת ? — נננע... אויך מיר אַ לייט!
 כ'בין דאָך אומברענגען דיך גרייט :
 יידיש טוט פון דיר ווייכן,
 פאַר געלעכטער צו קיינן ;
 אין לשון-קודש איז דיין אַרט,
 האַסט, דעריבער, נישט קיין וואַרט.
 גיט שין אַ שנעל נו"ן אין נאָז :
 דאַרפסט גאָר — זאָגט זי — עסן גראַז ;
 חולם נאָז, ווייסטו, מאַכט : נוי,
 דאַרפסט גאָר, נעבער, קיינען שטרוי...
 — כ'בין ס'אייבערשטע פון שטייטל
 און פון די אויגן דאָס ווייטל,
 זאָגט די שיי"ן מיט אַ ניגון,
 וואָס טוט קינדער פאַרוויגן :
 אַן מיר — איז נישטאָ קיין שלום !
 — ס'איז נאָר בלויז אַ שיינער חלום...
 ענטפערט חי"ת מעשה-מומחה
 און איז שטאַרק מלאַ שמחה,
 וואָס חי"ת אין סאַמע מיטן
 איז אין אַל"ף-בי"ת אַ מחותן.
 — איך, איך נאָר האָב די דעה,
 וואַרפט פ"יי מיט לינקער פאה,
 קאָן דאָס למ"ד נישט באַשטיין
 און זאָגט אַרויס גלייך אַ מיין :
 האַסט אַ קליין מאַנטשיק פינטל
 און דו גרייסט זיך ווי אַ הינטל ;
 מיטן פינטל — ביסט אַ פעפער,
 אַנעם פינטל — שוואַרצער פעפער...
 מאַכסט אַ פינטל — ווערט אַ קלעק,
 נעם די צונג און טו אַ לעך...

ססטו געזען? — זאגט סמ"ך ביז
זייטיק אזוי צו דער רי"ש:
ווי דו לעבסט — איז א ווונדער,
ס'לאכן דאך פון דיר קינדער:
„אל"ף, בי"ת, גימ"ל, רי"ש,
קאך מיר אפ א טעפל פלייש,
נישט קיין, סך, נישט קיין ביסל,
נאך — א פולע שיסל..."
פרעגט די יו"ד: נאך אלץ נישט מיד?
ס'איז רכילות, ווי כ'בין א יוד!
לאזט די טי"ת א הייסע טרער
און מיטן צינגל קוים א קער:
„אז מ'האט קינדער אין די וויגן —
לאזט מען לייטן צופרידן..."

אין דרוקעריי

ווען די „קינדער-צייטונג“ איז געוואָרן אָפּגעדרוקט, איז שוין געווען שפעטער אַוונט. דער מאַשיניסט איז אַ מידער אַוועק צו זיך אַהיים, און דער גאַנצער זאַך איז געבליבן אין דער ראַם אויפן צילינדער-מאַשין. בלייבנדיק אַליין האָבן די אותיות אָפּגעזיפּצט:

— אוף, ווי שווער די וואַלצן האָבן אונדז געדריקט!

— פאַרדאָס אָבער וועלן די קינדער הנאה האָבן, ווען זיי וועלן אונדז לייענען — רופט זיך אַפּ די אַל"ף.

— אומעטום שטופט זי זיך די ערשטע — ברוגזט זיך די ביי"ת.

— אַפילו אין אַל"ף-בי"ת איז זי אויך די ערשטע.

— אַוודאי די ערשטע — ענטפערט מיט גדלות די אַל"ף — ווייל איך הייבט זיך אָן מיט מיר; ווייל אות הייבט זיך אָן מיט מיר; ווייל... אַזוי געפעלט מיר און — שוין!

— פאַרגעס אָבער נישט אָז איך שמעקט מיט עגאָזום; אַז אַטאָם-באַמבע הייבט זיך אָן מיט דיר; אַז אוישוויץ שרייבט מען מיט דיר — וואַרפט זייטיק צו די ביי"ת: ביסט, דעריבער, נישט קיין וואַזשנע יחסנטע.

— טאַקע אַזוי! — פאַטאַקעוועט די היי.

— ווער, ווער, אָבער דו זאַלסט גלייכער שווינגן — זאַגט מיט רוגזה די גימ"ל צו דער היי — ווייל היטלער שרייבט מען מיט דיר.

— טפו, טפו! — שפּייען אויס אַלע אותיות — אַ חרפה! מיר שעמען זיך צו שטיין מיט דיר אין אַל"ף-בי"ת.

— ב-ו-ו-ו איך בין טאַקע פאַרשעמט, אָבער... מיט מיר שרייבט מען אויך היינע און הערצל און...

— מאַך נישט קיין אַנשטעל — רייסט איבער די דלי"ת ווייל דיין הטא ציט זיך נישט פון היינט. וואַרט נאָר... און המן מיט וואַס פאַראַ אות הייבט זיך אָן?

גבריאל ווייסמאן

— ב—ו—ו—ו — האָט זיך די היי אויפסני צעוויינט און
זיך באַגאַסן מיט גרויסע טרערן ווי באַב, אַז מען האָט שיער נישט
דערקענט צי ס'איז אַ היי, אַדער אַ חי"ת.

— כ'האָב נישט ליב קיין פאַלשע טרערן — שטעכעלירט די
טי"ת און גלייכט-אויס דאָס פאַרבויענע שטריכעלע, ווי זי זאָל זיך
גרייטן אַ שטאַך טון דער היי.

— דו אויך? דו, וואָרט נאָר... מיט וואָס פאַראַ אַות הייבט
זיך אַן טרעבלינקע... טערעזענשטאַט...

די טי"ת האָט צוריק פאַרבויען דאָס שטריכעלע און טיפער
אַראַפגעלאָזן איר קליין קעפעלע.

דערהערנדיק דאָס, האָט די מע"ם נאָך מערער זיך איינגע-
קאַרטשעט ווי זי איז, און אַוועק אויפן איינציקן דינעם פיסל צום
ווינקל-צו און געשוויגן. זי ווייסט איר חטא — זיפצט זי שטיל:
מאַידאַנעק... מאַטהאַוזען...

זעענדיק אויף וואָס דאָ גרייט זיך, האָט די יו"ד געלאָסן געזאָגט:
אַז מען זאָל וועלן, קאָן מען אויך פאַרוואַרפן דער בי"ת —
בירקענאו... באַז-לאַ-ראַלאַן, דער גימ"ל — געטאָ... געסטאַפּאַ...
גאַז-קאַמערן... דער דל"ד — דראַנסי... דער פ"יי — פיטיוויע...
און אַזוי יעדן אַות. נאָר וואָס? אין דעם זענען שולדיק היטלער און
זיינע מיטהעלפער. אַבער אויך די גאַנצע וועלט האָט גוט געוויסט
וואָס ס'ווערט געטון מיטן ייִדישן פאַלק און — זיי האָבן געשוויגן.
זיי אַלע זענען, בכּן, שולדיק!
אַבער מיר ייִדישע אַותיות? — אַלע, אַלע זענען מיר הייליקע
ייִדישע אַותיות.

און מיינט איר, אַז מיט דעם האָט זיך עס געענדיקט? — ניין!
אַ גאַנצע נאָכט האָבן די אַותיות געפירט וויפּוּחיים, געזוכט אַ זין,
אַ באַשייד פון דעם אַלעם, ביז... ביז די אַרבעטער פון דער דרוקעריי
זענען אינדערפרי געקומען צו דער אַרבעט.
ס'ערשטע האָט דער אַפּוואַרפער אַפּגעוואַרפן דעם האַנט-זאַץ:

קעפלעך, אונטערליניעס און ספאצן — יעדעס שטיקל מעטאָל, אין זיין באַשטימט קעסטעלע אין דער קאַשטע. פאַרטיק געוואָרן, האָט ער די בלייערנע שורות אַרײַנגעוואָרפן אינעם קאַבעדיקן שמעלץ-אײוועלע און — אויס!

ס'איז אַבער נישט אויס. דאָ הייבט זיך ערשט אָן די מעשה: אַרײַנפאַלנדיק אינעם קאַבעדיקן אײוועלע, האָבן די אותיות דערפילט אַ שטאַרקן ברען, ווי זיי וואָלטן אַרומגענומען געוואָרן מיט אַ גלייַענדיקער רייף. אַבער ביסלעכווייז האָט דער קלעם נאַכ-געלאָזן, געוואָרן לויזער און זיי האָבן דערפילט, אַז זיי ווערן צעשמאַלצן אין אַ שיטערער מאַסע.

דער שרייבער פון דעם מעשהלע, וואָס איז אַן אַפטער גאַסט אין דער דרוקעריי און פאַרשטייט גוט די שפראַך פון בליי, האָט נאָך באַוויזן אויפצוכאַפן דעם לעצטן געראַנגל פון די צעשמאַל-צענע שורות בוללל-בוללל-ב...

און ווידער האָט זיך איבערגעחזרט דאָס זעלבע וואָס נעכטן: דער לינאַטיפיסט האָט די הייסע מאַסע אויסגעזעצט נאָכן פתב-יד, וואָס איז געלעגן פאַר אים, אין גלייַכע שורות — לויט אַן איינ-געשטעלטער מאַס. דאָן האָט דער מעטראַנפאַזשניק אַרויפגענומען זיי אויפן טיש — די שורות זענען שוין געווען אַפגעקילט — צונויפ-געשטעלט די מעשהלעך באַזונדער, די לידער באַזונדער, דאָס זעלבע די וויצן און שפילערייַען; אַרײַנגעשטעלט די קלישעס, נומערירט די זייטן, צונויפגעבונדן אין פאַרמעס און געמאַכט אַפצוגן פאַרן קאַרעקטאַר, וואָס האָט אויסגעבעסערט די גרייזן. ערשט דאָן האָט דער מאַשיניסט איינגעשלאָסן לויטן סדר די פאַרמעס אין אַ אייזער-נער ראַם, און געלאָזן די מאַשין אין גאַנג.

אויפגעכאַפט האָבן זיך די שורות, ווען זיי זענען שוין געלעגן אויפן צילינדער-מאַשין. ס'ערשטע האָט די אַלף — ווי איר שטייגער איז — גענומען זיך אַרומקוקן אין ביידע זייטן, פדי צו זען ווער ס'זענען אירע פרישע שכנים, און ווען זי האָט פון דער רעכטער זייט

דערזען די טי"ת, האָט זי האַסטיק אויסגעדרייט דעם קאַפּ אויף
לינקס — ווייזט אויס, זי האָט נאָך געדענקט דעם באַנאַכטיקן
שמועס — און דערזענדיק דעם זי"ן, פּרעגט זי מיט אַ ביסעלע חוּזק:
— נו, ווי פּילסטו זיך ר' זי"ן, נאָך דער הייסער באַד?
— שווייג בעסער דו הייל-הייטלער! — ענטפּערט די זי"ן.

— וואָ—אַ—אַ—ס? אַ ה"י בין איך? אַ...
— בעעע... — בלעזלט די בי"ת אַרויס אַ צונג פאַרן דער ה"י
(אויך די בי"ת מיינט, מסתמא, אַז זי איז נאָך אַ בי"ת. צום סוף
האָט דער לינאַטיפּיסט זי אויסגעגאַסן אין אַ נו"ן).

— וואָס זאָל דאָס זיין? — טראַכט שטיל אין זיך די לאַנגע
נו"ן — עפּעס פּיל איך זיך לענגער ווי איך בין געווען. און באַלד
פּרעגט זי די שכנטע:

— ווי זע איך עפּעס אויס?

— נישקשה, ווי אַ שי"ן דאַרף אויסזען.

— וואָס רעדסטו? איך בין דאָך אַ לאַנגע נו"ן!

— פּלאַפּל בעסער נישט קיין נאַרעשקייטן.

די גימ"ל וואָס האָט מיטן פּיסל געפרוּווט שטעלן אַ טריט און
געזען, אַז זי איז צוריק אַ גימ"ל, האָט באַקומען מער מוט און
געמאַכט אַ שפּאַציר איבער דער שורה, אָבער, וויי: ווי קום איך
אין אַזאַ שלעכטע פּראָזע-שורה? אַט, בין איך דאָך ערשט נעכטן
געווען אין אַ קינסטלערישע שורה פון אַ גרויסן דיכטער. ניין, איך
באַשטיי נישט.

דערהערנדיק די טענה פון דער גימ"ל, האָבן אַלע אותיות זיך
צעבונטעוועט — זיי באַשטייען נישט.

זעננדיק אויף וואָס דאָ פאַרנעמט זיך, האָט די יו"ד אַזוי
געזאַגט: ערשטנס, קאַנט איר זיך געפינען אין קומענדיקן נומער אין
שיינע, קינסטלערישע שורות, און צווייטנס, דאַרפט איר וויסן, אַז
ס'איז בעסער צו געפינען זיך אין אַ שלעכטער שורה, איידער אויס-
געגאַסן ווערן אויף קוילן צום שיסן...

אַלע אותיות האָבן פּאַטאַקעוועט צום יוד'ס אויספיר.

אַ שוסטער מיטן קאַפּ פון אַ מיניסטער

איין דעם שטעטל קאַפּצנשאַק
ווי פון דעכער עסט דער באַק
האַט געלעבט אַ ייד, אַ שוסטער
מיט אַ קאַפּ ווי אַ מיניסטער.
מאַכט ער שייך און לייגט אַ זויל
נאָר צו עסן? — ביז צום מויל...

איינמאַל זאָגט צו אים זיין ווייב
הער מיך אויסעט משה-לייב:
שווער, פּסדר, לייַדן הונגער
נאָך דערצו — מען ווערט נישט ייַנגער...
כ'מייין: דאַרפסט זיך גלייַך באַמיינען
איין אַ גרויסער שטאַט זיך צייַען;
ווען דו זאַלסט מיך וועלן הערן —
קאַנסטו כאַטש אַ דאַקטער ווערן.

— איך אַ דאַקטער? — שטוינט דער שוסטער
מיטן קאַפּ ווי אַ מיניסטער;
ס'וועט דאָך קיינער מיר נישט גלייבן —
כ'קען דאָך קיין רעצעפטן שרייבן.

— רעצעפטן שרייבן אויך אַ זאך?
מען דאַרף דאָ קענען נישט קיין סך,
קראַנק געווען אויף אַלע קרענקען
דאַרפסט, דעריבער, גוט געדענקען
און נאָר וויסן וואָס צו זאָגן —
וואָס צום בויער און וואָס צום מאַגן.
טראַכט ער נאָך איר יעדעס וואָרט

און פאַרקויפט אַלץ אויפן אָרט :
פאַרקויפט דעם וואַקס מיטן אַל,
טשוועקלעך, האַמער און דעם שטאַל
און עס טוט אים גאַרנישט באַנג
ראַשפאַל, קלייסטער און די צוואַנג,
אויך דעם שוסטער־סענטימעטער.
און — געקויפט אַ טערמאַמעטער
מיט אַ טרייבל צו די אויערן
ווי עס האָבן די דאַקטוירים.
כאַטש דאָס שטעטל אים אַ שאַד —
גליַך אַוועק אין אַ גרויסער שטאַט
און אַ שילד אַרויסגעשטעלט
(ווי עס פירט זיך אויף דער וועלט)
„דאָ וווינט דאַקטער פעליקס גרין
אַ פראַפעסאָר פון מעדיצין“.

באַלד געוואָרן אַ געגיי
צום פראַפעסאָר לויט אַ ריי :
קומט אַ בחור זיך באַקלאַגן,
אַז ער ליַדט שוין לאַנג אויפן מאַגן,
ווי אַ דאַקטער — שוין געווען
און קיין בעסערונג צו זען.

לאַנג באַטראַכט האָט „פראַפעסאָר“
און געזאָגט : סײַעט ווערן בעסער !
איז אַוונט נעמען מעטאַמוזיל
צוזאַם מיט לאַקסאַטיוו אַ פיל,
אויך איז גוט צום אַפעטיט
איניצונעמען סטראַפּטאַצײַט,
און דער עיקר : נישט פאַרגעס
צום בויך אַ הייסן קאַמפרעס.

גוט באַדאַנקט און גוט באַצאָלט
 קומט אַ צווייטער און ער מאַלט :
 ס'טוט דער קאַפּ אים זייער וויי
 און פון צניט צו צניט אַ דריי
 פילט ער אַט, אַ, דאָ אין זניט —
 אין די קישקעס אויך אים דרייט.

נעמט פּראָפעסאָר דעם שטערן רייבן,
 און אַזאָ רעצעפט פאַרשרייבן :
 צו די קישקעס אַ לעפל ריצין
 און צום קאַפּ אַן אַפּטאָלגין
 צו דער זניט — אַלאָאָליזין
 קעגן בלוט-דרוק — דעראַלין.

קומט אַ דריטער — ברוין און שוואַרץ —
 אַז ער ליידט שוין לאַנג אויפן האַרץ ;
 חוץ דעם טוט אים וויי אַ ברוסט
 און דערצו נאָך — אַ שטאַרקן הוסט.

נעמט פּראָפעסאָר דעם שטערן רייבן
 און אַזאָ רעצעפט פאַרשרייבן :
 נעמען פאַרטאָ קאַרדאַקסין
 דריי מאָל אין טאָג מיט כינידין,
 צום הוסט איז גוט קאָדעין
 אויסגעמישט מיט קאַפעין,
 אַ קאָמפרעס פון ריינער מיאַטע
 זאָל ער לייגן צו דער פּיאַטע.

קומט אַ פּערטער נאָך זייער יונג
 ס'טוט אים וויי די לעבער און צונג ;
 אויך די נערוון בני אים נישט גוט

און שטאַרק געדיכט בײַ אים איז די בלוט.
ערשט די פיס — גאַר געשוואַלן
אויך די אַדערן אָנגעדראַלן.

נעמט פראַפעסאָר דעם שטערן רײַבן
און אַזאַ רעצעפט פאַרשרײַבן:
קאַמילין־טיי אַ האַלבע גלאָז,
אינרײַבן מיט וויקס די נאַז,
און קעגן נערוון דעפּאַקין,
אַדער וואַבען האָט אויך אַ זין,
קעגן געשווילעכץ — קאַלאַריל
ס'בלוט מאַכט שיטער בופאַציל,
פּוסיד, סלאָווק. — ווער סײַויל.
צוואַנציק טראַפּן וואַלעריאַנע
און דערצו אַ מאַרצעפּאַנע,
און צום צונג לעת־עתה
רײַנע אַקוואַ־דעסטילאַטע.

קומט אַ חולה גאַר מסופּן
ס'טוט בײַם לעפל אים שטאַרק דריקן,
אויך דער רעוּמאַ זאַגט אים אָן
יעדן וועטער וואָס קומט אָן;
און כאַטש ער איז נאָך גאַרנישט אַלט —
ווערט אים שטענדיק הייס און קאַלט.

נעמט פראַפעסאָר דעם שטערן רײַבן
און אַזאַ רעצעפט פאַרשרײַבן:
אַ האַלב גלאָז פאַראַפּין
אויסגעמישט מיט גליצערין;
עטוואָס פּיאַלון אויף שפּײַץ גאַפל
זאַל ער לײַגן צו צום נאַפל,

די בעסטע תרופה פעניברין
 אויף ריינעם האַניק פון אַ ביו,
 סאָדע, בראָם — אויך נישט שלעכט
 באַנקעס שטעלן — זייער רעכט.

קומט אַ קראַנקער שטאַרק פאַרטראַכט —
 סינעמט קיין שלאָף אים נישט בינאָכט.
 אויך דער קאַפּ טוט אים שטאַרק וויי —
 חוץ דעם איז ער אינגאַנצן פאַרביי.

נעמט פראַפעסאָר דעם שטערן רייבן
 און אַזאַ רעצעפט פאַרשרייבן:
 אַקאַמאַל אויף צען בראַנפן-טראָפּן
 אויפגעקאַכט אויף עטוואָס ביר-האַפּן
 נונבאַן גוט פאַר יעדן פאַל
 אין רעזערוו — אַסיוואַל.
 זאָל ער קיינמאַל זיין אין פעס —
 וועט אַוועק פון אים ס'חולאת.
 אַט אַזוי האָט משה-לייב
 וואָס געפאַלגט האָט זיין ווייב —
 פאַרשריבן אַלץ וואָס געדענקט
 ווען ער אליין האָט געקרענקט.

— — — — —
 איז זיין רום געוואַקסן ברייט
 און אַ ווערטל ט'זיך פאַרשפרייט:
 זינע ווונדער נישט צו ציילן —
 אַ יעדער קרענק קען ער היילן.
 ס'איז אַ מלאַך, נישט קיין מענטש —
 ער זאָל געזונט זיין און געבענטשט.

אַ מעשה מיט לייבן

אויב איר ווילט מיר, קינדער, גלייבן
אַט די מעשה מיט די לייבן —
וועל איך איך דאָס אַלץ באַשרייבן:

ס'האַט דער מלך, שטאַרקער לייב,
געזאָגט איינמאַל צו זײַן ווייב
אַט אַזוי אַן איבערטרייב:

איבער חיות כ'בין דער שר
זײ זשע, ווייבל, נישט קיין נאַר,
מאָך אַ באַל ווי ס'פאַסט אַ האַר!

דאָס די לייביכע דערהערט
האַט זי לאַנג נישט נאַכגעקלערט
און איר ברום האָט זיך געהערט:

אַלע חיות פונעם וואַלד
זאַלן קומען תיכף, באַלד!
אויפן באַל פאַר יונג און אַלט.

זענען אַלע געסט געקומען
מיט געפילדער, מיט אַ ברומען
אַזש דער וואַלד גענומען זשומען.

צו דער סעודה גליַך געגרייט
נ'גענומען פרעסן צעזעצטערהייט
ווי עס פאַסט אַזוינע לייט.

ערשט די גראציעזע פרינצעסין — ער
רק געזויפט און רק געפרעסן
ביז דעם נאָמען האָט פאַרגעסן.

אויך דער העלפאָנט, הויכער ריז, זיך
זיך געוואַקלט זייער מיאוס
אויף די גראָבע קלעצער־פיס.

נאָר דער פוקס, דער אייביק־כיטער
וואָס אַליין געבליבן ניכטער
לאַכט אין פויסטן און אָט זאָגט ער:

הערט, רבותי, ליבע חיות —
גענוג די נאַרישע הוויות!
כ'האָב פאַר אייך אַ וויכטיק נייעס:

ס'האָט דאָס קליינע קעצל־קאַטער
וואָס איז שוואַרץ ווי אַ טאַטער
זיך פאַרליבט אין פיפּערנאַטער;

און דאָס גרויע פלינקע העזל
מיטן קורצען נאָסן נעזל
שדכנט זיך צו בלעמס אייזל;

אויך דער רוישער, פיצל גריל
ווייסט שוין גאַרנישט וואָס ער וויל
איז פאַרליבט אין קראַקאַדיל.

ווי די חיות דאָס דערהערט —
אַלע גלעזער אַרײַנגעקערט
און געברומט: מסתם באַשערט...!

האָט אַ ברום פון קעניג לייב
זיך צעטראַגן איבער ווייט:
זאָל אַ בערן-טאַנץ זיין גרייט!

האָט דער גרויסער, ברוינער בער
מיט זיין קערפער גראָב און שווער
געטאַנצט אַהין, געטאַנצט אַהער.

באַלד גענומען קיטעק-קעצל
מיטן צינגל ווי אַ לעצל
פויקן אין אַ בלעכן טעצל.

וואַיעט וואָלף: הו... הו... הו...
ברומט דער בער: בו... בו... בו...
סיקעט שלאַנג: סו... סו... סו...

פאַנטערס, היענעס און די בערן
מיט געבריל געלאָזט זיך הערן
אַז געקאַנט אַ טויבער ווערן.

און דער ביבער גאַרנישט שווער
(וואָס איז נישט אַ ליאַדע ווער)
האָט פאַר פרייד געלאָזט אַ טרער.

דאָ דער נאָזהאַרן מיט זיין נאָז
האָט געבלאָזן ווי אויף גראָז
מחמת ברייטער באַלעבאַס...

פון דער פלוידעריין, פאַפּוגע
הערט אַן איינפאַל, אַ השגה:
טאַנצן וויל גאַר בוגע-וואָגע.

קלוגע סאָווע זאָגט צום גייער :
 גלייב מיר, ס'איז נישט ווערט קיין צווייער
 לאַמיר בעסער גיין אַ שטייער *
 אַ פּאַרעלעלע פּאַרעלעלע

אַפּגעזונדערט פון געזעמל
 שטייט וויזלטיר מיטן קעמל
 ביז וואָס-ווען — געכאַפט אַ דרעמל.

מאַלפע שפּרינגט פון בוים צו בוים
 וויינט און לאַכט מיט גרינעם שוים
 אַז מען האָט דערקענט איר קוים...

צוגעבויגן קאַפּ צו קאַפּ
 שטייט פּאַנטערע מיט אַנטילאַפּ
 און זיי האַפקען האַפּ... האַפּ... האַפּ...

נאָר דער וואָלף מיטן שעפּסל
 האַבן גאָר פּאַרלוירן ס'מעסטל —
 און געשניאַשקעט אַ פיין שנעפּסל...

דאָ דער מיאוסער מאַרדער, טכויר
 וואָס הערט זיך צו מיט איין אויער
 שטעלט זיך מיט די פּיס קאַפּויער.

וועווריק, זשוקל און די גריל
 טאַנצן מיט דעם קראַקאַדיל
 אַט, אַזוי — ווי איינער וויל.

* אַ פּוילישער כאַראַקטער-טאַנץ.

נאַר דער וויס-געשטרניפטער טיגער
וואָס איז גאַר אַ גרויסער קריגער
דרייט אַרום זיך וויאַ נישט היגער...

קאַנגור אויף די קורצע פיסלעך
האַפלט גאַר אַליין צו ביסלעך
ניכאַפט אין שפרונג העזלס ניסלעך.

מינק צו מאַרדער אַ ווונק אַזאַ
לאַמיר פאַרבעטן אַראַראַ
פריילעך טאַנצן טשאַ-טשאַ-טשאַ.

קלוגער אייזל טראַכט און טראַכט:
ס'וואַלט, כ'לעבן, נישט געשאַדט
שפּרינגען דיסקאַ מיטן צאַפּ.

אויך דער פלאַכער גרויער קרעט
פאַרקראַכן פּויון העט, העט, העט —
אַ ראַקנראַל — שוין גאַרנישט נעט...

באַטאַשן, ווראַנע, קוויסיאַק
בוש, קאַניע מיט איזשאַק —
פאַלקע-מאַזורקע מיטן קנאַק.

טשאַפליע, וואַכטל, קאַמעליאַן
וואָס בייט די פאַרב לויטן טאַן
היפּיי-האַפּיי — אַ טשאַרלסטאַן.

פלינקער הירש איז צו צום קרעט
מיט אַ קניקסל וויאַ פאַצעט
טאַנצן סאַמבאַ זיך פאַרוועט.

ווילדער חזיר מיטן באַק
קאַרשון מיטן פּיסקליענאַק
האַפקען גאַר אַ קאַזאַטשאַק.

שטיגליץ, טרילער, מאַלינאַווקע,
שפּערל, סאַווע און קוקאַווקע —
האַראַ טאַנצן ווילן דווקאַ.

שוואַלב, קאַנאַריק און די ראַבע
לאַסטעווקע, בושל און די פּאַווע
פּליען סתם אַבע... אַבע...

אויך די שלאַנג, די בייזע שלאַנג
מיטן עק — אַ מעטער לאַנג
קריכט אַרום זיך שלינג-און-שלאַנג...

פיקהאַלץ כאַפט אַרום די קראַ
לאַמיר אויכעט ביידע דאָ
פיק... קראַקען... אַ גאַנצע שעה.

קאַן דער וואַלד מער נישט שווינגן.
שאַקלען ביימער זייערע צווינגן
היזן און קריק צום טאַקט זיי בייגן.

נישט געהערט מער קיין שאַרף, קיין ביל
אַפילו נישט דעם רוישער-גריל —
איז וואַלד געוואָרן שאַ און שטיל.

מחמת שררה

קומט דער ערשטער מחמת שררה
שפילט אויף קליאמקע ווי א באנדורע
שפילט און שפילט א האלבע נאכט
דאס האט ער אליין פארטראכט : —
ווייל געפעלן איז דער מיין —
בעסער קאן דאך גארנישט זיין.
די קאראפקע האט מיט זשעסט
זיך פארנייגט פאר אלע געסט,
נ'באלד גענומען גלעזלעך גיסן
און געבעטן צו געניסן
פונעם שענסטן און פון בעסטן
פון דעם קלענסטן ביזן גרעסטן ;
איינמאל זאל כאטש זיין פריילעך
ווי מען זאגט : פיד המלך !

צוגעכאפט זיך ווי שיפורים
אויף א גרויסן באל אין פורים ;
אנגעהויבן יעדער איינער
קניען, ריבן, אויף די ציינער
ווי א מיל מיט ביידע באקן —
אזש גענומען טרישטשען, קנאקן.
דא א טרונק און דא — אן עס
און, חלילה, נישט פארגעס
צו פארזוכן אלע מינים
ווי געניטע, ווי מבינים.
אויסגעליידיקט אלע גלעזער
און באקומען רויטע נעזער
פון דעם אקעוויט און וויין
וואס איז גוט אין קאפ אריין.

אַז „נכנס יין יצא סוד“ —
 ווייסט אַפילו גאַנץ בראַד.
 נעמט מען חוזקן און לאַכן
 און דערציילן מאַדנע זאַכן
 פון זייערע באַלעבאַטיים גראַד
 אַבער דאָס — בליבט אַ סוד...

דאָ, דער בלאַנקער סאַמאַוואַר
 וואָס איז נישט דער גאַנצער נאַר,
 זאַגט אַזוי צום טשייניקל: —
 הער מיך אויס מיין אייניקל
 ווייסט דאָך „אַז מען איז נישט פויל,
 האָט מען צו נעמען וואָס אין מויל“
 זיי אַ בריה: איינס און צוויי —
 זאָל פאַר יעדן שטיין אַ טיי,
 מיט אַ שטיקעלע ציטרין
 זעסט דאָך ווי זיי זענען גריין...
 — גאַרנישט קרום, טוט באַרשט אַ ווונק.
 ס'וואַלט נישט שאַטן טיי אַ שלונג.
 — טאַקע... טאַקע... זאַגט קאַלאַש
 מיט אַ שמייכל צום צוקער-קליאַש
 און געכאַפט זיך צו צום בעקן
 פון אַ שטיקל פלאַדן לעקן...
 קאַן דאָס בעזעם נישט פאַרלינדן
 און אַוודאי נישט פאַרשווינגן:
 — היי, דו חוצפהניאַק, קאַלאַש
 ווי קומסטו צום צוקער-קליאַש?
 ס'איז אַ חוצפה, אויף מיין וואַרט —
 בלוין אין בלאַטע איז דיין אַרט!
 — טע... טע... טע... ס'אַראַ וועזן,
 שטעלט דאָס מיט זיך פאַר בעזעם?...

ווי אַ מיסט נאָר קערט ער אויס
און, שטיינסגעזאַגט, האַלט זיך גרויס...
אַבער, אַן מיר, נישט דערוועגן
וועט מאַדאַם, אויף אַ רעגן
אַ קאַלאַשן גיין אין גאַס,
ווען אינדרויסן עטוואָס נאַס.
— אַזוי גאָר? גאַרנישט געוויסט
סאַראַ וואַזשנער יחסן ביסט...
ביסט אַ בטלן אויף נאמנות
ס'איז אויף דיר אַ רחמנות:
מעג עס זײַן אין גרעסטן כליאַפּ —
קריכסט אין בלאַטעס טשלאַפּ און טשלאַפּ!

דאָ דער שירעם חזקט פון זײַט
און באַווייזן איז ער גרייט
אַז אַלע אונטערן רעגן
האַלטן שירעם ווי אַ פאַרמעגן.
בלויז דער בליץ-לאַמפּ, דער באַשיינער
זעט אַז ניכטער איז דאָ קיינער
זאָגט: אַלע זײַט איר בלויז פרייער
און צומאַל נישט ווערט קיין דרייער.
— גיט אַ זאָג מיט כּעס די פּאַן:
יעדער מיינט: ער איז אַ פּאַן...
און דאָס לאַקשנברעט מיט שטאַלץ
האַט פאַרבעטן וואַלגערהאַלץ;
און פאַר ריבאייזן — דער כריין
קאָן קיין בעסער פאַרל זיין;
האַט די שיסל אין גאַלאַפּ
טיף פאַרנויגט זיך פאַרן טאַפּ;
לאַנגער האַלץ מיט גאַנצן קנאַק
האַט פאַרבעטן שאַרפּער האַק...

און דער לייכטער פאַר בשמים-ביקסל
האַט פאַרנייגט זיך מיט אַ קניקסל ;
קוגל-שאַרבן האָט מיט חן
געלאָזט צום טשאַלנט-טאַפּ זיך גיין.
האַט קאלאַש דער פאַראַסאַלקע
טאַנצן פאַרגעלייגט אַ פאַלקע,
נאָר דער שליסל מיטן רענצל
רק געוואָלט אַ מצווה-טענצל.
דאָן געמאַכט אַ גרויסן ראָד
און געלאָזט זיך קאַראַהאַד :
מערזער, שטייסל : טידל-טידל
אַז געדאַכט זיך : ס'איז אַ פידל ;
און דער גרויסער הוילער פאַס
האַט געטרובעט ווי אַ באַס.
און דאָס מעסער זייער שאַרף
האַט געקלונגען ווי אַ האַרף ;
פיאַנע-קלאַפער מאַכט אַ וואַרע
און ער צימבלט ווי אַ גיטאַרע ;
איז אַלץ געוואָרן שאַ און שטיל
בלויז געהערט האָט זיך די גריל :
זאָל אַ יעדער ווער עס וויל
גיין אַ טענצל אויפן דיל.
איז דאָס יעדן וויל געפעלן
און גענומען אַלץ צעשטעלן :
ס'ערשטע האָט די לאַנגע באַנק
צוגערוקט זיך צו דער שאַנק
און דאָס ברעט פון פלייש און פיש
אַרויפגעטאַנצט אויפן טיש,
און דער זאַק — פלוידער-זאַק
האַט גענומען האַק און פאַק
איז אַ ווינקל זיך געשטעלט

קיינער זאל נישט זיין געקוועלט.
דאן די טאץ מיט עלעגאנץ
ט'פארבעטן גלאז צום טאנץ;
און דאס פרעסאניזן האט דינקע
שפילן ליב אויף באלאלינקע
און פון זייט די פלייש-מאשינקע
האט געדרייט ווי א קאטארינקע;
אויך אויף בעזעם קומט זיין צייט
שפילט אויף שליסל ווי א פלייט,
און דער קליינער וואסער-קראן
נאכגעמאכט א פארטעפיאן;
— אויך די ווייסע גלאטע ווענט —
צוגעפליעסקעט ווי מיט הענט,
דאן דער גאפל זיך געווענדט,
אז ער זיין קאן דיריגענט.
גייט א טענצל, גייט און גייט
אין דער לענג און אין דער ברייט,
איך מיט זיי האב גוט פארבראכט
אפגעטאנצט א גאנצע נאכט
ביז... דער האן געטון א קריי —
אלץ פארשוונדן — אלץ פארביי.

א שמועס צווישן בריוו

בני א גרענעץ ערגעץ-ווו
בריוו פון דאָרטן און פון דאָ
זיך געטראַפן אויף אַ פּאַסט
און אַ שמועס טױזר צעלאַזט:

— דו, פון וואָנען? דו, וווּהיין?
— פאַרוואָס דו בלוי? און דו — גרין?
אַט אַזוי דער שמועס זיך גייט
יעדער רימט זײַן ייִחוס-קײט:

— איך, זעט איר, פאַר מיט דער באַן.
— און איך מיט אַן עראַפּלאַן!
— און איך שוויים מיט אַ שיף
אויפן ים, וואָס ברייט און טיף.

— איך — איבער העכסטע בערג
אַפילו וווּ סײַלעבט רויטער טערק;
בריוו האַבן אַלע ברירות —
אַפילו נאָך בוענאַס-איירעס.

— ווער מיר קאַנסול? וואָס מיר קוואַטע?
אַלץ, זאָג איך: הוילע בלאַטע!
בלויז אַ מאַרקע אַנקלעפּן
און באַלד מיר נעמען שוועבן:

אַן אַ פּאַסט, אַן אַ וויזיע
פאַר איך מיר נאָך קירגיזיע,
וון נאָן איז דער טייטש: ברויט
און קיזל בני זיי איז רויט.
יאָק בני זיי איז טייטש: גיין
און קעט? מיינט פשוט: גיין.
דאָ דערציילן כ'קאָן מערער
(ביז געווען דאָרט אַ לערער),
— און איך צו די כינעזער
מיט אַזעלכע ברייטע נעזער,
טיוואַקסן דאָרט מאַנדלען זיס
און טראַגן קליידער ביז סוף פיס.
— און מיך פירט אַן עראַפּלאַן
אין דער מדינה יאַפּאַן —
זייערע האַלב-פאַרמאַכטע אויגן —
גרייכן ווייט ווי פּניל פון בויגן.
— איך — נאָך אינדיע און באַמביי
וון פאַקירן איינס-צוויי-דריי:
פּישוף-שטעקל היז און הער —
ווערט פון פליג אַ גרויסער בער.
— און איר, אַט, איבער ים'ען
פלי צו אַ ייִדישער מאַמען,
וואָס זיך קושט אַ יעדעס מאָל
איר זונס בריוול פון ישׂראל.

דאָ אַריבער זיך באַווייזן
וועלכער בריוו איז אָן גרייזן :

— זעט : געציקלט יעדעס אות,
ווי געפורעמט פון אַ גאַס,
צו באַווייזן זיך פאַר מענטשן —
ס'וועט בריווטרעגער מיך בענטשן !

— יעדעס אות בני דיר איז קרום
ווי די פיסלעך פון אַ שפיץ ;
נישט צו לייענען קיין וואָרט,
וואָס געשריבן ס'איז דאָרט.
אין אַ ווינקל דאָרט צולעצט
אַ קאַנווערט צעקנייטשט, פאַרפעצט
ווייל עפענען אויך זיין מויל,
אַבער... ווער הערט דען זיין קול ?

ליגט ער זיך אַזוי פאַרשעמט,
אַזש ביים האַרצן עס פאַרקלעמט.
און יעדער בריוו — וויי און אַך —
וואַרפט אים זיטיק צו אַ שטאַך.

אַט אַזוי, ערנסט און טיף
שמועסן צווישן זיך בריוו.
נאָר וואָס אין די בריוו — דאָס אַ סוד
פאַר אונדז און פאַר גאַנץ בראַד.

אַלץ האָט אַ גרענעץ

טרייבן קאַטאַוועסן, אָפּטאַן שפּיצלעך, איבערקרימען יענעמען —
אויף דעם איז ראַמי (רמי) אַ מאַדים.

צומאַל זיינען עס שפּאַסן, אַז מ'קאַן קניכן פון געלעכטער, אָבער
ניט אַלע מאָל לוינט עס אים. פאַרקערט: אַ סך מאָל קומט אים
אויס צו ליידן צוליב פרעמדע שפּיצלעך, ווייל ווי עפעס — ראַמי.
אַט, אַנומלט, אין מיטן אַ לעקציע — קיץ! — אַ קאַץ אין
קלאַס און — דער גאַנצער קלאַס גייט אויף רעדער.

ווער ס'האַט געבראַכט די קאַץ? — איר האָט ניט געטראָפּן.
איך זע, אַז איר האַלט שוין אַן אויג אויף ראַמי. אויך דער לערער
האַט אַזוי געמיינט און אים, ראַמי, אַהיימגעשיקט אויף צוויי טעג.
אַזאַ נאַמען האָט ער זיך געמאַכט.

אויסרעכענען אַלע זיינע שטיפערייען, וואַלט קיין פּאַפּיר ניט
געסטיייעט. וועגן עטלעכע וועל איך דאָ יאָ דערציילן:

ראַמי ווייסט, אַז דער זיידע זיינער האָט אים ליב, ס'לעבן. איין
מאַל האָט ער ביי זיך אָפּגעמאַכט איבערצושרעקן דעם זיידן. היינט
מעג מען — ס'איז דער ערשטער אָפּריל. ווי אַזוי? — הערט אַן
אינפּאַל: ער האָט אָפּגעפאַרבט זיין לינקן פּוס און די לינקע האַנט
מיט רויטע טינט און פון אויבן אַרומגעבונדן אַ באַנדאַזש אַזוי, אַז
מען זאָל עטוואָס אַדורכזען דאָס רויטע. אין אַזאַ לאַגע איז ער אַ
הינקענדיקער אַריין צום זיידן מיט שרעקלעכע קולות: אוי... ס'טוט
ווי...

דערזענדיק זיין אייניקל אין אַזאַ מעמד, האָט דער זיידע
שנעל אַראָפּגענומען פון דער פּאַליצע עפעס אַ ברייט פּלעשל און
געהייסן ראַמי אַיננעמען די רפּואה.

ראַמי האָט שוין באַנג געטאַן דער גאַנצער עסק און געוואַלט

אַרויספלאַצן מיטן אמת, אָבער דער זיידע האָט אים מיט איין האַנט
אַריבערגעבויגן אויף הינטעררויזלעכץ, און מיט דער צווייטער האַנט
אַריינגעגאַסן אים אין מויל אַריין די פליסיקייט.

ראַמי האָט זיך פאַרהוטט, אויסגעשפיגן, אָבער... וואָס איז דאָס?
די מעדיצין איז עפעס אַזוי זיס?

דער זיידע האָט אַ קלוגן שמייכל געטאָן און געזאָגט צום
אייניקל: ס'איז זיסער וויין. ערשטער אַפּריל.

נאָך? — טאָ הערט אַ געלענק פון אַ שטיפּער:

איין מאָל האָט ער באַשטימט צו לערנען זיך טרעפן אין ציל.
און אַז ראַמי באַשטימט אין פּיף-פּאַף — געטאָן. וווּ? — וווּ קאָן
זיין אַ בעסער אַרט פאַר אַזאַ ראַמי ווי אין די האַקעס פון די
טעלעגראַפּן-סלופּעס? מיט וואָס? — הע! אַ שטיין איז אַ הונט?
און טאַקע באַלד: טראַך! טראַך! — אויס האַקעס.

אויף צומאַרגנס פּאַלט אַריין צו זיי די מומע רחל אַן אַנגעד-
רודלעטע. וואָס איז עפעס מיט אייער טעלעפּאָן? נעכטן געקלונגען
צו אייך עטלעכע מאָל און זיך נישט געקאָנט דערקלינגען. געהאַט
פאַר אייך אַלעמען בילעטן אין קינאַ.

ראַמי וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסן שטיל, האָט מיט אַ מאָל
באַקומען אַלערליי קאַלירן אויפן פנים.

די מוטער זיינע האָט גלייך דערשנאַפט, אַז איר זונדל האָט
דאָס פאַרקאַכט די קאַשע — יעדע מאַמע קען דאָך גוט די גענג פון
אירע קינדער — און אַזוי געזאָגט צו אים:

שטעל דיך פאַר, אַז ווען ס'ווערט ווער פּלוצעם קראַנק אין
אונדזער געגנט און מ'דאַרף אַרויסרופן אַ דאָקטער, — וואָס וואָלט
דעמאָלט געווען?

גענוג? — ווי! נישט ראַמי! אים קומט נאָך שטענדיק אַ רעשט.
דאָס מאָל האָט ער גענומען פאַר אַ ציל-ברעט די עלעקטרישע
דראַטן און — געמאַכט אַ קורץ-שלוס. יענעם אַוונט איז די גאַנצע
גאַס געווען איינגעהילט אין פינצטערניש.

גראַד איז אַ פּרעמדער פאַרביי די גאַס און פאַרטשעפעט זיך
אין עפעס. ער איז געפּאַלן. אויף זיינע הילפּס-רופן זיינען זיך

צונויפגעלאָפּן די איינוווינער פונעם געסל און אָפּגעפירט דעם פרעמדן צום דאָקטער. דער דאָקטער האָט פעסטגעשטעלט, אַז ביים געפּאלענעם איז צעבראָכן די רעכטע האַנט.

מילא, פירן יענעמען בני דער נאָז, האָבן מיר שוין געהערט. אָבער אַז ס'זאָל ווער זיך אַליין אונטערשטעלן אַ פּיסל, האָט איר געהערט? איך יאָ — ראַמי. מיר וועלן דאָס באַלד הערן.

מיט איין זאך קאָן זיך ראַמי באַווייזן — ער איז ניט קיין נאַשער. אַזוי מיינען די שטוביקע. אָבער דעם שרייבער פון דעם מעשהלע וועט ער ניט אָפּנאַרן, ווייל ער האָט גאַנץ גוט געזען, אַז ווען קיינער אין שטוב זעט ניט, פּאַקט זיך ראַמי (רמי) אָן פּולע טאַשן מיט נאַשוואַרג און מאַכט זיי פּאַרטיק אויפן גאַס. איין מאָל האָט ער אָבער איבערגעפּאַקט דעם מאַגן מיט אַזוי פּיל זיסוואַרג, אַז ער האָט באַקומען שרעקלעכע בויך-ווייטיקן. ער איז געווען פּאַרביי. דער דאָקטער איז געקומען, פּאַרשריבן אַ רעצעפט און ראַמי האָט גאַנצע אַכט טעג געמוזט ליגן אין בעט.

און ווייסט איר, קינדער, ווען דאָס איז געווען? — חנופה! גראַד חנופה, ווען די קינדער גייען ניט אין שול, שפּילן אין דריידל, עסן לאַטקעס — ס'איז פּריילעך!

די חברים זיינע האָבן ניט געהאַט קיין נקמה אין אים. אַפּילו זיך ניט גערייצט מיט זייער חבר. פּאַרקערט: זיי זיינען געקומען אים באַזוכן און נאָך דערציילט אים וועגן דער חנופה-פּאַרשטעלונג אין שול. ניט מער, פּאַרן אַוועקגיין האָט אילאָן (אילז) אַ זאָג געטאָן: אויסטראַכטן-שפּיצלעך — יאָ! אָבער ניט אַזעלכע וואָס קאָנען ברענגען שאַדן יענעמען און זיך. אַלץ האָט אַ גרענעץ.

אַלע האָבן צוגעשטימט צו אילנס רייד. אויך ראַמי האָט דאָס מאָל צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ אויף יאָ.

פֿאַרוואָס חודש פעברואַר האָט 28 טעג

א.

אַמאָל, אַמאָל — אין די גאַר אַלטע צײַטן — האָט יעדער חודש געהאַט דרייסיק טעג. געווען דעמאָלט, דערצײלן אַלטע לײַט, אַ גאַלדענע צײַט: די צוועלף חדשים האָבן געלעבט צווישן זיך אין שלום, גלײַכהײַט און גערעכטיקײַט. און דער מענטש האָט געהאַט אַ גלײַכן און פשוטן חשבון: נישט קײן נײַן און צוואַנציק טעג, נישט קײן אײַן און דרייסיק, נאָר גלײַכע דרייסיק טעג. גענוי אַזוי און תמיד אַזוי.

און דערצײלן דערצײלט מען, אַז די חדשים האָבן דעמאָלט געווינט אונטער אײַן דאָך אין ליבשאַפט און אין פרידן אַזוי ווייט, אַז די ווינטער-חדשים האָבן זיך געוואַרעמט בײַ זייערע ברײדער, די זומער-חדשים, און אויך פאַרקערט: די זומער-חדשים זענען געקור מען אַפּקילן זיך בײַ די ווינטער-חדשים.

האָבן זיך אָבער די צײַטן געביטן, און צוזאַמען מיט זיי האָבן זיך אויך געביטן די חדשים. די זאך האָט זיך, ווי געוויינלעך, אָנגע-זאַפט מיט קנאה, שנאה, ביז ס'איז צווישן זיי אויסגעבראַכן אַ קריג און מ'האַט זיך צעשיידט. יעדער איז געגאַנגען ווײַנען פאַר זיך — ברוגז!

ב.

אויף צומאַרגנס, נאָכן דאָזיקן קריג, האָט זיך אַראַפּגעלאָזן אַזאַ שלאַקס-רעגן — ממש אַ פאַרפּלײצונג. אַלטע לײַט האָבן געזאָגט, אַז זײַנט זיי געדענקען, איז נאָך אַזאַ מבול נישט געווען. און גראָד איז עס געווען אין טאָג ווען דער חודש פעברואַר האָט געדאַרפט — לײַט דער רײ — אַרויס איבער דער וועלט.

מילא, פארפאלן. לאַזט ער אַראָפּ דאָס ערשטע בלעטל פון לוח, און דער רעגן קריכט אים אין די ביינער. ס'דויערט נישט לאַנג און ער זעט אויס ווי אַ נאַסער האָן.

— בררר... שלעכט! — טראַכט דער חודש פעברואַר. ווי גוט איז געווען ווען ער האָט זיך געקאָנט אַנוואַרעמען ביים חודש יולי. און דאָ שטאַרקט זיך דער רעגן: כליפֿ-כליאַפּ, גליַך דעם חודש אין האַלדו, אין די אויגן און אין די אויערן — אויסצודרייען. אויף להפעיס יאָגט נאָך אַן אַ קאַלטער ווינט וואָס שמייסט אים איבערן פנים ווי מיט נאַסע ריטער און רייצט זיך מיט אים:

כליפֿ-כליאַפּ פעברואַר

ביסט אַ לעקיש, ביסט אַ נאַר...

כליפֿ-כליאַפּ גיס און גיס —

ברוגז זיין איז שלעכט און מיאוס.

— טאַקע שלעכט און ביטער, איז זיך מודה דער חודש מיט אַ זיפֿץ און ציטערט ווי אַ פיש.

אין דעם פּאַלט אים איין אַ געדאַנק: ער וועט גיין צום שניידער ער זאל אויפנייען אַ רעגן-מאַנטל. געטראַכט און געטאָן. גייט ער אַריין צום שניידער און זאָגט אים:

— שניידער, טייערער, ניי מיר אויף אַ רעגן-מאַנטל אַ לאַנגן און אַ ברייטן.

— גוט, — איז מסכים דער שניידער.

— אַבער שוין! איצט! דו זעסט דאָך.

— עס קאָן נישט זיין איצט — קלערט אים אויף דער שניידער.

אויפנייען אַ מאַנטל דאַרף דויערן צוויי טעג.

מילא, ער וועט וואַרטן. אַ ברירה האָט ער?

ג.

גייט ער אַוועק, דער חודש, און עס גיסט ווי מיט צעבערס. ער ווערט אויסגעווייקט ווי אַ הערינג און עס קלאַפט אים אַ צאָן אַן אַ צאָן. און ווען ער האָט געדאַרפט אַראָפּלאָזן דאָס פערטע בלעטל פונעם לוח, איז ער גיך אַריין צום שניידער.

— פארטיק דער מאַנטל ?

— פארטיק !

טוט ער אָן דעם רעגן-מאַנטל — ממש אַ מחיה !

— אַ שיינעם דאַנק דיר, טייערער שניידער, זאָגט דער חודש
אַ צופרידענער און פאַרנעמט זיך אַרויסצוגיין פון וואַרשטאַט.

— אַ דאַנק פאַרן דאַנק — ענטפערט דער שניידער מיט אַ
שמיכל — אָבער פאַר די צוויי טאָג אַרבעט, דאַרף מען באַצאָלן !

— באַצאָלן ? — שטאַמלט דער חודש — איך האָב גראַד נישט
קײן געלט בײַ זיך. קום אויפן צענטן טאָג.

— גוט !

ד.

שפּאַצירט ער אַרום, דער חודש פעברואַר, אין רעגן-מאַנטל,
האַט הנאה, און יעדן צוועלף בײנאַכט לאַזט ער פּאַלן אַ פּריש
בלעטל פונעם לוח.

און ווען ס'איז געקומען דער צענטער טאָג — וואָס איז אויס-
געפאַלן אין אַ שבת — איז געקומען דער שניידער אויפּמאַנען דעם
חוב פאַרן מאַנטל.

— שבת צאָל איך נישט — זאָגט דער חודש. גיי און קום
מאַרגן, זונטיק.

— זונטיק פרי — דער שניידער איז דאָ.

— געקומען נאָכן חוב פאַרן מאַנטל.

— דערווייל הייבט זיך ערשט אָן די וואַך בײַ מיר, און שוין

ביסטו געקומען מאַנען אַ חוב ? גיי און קום מאַרגן, מאַנטיק.

— מאַנטיק פרי — דער שניידער איז דאָ.

— דעם חוב פאַרן מאַנטל בעט איך.

— מאַנטיק איז נישט קײן מזלדיקער טאָג. גיי און קום מאַרגן,

דינסטיק.

דער שניידער האָט זיך נישט געפּוילט און געקומען דינסטיק.
אָבער נישט דינסטיק, נישט מיטוואַך און נישט אַלע איבעריקע טעג
פון דער וואַך, האָט דער חודש באַצאָלט זײַן חוב, נאָר יעדעס מאָל

אָפּגעפּטרט דעם שניידער מיט אַ נייעם אויסרייד.
טיף אין האַרצן האָט שוין דעם שניידער גוט פאַרדראָסן די
גאַנצע זאָך, אָבער שניידער זענען דאָך, ווי באַוווסט, קלוגע און
פאַרשטענדלעכע מענטשן, האָט ער עס נישט אַרויסגעוויזן — ווי
ס'וואָלט גאָרנישט געשען. נאָר ביי זיך אין געדאַנק האָט ער געט-
ראַכט: וואַרט, וואַרט, עס וועט קומען דיין צייט.

און געווען איז אזוי:

ווען דער שניידער איז געקומען נאָכן חוב אין טאָג פון 28סטן,
און דער חודש האָט, ווי געוויינלעך, ווידער געוואָלט אָפּפּטרן דעם
שניידער מיט: „גיי און קום אין צוויי טעג אַרום“, האָט דער שניידער
מער נישט געוואָלט וואַרטן און געזאָגט צום חודש:

— דאָס מאָל נישט! ווייל נאָכן דרייסיקסטן וועסטו פאַרשווינדן,
און איך וועל דאָרפן וואַרטן אויף דיר אַ גאַנץ יאָר. ניין, און ניין!
— האָט זיך דער שניידער איינגעקשנט. שוין איצט זאָלסטו מיר
באַצאָלן וואָס עס קומט מיר.

און ווען דער חודש האָט געזען, אַז דאָס מאָל וועט ער זיך
נישט אַרויסדרייען פונעם שניידערס הענט, האָט ער זיך מודה געווען,
אַז ער האָט נישט מיט וואָס צו באַצאָלן.

דער קלוגער שניידער האָט אַ שמייכל געטאָן און געזאָגט:
— גוט. קענסט מיר באַצאָלן פאַר מיניע צוויי טעג אַרבעט, מיט
די לעצטע צוויי טעג דיינע. אַ טאָג פאַר אַ טאָג.
נישט האַבנדיק קיין ברירה, האָט דער חודש אַוועקגעגעבן
דעם שניידער זיין גאַנץ פאַרמעגן — די צוויי לעצטע בלעטלעך
פונעם לוח.

און פון דעמאָלט אָן האָט דער חודש פעברואַר 28 טעג.

— — — — —
און איצט קאָנט איר זען דעם רעזולטאַט פון ברוגז און קריג.

מציגים : בית הילדים

יאָסי אַפּלאַדירט צום טאַקט פון רעגן

נישטאָ קיין זאַך וואָס זאָל יאָסין געפעלן. אויף יעדער זאַך טוט ער אַ דריי מיטן נעזל און איז קיינמאָל נישט צופרידן מיט דעם וואָס עס איז. זומער, למשל, וויל ער ס'זאָל זיין ווינטער; רעגנט אינדרויסן — בענקט ער נאָך דער זון; אויף דער לעקציע פון חשבון, טראַכט ער פון געזאַנג; שפּילן זיך די קינדער אין אַ פּריי-לעכער שפּיל — זיצט ער אַ זיטיקער, אָן אַנגעכמאַרעטער. אַזאַ איז יאָסי.

איינמאָל, אין אַ רעגנדיקן טאָג, זיצט יאָסי אין שטוב און הערט זיך צו צום איינטאָניקן קלאַפּן אין די פענצטער-שויבן: טראַפּ... טראַפּ... טראַפּ...

מיטאַמאָל שפּרינגט ער אויף און צעשרייט זיך: צי וועט דער רעגן שוין קיינמאָל נישט אויפהערן? איך וויל בעסער די זון זאָל שטענדיק שיינען. שטענדיק!

— אויב דו ווילסט, קאָן איך דיך פירן אין אַ לאַנד וווּ ס'רעגנט נישט אַ גאַנץ יאָר.

יאָסי האָט זיך האַסטיק אויסגעדרייט און דערזען לעבן זיך זיין הילצערן פּערדל, וואָס דער תל-אביבער פעטער האָט אים געשאַנקען צו זיין געבוירנטאָג. וויפל ווייטע נסיעות האָט ער שוין געמאַכט אויפן דאָזיקן פּערדל. גענוג אַז ער זאָל זיך אַרויפזעצן דערויף און זאָגן: „פּערדל, מיין פּערדל, פיר מיך אין דעם און אין דעם לאַנד“, אַז ער זאָל איינס-צוויי זיך געפינען אינעם באַגערטן לאַנד.

— גוט — האָט זיך יאָסי דערפרייט — ווען רייטן מיר?
— שוין! אָבער נעם מיט עפעס צו עסן. ס'איז אַ ווייטע נסיעה.
יאָסי האָט אַנגעשטופט ביידע טאַשן מיט מאַראַנאַצן, זיך אַרויפגע-כאַפט אויפן פּערדל און — ווי אַן אַדלער האָט דאָס פּערדל זיך גענומען טראַגן איבער הייזער, גאַסן שטעט, פעלדער און וועלדער,

ביז זיי זענען פלוצעם אַרײַן אין אזא בלענדיקער ליכטיקייט, אַז ס'האַט אַזש געשטאַכן די אויגן.

— וואָס איז דאָס? — פּרעגט יאָסי פאַרווינדערט.

— די זון! — ענטפּערט דאָס פּערדל. מיר זענען אָנגעקומען אויף אַן אָרט, וווּ דו האָסט געבעטן. און איידער וואָס און ווען — זיך אָנגעהויבן פאַמעלעך, געלאָסן אַראָפּלאָזן אויף דער ערד. זיי זענען געבליבן שטיין אויף אַ גרויסן פּלאַץ, וווּ ס'האַט געווימלט מיט מענטשן. יאָסי קוקט זיך צו און זעט ווי מענטשן טומלען און שרייען מיט אַזעלכע קולות — טויב צו ווערן. יאָסי פאַרשטייט נישט קיין איין וואָרט, קיין איין קלאַנג.

— וואָס קומט דאָ פאַר? — פּרעגט יאָסי צעטומלט.

— דאָס בעטן זיי אַזוי אויף אַ רעגן. שוין אַ גאַנץ יאָר ווי ס'רעגנט דאָ נישט. צוליב דער טרוקעניש איז דאָ גאַרנישט געוואָקסן און ס'איז אַ הונגער אין לאַנד.

יאָסיס פנים פאַרקרימט זיך און ער פאַרבייטט די ליפּן. אויף זײַן שטערן טרעט-אַרויס אַ שווייס, וואָס רינט אַראָפּ איבער די באַקן זײַנע, און אין איין אָטעם זאָגט ער צום פּערדל: ניין, ניין! איך וויל נישט זײַן אין אַ לאַנד, וווּ די זון שײַנט שטענדיק. איך וויל ליבער אין אַ לאַנד פון שניי און פּרעסט.

— גוט! — ענטפּערט דאָס פּערדל — און פּהרף-עיין נעמט עס זיך טראָגן איבער הייזער, גאַסן, שטעט, פּעלדער און וועלדער, ביז יאָסי האָט דערפילט ווי זײַן פנים, די הענט און דער גאַנצער קערפּער איז געוואָרן אַרומגענומען פון אַ שרעקלעכער קעלט. ער קוקט זיך צו און זעט ווי די זון לאָזט זיך אַראָפּ וואָס אַמאָל נידעריקער און פאַרשווינדט אינגאַנצן הינטערן האַריזאָנט. אַ געדיכטע טונקליקייט האָט זיך אַראָפּגעלאָזן.

— איז שוין נאַכט? — פּרעגט יאָסי פאַרווינדערט.

— יא, מיר געפינען זיך אין אַ לאַנד, וווּ גאַנצע צוויי חודשים — פון האַלב פּסלו ביז אין דער העלפט פון חודש שבט — איז פּסדר נאַכט, האָט געענטפּערט דאָס פּערדל און תוך כּדי דיבור גענומען זיך אַראָפּלאָזן אויף דער ערד.

אלץ אַרום איז געווען באַדעקט מיט אַ ווייס-בלויילעכן שניי, וואָס האָט עטוואָס העלער געמאַכט די פינצטערניש. אויפן הימל האָבן געבלינצלט גרויסע זילבערנע שטערן און פון די היזער האָבן אַרויסשעמערירט בלויילעכע פּאַסן ליכט. גרופּעס קינדער, אַנגע-טועטע אין ווייסע פעלצלעך און אין פּוטערנע היטעלער, האָבן זיך געטראָגן אין גאַלאַפּ אויף גליטשערס אַדער שליטעלעך, וואָס האָבן פּאַרקלונגען דעם אַרום מיט פּריילעכע גלעקעלעך.

יאָסי האָט דערפּילט אַ ביסנדיקע קעלט, ווי דינע נאַדלען וואָלטן אים געשטאַכן איבערן ליב. ער האָט קוים געקאַנט אַפּכאַפּן דעם אַטעם. ראַפּטעם זעט ער ווי אויפן הימל פון צפון-זייט באַווייזן זיך פּאַרשידנפּאַרביקע שטראַלן, וואָס באַוועגן זיך דאָ אַהער, און דאָ — אַהין, און לסוף צונויפגעלייגט זיך אין אַ ווונדערלעכן שטערן. יאָסי שטייט ווי פּאַרכישופּט און פּרעגט:

— וואָס איז דאָס?

— דער „פּאַלאַר-שטערן“ — ענטפּערט דאָס פּערדל.

דער פּראַסט שטאַרקט זיך, קלאַמערט אַרום יאָסין ווי מיט אַ רייף, אַז עס פּאַרגייט אים אונטער די נעגל. ער הויכט-אַריין זיין וואַרעמען אַטעם אין די שפיצן פינגער און ער נעמט גיך לויפן אין אַ קרייז. אין דעם דערפּילט ער אַ שטאַרקן הונגער. נאָך גוט — טראַכט ער — וואָס ער האָט מיטגענומען עטלעכע מאַראַנצן.

גראַד גייען פּאַרביי עטלעכע קינדער און דערזענדיק אַ יינגל מיט אַ הילצערן פּערדל, שטעלן זיי זיך אַפּ און חידושן זיך: אַ יינגל זאָל עסן שטיקער גאַלד? נישט אַנדערש — אַ קונצנמאַכער!
דאָס פּערדל וואָס האָט פּאַרשטאַנען די קינדערס לשון, זאָגט צו יאָסין: פּאַרגעסן דיר זאָגן אַז דאָ, אין קאַלטן לאַנד, וואַקסן נישט די אַלע פּרוכטן וואָס ביי אונדז אין ישראל. צעטייל זיי עטלעכע מאַראַנצן.

די קינדער האָבן מיט חשד באַטראַכט די מאַראַנצן פון אַלע זייטן — אַרום און אַרום. ס'האָט אַן אויסזען ווי גאַלד — האָבן זיי גערעדט צווישן זיך — און ס'איז ווייכער ווי גאַלד. וואָס קאָן דאָס זיין? דערווייל האָט איין קינד אומגערן צעקוועטשט אַ מאַראַנץ

און איבער זיין האַנט האָט גענומען רינען אַ געל-רויטלעך געדיכטע פליסיקייט. דאָס קינד האָט זיך שטאַרק דערשראָקן און אַוועקגעשליי-
דערט דאָס שטיק יאָ-גאַלד, נישטגאַלד, ווייט פון זיך. די קינדער
זענען זיך צעלאָפן.

יאָסי צעוויינט זיך: ניין, ניין! איך וויל דאָ נישט זיין. פיר מיך
צוריק אין מיין לאַנד אַרײַן.

— גוט! — ענטפערט דאָס פערדל — און הענדעם-פענדעם
נעמט עס זיך טראָגן איבער היזער, גאַסן, שטעט, פעלדער און
וועלדער, ביז זיי זענען בשלום אַהיימגעקומען.

און ווען יאָסי האָט זיך צוריקגעפונען אין זיין צימער און דער
רעגן האָט נאָך אַלץ געקלאָפּט אין די פענצטער-שויבן טראָפּ...
טראָפּ... טראָפּ... האָט עס אים שוין מער נישט געאַרט, פאַרקערט:
אים איז איצט פאַרגעקומען אַז די טראָפּנס קלאָפּן-אויס אַ פריילעכן
ניגון. ער האָט צוגעשמייכלט צום רעגן און אַפלאַדירט צום טאַקט
פון דער רעגן-מעלאָדיע.

ערשט איצט פאַרשטייט יאָסי, אַז דער רעגן איז אַ ברכה פאַר
דער ערד — אַ ברכה פאַרן לאַנד.

קאַראַהאַד

פאַר די חיות — קליין און גרויס —
וואָס לעבן זיך ווי קאַץ און מוויז,
האַט דער זינגפויגל אויף זיין פידל
אויסגעזונגען אַזאַ, לידל:
קאַראַהאַד, קאַראַהאַד,
קומט און מאַכט אַ גרויסן ראַד,
קומט פון יעדער זייט און קאַנט
איינמאַל גיט זיך כאַטש אַ האַנט!
באַלד געקומען פלינקער האַז
פירט באַזאָרט דעם פוקס פאַר נאָז.
און קלוגער פוקס מיטן האַז
שפאַנט אין סאַמע אויבנאָז,
און דער האַז, — גיי און גלייב —
ביי דער גריווע פון אַ לייב,
וועלכער טריטלט מיט אַ ציג,
נאָך דער בלויער זלידנער פליג,
און די פליג — זום און זום —
נעמט דעם העלפאַנט ליב אַרום,
העלפאַנט פירט, מחמת זיגער
מיט זיין נאָז גאַר אַ טיגער,
בייזער טיגער — מלאַ-חן
וועווריקס עקל האַלט אין ציין,
און דער וועווריק הוק און שטוק —
פירט ביים אַרעם זשוקל-זשוק,
זשוקלס פיסלעך פיה און פאַף —
אַרום דעם האַלדז פון זשיראַף,
און דער זשיראַף זייער פנין —
טריט ביי טריט מיט קאַנגור גיין.
קאַנגור האַפּטלט צו צו גאַנדז:

קום אַרײַן אינמיטן טאַנץ.
 גענדזל-גאַנער צו דער מויז :
 קום פון מויזן-לאַך אַרויס.
 זאַגט דאָס מיזל צו דער קאַץ :
 קום אין ראָד — נאָר אַן אַ גראַטש,
 פאַלגט די קאַץ מיזלס עצה,
 האַלט זיך פאַרן קעמלס פלייצע,
 צו דעם וואַלף חנדלט קעמל.
 (וואָס געפעלט צום געזעמל)
 און רעב וועלזול קאַקעטירט
 מיטן שעפּסל וואָס ער פירט,
 ווייַס צייגעלע — וואָס דאַרף מען מער ? —
 האַלט זיך פאַרן עק פון בער,
 אַבער קיינער נאָכן בער
 נישט געקאַנט אין ראָד שוין מער.
 האָט דער פויגל אויף זײַן פידל
 אויפגעזונגען אַזאַ לידל :
 קאַראַהאַד, קאַראַהאַד —
 ס'איז פאַרמאַכט דער שיינער ראָד
 קאַראַהאַד, קאַראַהאַד —
 דריי זיך, דריי זיך רעדל-ראָד.

פאַרוואָס און פאַרוואָס?

דודו האָט זיך אָפּט פאַרטראַכט :
פאַרוואָס איז טאָג ? פאַרוואָס נאַכט ?
פאַרוואָס אַזוי ? פאַרוואָס דאָס ?
שטענדיק האָט ער אַ פאַרוואָס.
און כאַטש ער איז נאָך זייער קליין
ווייל ער אַלץ און אַלץ פאַרשטיין.
דאָך וועט ער נישט דערוועגן
סתם, אַזוי, גיין און פּרעגן
אַלע פּראַגן, אַלע זאַכן —
מען וועט דאָך פשוט פון אים לאַכן!
ביז געהערט האָט ער איינמאַל :
„דער וואָס פּרעגט — בלאַנדזשעט קיינמאַל“.
דאן גענומען לויטן סדר
שטעלן פּראַגן, אָט, אַ שטייגער :
פאַרוואָס איז מזרח נישט דרום ?
צי קאָן אַ קייסער זיין אַרעם ?
הלמאי איז גרין קיינמאַל רויט ?
פאַרוואָס איז וואַסער נישט קיין ברויט ?
ווער עס לערנט דעם זייגער גיין
און שאַקלען היז און קריק אויף ניין ?
פאַרוואָס אַ מענטש האָט איין נאָז
און ווייל נישט עסן פּרישן גראַז ?
הלמאי די זון שיינט נישט ביינאַכט ?
פאַרוואָס נאָך זיבן איז גראַד אַכט ?
פאַרוואָס פאַלט זומער נישט קיין שניי ?
פאַרוואָס איז שווערער שטאַל פאַר היי ?
צי קאָן אַ העלפאַנט זיין אַ פליג ?
צי קאָן אַ טיגער זיין אַ ציג ?
צי קאָן אַ קרעט אויך שנעלער גיין ?

צי קאַן די ערד נאָך בלייבן שטיין ?
צי קאַן מען אָפּרײַסן די שטערן ?
צי קאַן אַ פּוקס מיניסטער ווערן ?
צי קאַן מען גיין מיט פּיס קאַפּויער ?
פאַרוואָס זעט מען נישט מיטן אויער ?
צי קאַן אַ באַן צופּוס גיין ?
צי קאַן אַ רעגן טרוקן זײַן ?
ווער עס יאָגט דעם בייזן ווינט,
וואָס פּלויטן רײַסט און שרעקט אַ קינד ?
פאַרוואָס אַרעם און פאַרוואָס רײַך ?
פאַרוואָס נישט אַלע זײַנען גלײַך ?
פאַרוואָס גוים ? און פאַרוואָס יידן ?
הלמאי איז נישט אייביק פּרידן ?
און — פאַרוואָס אַזוי, פאַרוואָס דאָס ?
אויף אַלץ און אַלעם — אַ פאַרוואָס.
— — — — —
און ווי מען זאָל אים נישט דערקלערן —
וועט ער אַלץ נאָך טראַכטן... קלערן...

אַ שמועס צווישן טאָג און נאַכט

ס'האָט אַמאָל דער העלער טאָג
צו דער נאַכט געטאָן אַ זאָג :
— הער זיך צו דו שוואַרצע נאַכט,
וואָס איך האָב זיך היינט דערטראַכט :
קומסט אַ יעדער נאַכט צו גיין
און פאַרשטעלסט די העלע שיין.
— הילסט די וועלט איין אין אַ שלאָף —
נעמט די מי פון טאָג אַ סוף ;
ביסט, דעריבער, אויסגעשטעלט
נאָר אויף שאַדן פאַר דער וועלט.
אַט, אַ, איך, ווי קוקסט מיך אָן,
האָב מיט ליכט, מיט זון צו טאָן !
כ'גיב דעם מענטשן גליק און פרייד !
(דאָ פאַלט נאַכט אַרײַן אין רייד) :
— פרווה נאָר אַנדערש טאָן אַ טראַכט —
וועסטו זען די נוץ פון נאַכט :
— ס'רוט ביינאַכט דער גוף, דער מוח —
צו פאַרגרייטן פרישן פוח,
וואָלט פסדר זיין נאָר טאָג —
וואָלט פאַר מענטשן זיין אַ פלאָג.
חוץ דעם : ווייס איך אַז די נאַכט
האָט איר גלאַריע, האָט איר פראַכט :
אַ לבנה — גאַלד, אַ טעלער
פול מיט פישוף-ליכט העלער...
כ'בין מיט זילבער-שטערן רייך.
נו ? קענסט זיך טאָן צו מיר אַ גלייך ?
האָט דער טאָג, וואָס קלוג ווי טאָג
צו דער נאַכט געטאָן אַ זאָג :
— ס'איז צו זען, אַז אונדזער וועלט

פול מיט חכמה איז געשטעלט:
ביידע זענען מיר געגרייט —
ברענגען פאָרן מענטשן פרייד!
דאָ דער טאָג האָט מיט דער נאַכט
שטאַרק צעקושט זיך און צעלאַכט:
— אַ גוטן טאָג!
— אַ גוטע נאַכט!

אין דער פרעסע-אָפטיילונג פון z.p.p. אין אַרשע — ראַטנפאַרבאַנד

די חתונה פון נאָדל-פּאָדעם

נאָדל-פּאָדעם, איינמאָל, הערט,
זיך פאַרליבט און דערקלערט :
יאָרן לויפן, יאָרן גייען,
און מיר ביידע — נאָר מיר נייען
קליידער, מאַנטלען זייער גיך
נאָר פאַר פרעמדע — נישט פאַר זיך.
וויפל פּלות שוין באַנייט ?
און אַלזײַן — אַן חופּה-קלייד.
אויב נישט זיצן ביז גרויען צאָפּ —
הער זשע גוט מיך אויס מיט קאַפּ :
ס'וואַלט, מיין איך, זיין גאַנץ פיין
ביידע צו דער חופּה גיין.

שניידער-יונגען דאָס דערהערט —
האַט מען לאַנג דאָ נישט געקלערט,
נ'באַלד צו חתונה זיך גרייטן
ווי עס פירט זיך בײַ לײַטן.
ס'ערשטע האָט די גרויסע שער
אויף דער סחורה היין און הער,
געשניטן נאָכן ווייסן קרייך,
פאַר דער פּלה אַ חופּה-קלייד.
און פאַר חתן אַ נעטן פּראַק
ניטאַקע לויטן לעצטן קנאַק !

ערשט דער קליינער פינגערהוט
אַ גאַנצן טאַג האָט נישט גערוט,
און דער לאַנגער צענטימעטער,
וואָס איז דאָ דער באַראַמעטער
האַט געמאַסטן דאָ און דאָרט —

אַנגעוויזן אַ יעדעס אָרט ;
 ניין-מאַשין האָט לאַנג געדרייט
 ביז געוואָרן ס'איז אַ קלייד.
 לערן-יינגלעך — האַלעדריגעס
 געצויגן האָבן די פּאַסטריגעס
 און דאָס אייזן גליט און גליט,
 ווערט פון פּרעסן גאַרנישט מיד,
 וווּ אַ קנייטש נאָר — אויסגעגלעט
 ס'דאַרף זיין פּלּה שלאַנק און נעט.
 אויפגענייט שוין די בגדים
 פאַר דער נאָדל מיטן פּאַדעם,
 האָט מען געסט געבעטן אַ סך
 פון אַ יעדן, יעדן פאַר.

נעמט דער חזן מיט שיינעם קלאַנג
 רופן אויס דאָס דרשה-געשאַנק :
 נייטאַרין — אַ העמד מיט מאַנקעטן,
 ווי עס טראָגן די פּאַצעטן,
 היטלמאַכער — אַ צילינדער
 אַנצוקוקן נאָר אויף ווונדער ;
 שוסטער געבראַכט לאַקירטע שיר,
 וואָס גלאַנצן — נאָר צו שפיגלען זיך,
 אַן אויסשטייער — אַבי געזונט,
 בגדי מלכות — ווער מיר גוטס גינט.
 שיינע פּלּה — בלאַנקע נאָדל
 זיצט אויפן טראָן בכבוד-גדול,
 איז אַ שמחה, איז אַ פּרייד :
 נאָדל זיצט אין חופּה-קלייד !
 איז דער פּאַדעם זייער פּריילעך
 ווייל „חתן דומה למלך“.
 דאָ די ברייטע מחותנים

אויך די קינדער מיטן אינבינדער
 אריין אין ראָד פון קאַראהאַד,
 אויך דער שדכן מיטן ברחן
 צו צום רומל פון געזעמל
 און געדרייט זיך גיך און גיכער
 מיט די פּאַלעס ווי אַ וויכער.
 מצווה-טענצל — ברוגז-טאַנץ
 גיט ערשט צו דעם פולן גלאַנץ.
 פאַרן חתן-צד און פּלה'ס צד
 שפּילן קלעזמער אַ וויזאַט!
 סאַקסאַפּאַן און פּלאַזשאַלעט
 האַלטן אונטער דעם קלאַרנעט,
 צימבל, פּוזאָן און טרומייט
 לאָזן זיך הערן גאַר ווייט,
 גרויסע פּויק וואָס אַליין איז שטום
 פּויקט צום טאַקט בום און בום...
 באַראַבאַן און קאַנטראַבאַס —
 רומפלען ווי פון הוילן פּאַס.
 דאָ נעמט פּידל זיך צעווינגן
 אין אַ טרויעריק-זיסן ניגון,
 ס'איז אַן עכט-ייִדיש שטיקעלע
 צו וויינען — אַן אַנטיקעלע...
 נאָר לויטן מאַרשעליקס ווילן —
 דאַרף מען גאַר אַ פּריילעכס שפּילן
 איז: „אַ פּריילעכס מיט די טאַצן,
 אַז די שונאים זאָלן פּלאַצן.“

דאָ די שניידער, די יחסנים,
פאַרען אַרום זיך ווי מחותנים,
דעם אַ טרונק, און דעם אַן עס
אַט אזוי אַ גאַנץ מעת-לעת.

★

נאָך מיר געשיקט אויך, מעגט איר גלייבן,
אַז איך זאָל דאָס אַלץ באַשרייבן —
פון דער מעשה זאָל געניסן
יעדער איינער און אויך וויסן:
נאָדל-פאָדעם שוין אַ פאַר —
אויף לאַנגע, לאַנגע יאָר!

א נִיעַ וועלט

זומער דאָרט איז אַ מחייה:
טווערט די וועלט דאָרט גאָר אַ נִיעַ: —
ווי עס קומט דער ערשטער רעגן
ווערט צעווייקט די ערד און וועגן,
הילט זיך ערד אין גרינעם קלייד —
ווערט באַמאַלט באַלד פעלד און בייט.

קומט פון שטוב אַרויס דער פויער
קערט די שוואַרצע ערד קאַפּויער,
און ער זייעט ווייץ און קאַרן,
אַז עס זאַל זיין וואָס צו מאַלן.

איז דער נאָרע ברוינער בער
וועקט זיך לאַנגזאַם, וועקט זיך שווער,
איז פון לאַנגן שלאָף נאָך פויל,
נאָגט אַ פינגער אינעם מויל,
טוט נאָך גענעצן און ניסן —
חלומט איצט פון האַניק זיסן.

קומט פון וואַרעם-לאַנד דער פויגל
גלייך אין אַלטן אייגן שטינגל,
נעמט אַ נִיעם ניגון ציען,
(וואָס ער האָט אין פרעמד געליען)
זינגט ער, שפילט ער ווי אַ לירע
דאַכט זיך: פייגל זינגען שירה.

פול מיט שוואַלבן אַלע וועגן
וואַקסן אויס ווי נאָך אַ רעגן,
אַ טייל פון פרעמד, אַ טייל פון הי
הילכט די לופט מיט: פי און פי.

פיקער פיקט צום טאקט אין בוים,
אז מען הערט אין כאר אים קוים,
דאס זאגט ער אן : א סקאצל קומט!
אבי מען זעט אייך פריש, געזונט!

פלאטערט שמעטערלינג ארום,
קרניזלט, ציט זיך צו דער זון,
שיפורט פונעם זומער-דופט,
וואס איז פול די גאנצע לופט;
ס'ווייסט דער שמעטערלינג : זיין גליק
דויערט נישט מער אן אויגן-בליק;
ס'איז זיין לעבן ווערט א שישקע —
מ'ווערט פארוואנדלט אין א לישקע,

איז, דעריבער : שוועבן! שוועבן!
ס'איז דאס גליק פון איין טאג לעבן.
רוישן ביימער, שעפטשן שטילע,
ווי זיי וואלטן מירמלען תפילה,
וועקט זיך לאַנקע, וועקט זיך פעלד —
ס'האָט דער זומער זיך געשטעלט!

אינגעטונקט אין בליעכץ ווייסע
זעט עס אויס : א פישוף-מעשה,
שטייט דער גארטן אינגעהילט:
עפל, באָרן, וויינישע בליט.
זון מיט גאלד און זילבער שיט
איז די גאנצע וועלט צעבליט.

וואַקסן שיינע צאַרטע בלומען,
שמעקן שאַרפער ווי פאַרפומען,
נישט צו וועלן זיי פאַרשעמען —
דאַרף מען שרייבן טויזנט נעמען.

נעמט דער וואַלד אויך רוישן, זשומען —
ס'איז דער זומער דאָך געקומען!
און ער נעמט זיך באלד באַווייזן
אַז ער האָט אויך וואָס צו לייזן:

רויטע יאַגדעס, רויט ווי בלוט,
פריש, געשמאַק און זייער גוט;
יאַגדעס שוואַרצע, זייער שוואַרץ,
אַז מען לענט זיך אונטער ס'האַרץ;

ערשט די שוואַמען נאָכן רעגן —
זיינען דאָך אַ גאַנץ פאַרמעגן!

איבער טאָלן רוישן, פראַלן
פריילעך, לוסטיק אלע קוואַלן,
זייער פליסן, זייער קוועלן
וועט קיין צוים דאָ נישט פאַרשטעלן;
פליסן קוואַלן, פליסן טייכן
זייער טיפקייט — נישט צו גרייכן,
וויפל וואַסערן פאַראַן —
פליסן זיי אַריין אין ים.

שווימען קאַטשקעס אינעם טייכל
היז און קריק זיך אויפן בייכל,
שווימען לאַנגזאַם, שווימען גיך
נעצן איין די געלע שיר,
כאַפן ווערעם, כאַפן ברויט
זומער איז נישטאַ קיין נויט.

בושל קלאַקעט : קלאַ... קלאַ... קלאַ...
ס'איז דער לשון אים אַזאַ...
מיינען מיינט עס : ברוך הבא !
ווי איינער זאַגט : כ'בין אויכעט דאַ !

שטעלט די פאַווע אויף דעם פעכער
און זי האַלט אים הויך און העכער,
וויזט דער וועלט די שיינע פאַרבן,
נאַר אַ מאַלער קען זיי אַרבן.

און די קינדער ווילן דווקא
פרעגן זיך בני דער קוקאָווקע,
אַז זי זאַל אַן ענטפער געבן :
וויפל יאַרן ס'איז צו לעבן ?
קוקעט : קו... קו... אויפן אַרט
און — גיי גלייב איר אויפן וואַרט...

ווען די בין טוט האַניק געבן —
איז פאַר קינדער ערשט אַ לעבן :
האַניק לעקט מען מיט די פינגער
(ס'איז אַ סגולה פאַר אַ זינגער).

האַט צעבריקעט זיך די קו
און זי מעקעט: מו... און מו...
עסט צו זעט די פרישע גרעזער
גיט זי מילך צוואַנציק גלעזער.

האַרט ביים וועלדל אויפן גראָז
פריילעך שפרינגט אַרום אַ האָז,
קוקט קאָסאַקע פון באַהעלטל
האַט הנאה פונעם וועלטל.

קוקעריקעט רויטער האָז,
דאָס זאָגט ער אַ רעגן אָן;
און די בייזע זלידנע פליג
שטעלט זיך אויפן נאָז פון ציג;

טוט זיך וואַשן קאַץ, די פרומע —
ס'וועלן גוטע געסט קומען!
אַלץ אַרום ווערט פריש און יונג
ס'איז דער זומער פּעדער-גרינג.

שעפן קינדער זשמעניעס פרייד,
ווייל דאָס אַלץ פאַר זיי געגרייט!
זינען זיי צעשטראַלט, צעהעלט —
ס'איז פאַר זיי די גאַנצע וועלט!

זומער דאָרטן איז דאָך אַ מחיה —
ס'איז די וועלט דאָרט גאַר אַ נייע!

וואָס אין דאָרטיקן וואַלד פאַסירט

איבערן וואַלד האָט זיך אַדורכגעטראָגן אַ קיל ווינטל, וואָס האָט אָנגעזאָגט דעם אָנקום פֿון האַרבסט און נישט לאַנג דערנאָך האָבן זיך דערהערט די שאַרשנדיקע טריט פֿונעם גאַסט.

גייט ער, דער האַרבסט, איבערן וואַלד מיט אַ פענדזל אין האַנט און פאַרבט די בלעטער אויף געל, רויט, סעלעדין, בראַנדז און גאַלד. אָבער אַזוי איז שטענדיק: ווי שייַן און גאַלדיק דער האַרבסט זאָל נישט זײַן, הייבן אָן די פייגל און חיות צו קלערן וועגן ווינטער: זומער-פייגל נעמען זיך גרייטן צום ווינטן פֿלי — אין די וואַרעמע לענדער; און אַנדערע פייגל, וואָס זענען מער דויערעוודיק אויף שניי און פֿראַסט, נעמען, צוזאַמען מיט די וואַלד-חיות, צוגרייטן גרעסערע זאַפּאַסן שפייז אויף לאַנגן קאַלטן ווינטער, און אַ זיכער, וואַרעם אָרט, וווּ צו קענען איבערווינטערן.

אין וואַלד האָבן די עלטערע ביימער פֿרום זיך צעשאַקלט און שטיל, שטיל גענומען פֿאַרוויגן די יונגע ביימלעך מיט אַ ביימער-וויגליד: נישט לאַנג וועט דויערן און אַלע בלעטער וועלן פֿאַר-וועלקן און אַראַפּפּאַלן פֿון אונדז; מיר וועלן אַרײַנפּאַלן אין אַ לאַנגן טיפֿן שלאָף; דעמלט וועט קומען פעטער שנייער און צודעקן אונדז מיט אַ פֿוכן איבערבעט פֿון שניי; דערנאָך וועט דער פֿרילינג אונדז אויפוועקן און אונדז אַנטאָן נייע גרינע קליידער.

דערווייל האָט דער וואַלד געמיניעט מיט פֿל-ערליי פֿאַרבן און די האַרבסט-זון האָט זיך געשפּילט מיט די ביימער אין באַהעלטער-לעך און צוגעוואַרפֿן שטיקער גאַלד צו די פֿאַרבלעבענע יאַגדעס און שוואַמען. די שלאָף-עפעלער, וואָס האָבן אויסגעזען ווי בראַנד-זענע גלעקלעך, האָבן זיך געגאַלדיקט אַנטקעגן דער זון.

שפעטער-צו איז די זון מיט יעדן טאַג אַלץ בלייכער געוואָרן און גאַר זעלטן זיך אָנגעהויבן באַווייזן. ס'איז געוואָרן ווי אין די

ביימערס וויגליד : פריער האָבן די עקן פון די בלעטער זיך גענומען
 ראָלן וואָס אַמאָל לויזער און שפעטער זענען זיי אינגאַנצן פאַר-
 וועלקט געוואָרן און אַראָפּגעפאַלן אויף דער ערד. די נאַקעטע
 צווייגן, וואָס האָבן באַקומען אַן אויסזען ווי לעבעדיקע הענט, האָבן
 פונאַנדערגעשפּרייט די שיטערע פינגער אויף אַלע זייטן, ווי דראָטן
 פון אַ געעפנטן שירם, און די ביימער האָבן זיך גענומען דערציילן
 אויסטערלישע וואָלד-מעשיות. שפעטער האָט אַ טרוקן פּרעסטל
 אַרומגענומען די ביימער און זיי אינגעשלעפּערט אין לאַנגן ווינ-
 טער-שלאָף. דערנאָך איז געקומען פעטער שנייער מיט אַ זאַק אויף
 דער פּלייצע און צעשיט דעם ווייסן פּוך איבערן וואָלד.

אין אַזוינע טעג זעט אויס דער וואָלד ווי אין אַ צויבער-
 מעשהלע. דער שניי פינקלט דעמלט ווי ריינער קרישטאַל און צווישן
 די ביימער הייבט זיך אַן אַ גערודער פון די פייגל און חיות, וואָס
 זענען געבליבן ווינטערן אין אַט דעם וואָלד.

אַט שפּרינגט אַרום דער טונקל-ברוינער וועווריק פון איין צווייג
 אויף דער צווייטער, מיט אַזאַ געשיקטער פּלינקייט, אַז דו באַווייזט
 קוים מיטן אויג נאַכצולויפן. און אַט האָט ער זיך צוגעזעצט אויף
 אַ צווייג און גענומען ציילן אויף די נעגל : איינס, צוויי, דריי, פיר...
 — פיק, פיק... ציילסט די יאָרן דינע ? — פּרעגט דער פיקהאַלץ.
 — אַן אינפאַל אַ ביסל ! איך צייל די באַהעלטענישן, וווּ איך
 האָב מיין ווינטער-שפּייז באַהאַלטן.

— אין הייל פון גרינעם סאַסנע-בוים — ציילט דער וועווריק
 אויף די פינגער — איז איין באַהעלטעניש ; אונטערן אַלטן דעמב —
 איז צוויי ; נישט ווייט פון נאָדלבוים איז...
 — איז דריי — העלפט אַרויס דער פיקער.

— אָבער... וואָרט... וווּ איז די פּערטע באַהעלטעניש ? — קאָן
 זיך דער וועווריק נישט דערמאָנען.

— צייל נאָך אַמאָל — עצהט דער פיקער.
 — אין הייל פון גרינעם סאַסנעבוים — איז איין באַהעלטעניש ;
 אונטערן אַלטן דעמב — איז צוויי ; נישט ווייט פון נאָדלבוים איז...
 — איז דריי — העלפט ווידער אַרויס דער פיקער, וועלכער

ווייסט נאך פון פאַראַיאַרן ווינטער, אַז דער וועווריק איז שוואַך אין חשבון.

אַבער... ווי איז פאַרט די באַהעלטעניש פון דעם — אַ פינגער? (דער וועווריק האָט, ווייזט אויס, זיך געמאַכט סימנים לויט די פינגער) — פרוווט ער זיך דערמאַנען — און דאָס שפּייעכץ רינט אים פון מויל, דערמאַנענדיק זיך אין די ניסעלעך וואָס ער האָט באַהאַלטן אין דער פערטער באַהעלטעניש.

— טאַקע אַ שאַד! — זאָגט דער פיקער מיט באַדויער — אַבער פאַרפאַלן!

— דיר איז גרינג אַזוי צו זאָגן — ענטפערט וועווריק מיט אַ טאָן, וואָס מ'האַט אַרויסגעפילט סײַ אייפערזוכט און סײַ אַ טענה — ווייל דו ביסט פטור פון צוגרייטן שפּיז-רעזערוון אויף ווינטער. אַ גאַנץ יאָר מאַכסטו אַ תל פון די ביימער: פיק... פיק... דער בוים, אויף וועלכן ס'איז דער פיקער מיטן רויטן קעפעלע געזעסן, האָט איבערגעריסן זײַן שלאָף און צום וועווריק אַזוי געזאָגט:

דער פיקער איז אונדזער דאָקטער, וואָס פאַרהיט אונדז פון די פאַרשידענע שעדלעכע ווערעמלעך. ווען נישט דער פיקער, וואָלט קיין איין געזונטער בוים נישט געווען. דאָס איז דער בעסטער פריינט פון די ביימער! — האָט דער בוים פאַרענדיקט זײַן דערקלערונג און צוריק אַריינגעפאַלן אין טיפן ווינטער-שלאָף.

— טאַקע נישט געוואָסט — פאַרשנורעוועט וועווריק די ראַזעווע דינע ליפעלעך — און לאַזט זיך צום אַלטן דעמב נאָך אַ פאַר ניסעלעך.

אין וואַלד האָט זיך דערהערט אַן אויסגעצויגענער פוילער ברום: בווווו... דאָס האָט דער ברוינער בער זיך איבערגעקערט אין זײַן נאַרע פון איין זייט אויף דער צווייטער, און אויף אַ מינוט אַרויסגעלאָזן זײַן פינגער פון מויל. כמעט אַ גאַנצן ווינטער פאַפט ער, דער פוילער בער, אין זײַן נאַרע מיט אַ פינגער אין מויל און חלומט פון זיסן האַניק. דערפאַר האָבן אים די ווינטער-פּיגל אַ נאַמען געגעבן: „בערעלע נאַשער“.

— טשוויר... טשוויר... שיין איז דער וואָלד אין ווינטער —
האַט אַ געלרויטער פויגל, וואָס איז געזעסן אויף אַ דין צווייגל אויס-
געזונגען, און אַראָפּגעשיט — פאַר היימלעכקייט וועגן — אַ ביסל
שניי גלייך אויפן ברוינעם העזעלע, וואָס איז גראָד אונטערן זעלבן
בוים געשטאַנען.

— שור... שור... קאַלט! — שיקלט בייזלעך דאָס העזעלע מיט
די קאַסאַקע אויגן אַרויף צום פויגל — וואָרט צו, דראָט דאָס
העזע מיטן פעדערשטן קורצן פיסל, — וואָרט! נישט
לאַנג וועט דויערן און די מענטשן וועלן אין וואָלד קומען און דיר
כאַפן אין אַ שטייגל אַריין און דו וועסט אויסגיין פון בענקעניש
נאָך פרייהייט...

— טשוויר! טשוויר! נישט אַלע מענטשן זענען שלעכט — זינגט
אויס דער פויגל — קלוגע און גוטע מענטשן פאַרשטייען גוט, אַז
פייגל פילן זיך שלעכט אין אַ שטייגל.

דער קלוגער פוקס, וואָס איז אונטערן צווייטן בוים געשטאַנען
און אַלץ אונטערגעהערט, האָט צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ.

אַ געדיכטער שניי האָט גענומען שיטן און שיטן און דער וואָלד
האַט אויסגעזען ווי אַ צויבער-מעשהלע.

נאַריש ווי אַ גאַנדז

אז מען גיט עמעצן אַ צונעמעניש איז ניט אומזיסט. מסתמא ליגט עפעס אין דעם. ווען מען זאָגט „א קעזישער מוח“, איז אַ סימן אַז אַ קאַץ געדענקט ניט קיין סך. ווען מען זאָגט: „הונגעריק ווי אַ וואָלף“, איז אַ סימן, אַז מענטשן ווייסן אַז אַ וואָלף איז שטענדיק הונגעריק. מען זאָגט אויך: איינגעשפּאַרט ווי אַן אייזל, קלוג ווי אַ פּוקס, שטיל ווי אַ טויב, שנעל ווי אַ הירש, רירט זיך ווי אַ בער, נאַרישע גאַנדז — די אַלע ווערטלעך לערנען אונדז עפעס וועגן די בעלי חיים. אַט האָט איר אַ מעשה פאַרוואָס מען זאָגט נאַרישע גאַנדז.

א.

דאָס איז געווען זומער. די זון האָט געוואַרעמט אַ מחיה. אַלץ איז געווען גריין. דער הימל בלוי. דאָס טייכל זילבער. אַ פּאַסטעך איז געזעסן אונטער אַ בוים און געפּיפט אויף זיין פּינל. ער האָט געוואָלט נאָכמאַכן דאָס זינגען פון די פייגל, וואָס זענען געזעסן אין די הונדערטער אויף די צווייגן און פאַרטומלט דאָס פעלד מיט זייער צווייטשערן. אין דער ווייטנס האָבן זיך געפּיטערט גענדז.

מיט אַמאָל האָט זיך אַ יונג גענדזל צעגאַגערט: גאַ, גאַ, גאַ. לויפן צו די גענדז צו דעם גענדזל וואָס האָט געגאַגערט און זיי זעען: ער שטייט איבער אַ גרויס קנילעכדיק איי.

ווינדערן זיך די גענדז: זיי האָבן אויף זייער לעבן נישט געזען אַזאַ איי. גרויס און קנילעכדיק. גענדזענע אייער זענען נישט אַזוי קנילעכדיק. זיי זענען לענגלעך — אַוואָל. זאָגט די עלטסטע גאַנדז:

— הערט נאָר, גענדזעלעך, איך בין שוין אַלט און זאָט מיט יאָרן. איך האָב שוין געזען פינעף ווינטערן מיט מיינע אייגענע אויגן, אַבער אַזאַ גענדזן איי האָב איך נישט געזען. הער נאָר, דו גאַנערל: טו אַ פיק דאָס איי און לאַמיר זען וואָס עס טוט־זיך אונטערן שאַלעכץ.

שטעלן זיך אַרום די גענדז אַרום דאָס מאַדנע איי און קוקן
נייגעריק וואָס וועט דאָ געשען. דאָס גאַנערל טוט אַ הייב זיין
שנאָבל און — פיק!

אַבער דאָס איי האָט זיך נישט צעשפּאַלטן. עס האָט זיך גאַר
אַנגעהויבן קייקלען באַרג אַראָפּ, אַראָפּ גלייך צום טייכל און פּלויך:
דאָס איי איז אַרײַנגעפאַלן אין וואַסער. די גענדז זענען געבליבן
שטיין מיט פּאַרכאַפטע אַטעמס: דערטרונקען האָט זיך דאָס איי.
אַבער ווּנדער איבער ווּנדער! דאָס איי שווימט גאַר. איר
האָט אַזוינס געהערט?

די אַלטע גאַנדז האָט באַפוילן:

— גענדז, אין וואַסער אַרײַן! שווימט צו צום איי און שלעפט
עס אַרויס פון וואַסער. מסתמא אינווייניק אונטער דער שאַלעכץ
איז דאָ אַ גענדזעלע און זי שווימט עס.

די גענדז האָבן געפּאַלגט און אַרויסגעצויגן דאָס איי פון
וואַסער. און אַ גאַנדז האָט זיך געזעצט פּאַרויכטיק אויף דעם איי
אויסברײַען אַ גענדזעלע.

זיצט אַזוי די גאַנדז אויף דעם איי, אַ טאָג, צוויי טעג, אַ וואָך,
צוויי וואָכן. וואַרט דאָס איי זאָל זיך צעשפּאַלטן און אַ גענדזעלע
זאָל אָנהייבן פישטשען. אַבער דאָס איי בלייבט קאַלט ווי קיינמאַל
גאַרנישט.

ב.

ווער ווייסט ווי לאַנג די גאַנדז וואַלט אַזוי געזעסן. נאָר איינ-
מאַל זעט דער פּאַסטעך ווי די גאַנדז זיצט אויף דעם איי און ער
פאַרווּנדערט זיך:

— פון ווען אָן זיצט עס אַ גאַנדז אינמיטן פעלד און ברייט
אויס גענדזעלעך?

גייט ער צו און טרייבט אַראָפּ די גאַנדז און טוט אַ קוק: זע
נאָר, די גאַנדז זיצט גאַר אויף אַ גומענעם באַל, אַ גומענעם ווייסן
באַל מיט וועלכן קינדער שפילן זיך.
דער פּאַסטעך האָט זיך צעלאַכט:

גבריאל ווייסמאן

— נאַרישע גאַנדז, אַן איי, אַ באַל, אַלץ איינס בײַ איר. זעט
אַ קײלעכדיקע זאַך, זעצט זי זיך אויף דעם. גיי בעסער שווימען אין
טיכל, נאַרישע גאַנדז, און פטר ניט קיין צײט.
דער פאַסטעך איז אַוועק צו זײַן טשערעדע און איבערן וועג
אַזאַ לידעלע געזונגען:

גענדול-גאַנער גאַ... גאַ... גאַ...

ביסט אַ נאַרעלע אַזאַ:

זעסט אַ באַלעם ווייס ווי שניי

מײנסטו אַז דאָס איז אַן איי.

פון דעמאָלט אַן איז געבליבן דאָס ווערטל: „נאַריש ווי אַ
גאַנדז“.

גבריאל ווייסמאן ביים דענקמאָל פון וואַרשעווער געטאָ

דאַנקבאַרקיט

געווען אַמאָל אַ ריכער פּריץ. אַזוי ריך, אַז ער האָט אַליין נישט געוויסט וויפיל זײַן עשירות באַטרעפט. ער האָט פאַרמאַגט : פעלדער, וועלדער, מילך, בהמות און געלט — אַן אַ שיעור און אַן אַן ערך. ווי מען זאָגט : קורחס אוצרות פאַרמאַגט. איז אָבער דער פּריץ זייער אַ ביטערער מענטש געווען און געהאַט אַ שלעכט האַרץ. זײַנע קנעכט פלעגט ער שטאַרק פּיניקן און פאַר דער מינדסטער קלייניקייט — שלאָגן מכות-רצח. זומער-צײַט פלעגט ער דינגען זייער פיל אַרעמע מענטשן, וואָס האָבן באַאַרבעט זײַנע פעלדער און גערטנער פאַר די קלענסטע לײַנען.

און אַז עס איז געקומען האַרבסט-צײַט, ווען די פעלדער זײַנען געוואָרן לײַדיק און די שפּיכלערס — פול, האָט ער פיל מענטשן אָפּגעזאָגט פון דער אַרבעט און אַרויסגעוואָרפן זיי פון די דירות. איינמאָל, אין אַ זומער-טאָג, ווען די אַרבעט איז געגאַנגען אין פולן ברען, איז דער פּריץ אַרויס אויף אַן אינספּעקציע, פּדי צו קאַנטראָלירן אויב זײַנע קנעכט האַרעווען ווי געהעריק... גייט ער אַזוי, דער פּריץ, פון איין גרופּע קנעכט צו דער צוויי-טער און — דעם, טוט ער אַ שטויס ; יענעמען — אַ זעץ ; אַ דריטן — סתם אונטערגעיאָגט אין דער אַרבעט ; אַ פּערטן — אַ זידלוואָרט... און אַזוי האָט ער פאַרביטערט דאָס לעבן פון יעדן איינעם באַזונדער. גייענדיק אַזוי, קומט ער צו צום וואָלד, וווּ עס אַרבעטן די האַלצ-העקער און דערזעט, ווי איינער, אַ האַלצהעקער, האָט אויף אַ סעקונדע אַוועקגעלייגט די האַק און ווישט אָפּ פון פנים דעם שווייס...

דער פּריץ איז אַריין אין אַ שרעקלעכן גרימציאָרן און אַנגעהויבן

גבריאל וויסמאן

זידלען דעם האַלץ-העקער מיט די ערגסטע זידל-ווערטער. אָבער דאָ איז פּלוצעם אָנגעלאָפּן אַ גרויסער בער און זיך געוואָרפן אויפן פּריץ. נאָך איין רגע און דער בער וואָלט דעם פּריץ צעריסן אויף שטיקער.

דער האַלץ-העקער האָט לאַנג ניט געטראַכט, געכאַפט זיין שאַרפע האַק און דערהרגעט דעם בער מיט איין קלאַפּ. ווען דער פּריץ איז געקומען צו זיך, האָט ער אָנגעהויבן באַטראַכטן דעם טויטן בער פון אַלע זייטן. ווען ער האָט דערזען, אַז ביים בער איז דער בויך געשפּאַלטן, האָט ער זיך צעשרייען אויפן האַלץ-העקער:

— דו אייזל-קאַפּ, דו פּערד, אַקס, בראַנפּן-זויפּער! אַזוי דער-הרגעט מען אַ בער? ! מיט דער האַק אין בויך? ! אין קאַפּ, אין קאַפּ גיט מען אים מיט דער האַק. דו האַסט דאָך קאַליע געמאַכט, איבערגעפּירט אַזאַ טייערע פעל. גיי, פאַרלאָז זיך אויף אַ פּויער! ...

דאָס טעפעלע סם

.1

עטעלע איז געווען אַ געראַטן קינד : שיין ווי די זון ; קלוג ווי דער טאָג, און גוט — ווי די וועלט. בני איר שטיף-מוטער אין די אויגן איז זי אַבער געווען פונקט פאַרקערט : מיאוס ווי די נאַכט, נאַריש ווי אַ קאַץ, און — ביטער ווי גאַל. וואָס עטעלע זאָל נישט טאָן, טויג עס ניט : דאָ שטעל דיך נישט, דאָ זעץ דיך נישט.

איינמאָל, ווען די שטיף-מוטער האָט געדאַרפט אַוועקגיין אין גאַס, האָט זי אַנגעזאָגט עטעלען פיר זאַכן : זי זאָל אויסוואַלגערן אַ בלעטל טייג ; אַכטונג געבן, אַז די קאַץ זאָל נישט אויסנאַשן די פוטער ; פאַרוויגן דאָס פיצעלע קינד, אויב עס וועט וויינען, און — נישט פאַרזוכן, חלילה, פונעם טעפעלע, וואָס אויף דער שאַנק, ווייל דאָרט געפינט זיך סם.

צוערשט האָט עטעלע גענומען אויסוואַלגערן אַ בלעטל טייג. און ווען דאָס פיצעלע קינד האָט זיך אויפגעכאַפט און גענומען וויינען, איז עטעלע געפאַלן אויפן שכל : גענומען אַ שטריק, צוגע-בונדן איין עק צום קינדס וויגל און דעם צווייטן עק — צו איר פוס. אַזוי האָט זי געקענט אין איין צייט : וואַלגערן מיט די הענט און וויגן מיטן פוס.

.2

אינמיטן דער אַרבעט כאַפט עטעלע אַ בליק צום קעצעלע, ערשט — וויי : די נאַשערין שטייט אויפן קאַמאַד און לעקט די פוטער. וויל עטעלע צולויפן צום קאַמאַד אַוועקטרייבן די קאַץ, פאַרגעסט זי, אַז איר פוס איז צוגעבונדן צום וויגל, קערט זיך אום

דאָס וויגל פון עטעלעס האַסטיקן לויף און פאַרטשעפעט אויך דאָס ברעטל מיטן טייג. פון שטאַרקן געפילדער האָט זיך דער האָז דערשראַקן און אַרויס דורכן פענצטער.

שטייט עטעלע אַ צעטומעלטע, מיט פאַרבאַרעכענע הענטלעך און מיט אַ פאַרקלעמט האַרץ: די קאַץ — אויפגענאַשט די פוטער; דאָס בלעטל טייג און דאָס קינד — אויף דער ערד; דער האָז — אַרויסגעפלוּיגן. און דאָ ווייסט זי דאָך גוט, אַז איר שלעכטע שטיף-מאַמע וועט איר שניידן אַ פאַס. ציטערט זי און זי דערמאַנט זיך, אַז אויפן שאַנק געפינט זיך אַ טעפעלע סם. פליט איר דורך אַ געדאַנק: זי וועט זיך סמען! כאַפט זי שנעל דאָס טעפל, טוט אַ לעק דעם סם און נעמט אַפּוואַרטן דעם טויט. אַבער, מאַדנע: זי האָט גאַרניט געוויסט — טראַכט זי — אַז סם איז גאַר זיס. נישט אומזיסט — דערמאַנט זי זיך — האָט זי געהערט: אַ זיסן טויט. זי וואַרט אַ מינוט, צוויי און — דוכט זיך, אַז זי לעבט נאָך. טראַכט זי: מסתמא גענומען אַ צו קליינע דאָזע. נעמט זי אַ טיש-לעפל און שלינגט אַראָפּ אַ פולן לעפל סם. באַלעקט די ליפעלעך מיטן צינגל און וואַרט. אַבער... זי לעבט אַלץ. נעמט זי שלינגען לעפל נאָך לעפל, ביז... אַ לעק און אַ לעק — און פון טעפעלע סם איז אַן עק...

וואָס פאַר אַ סם דאָס איז געווען? — ווער מיר גוטס גינט זאָל שלינגען אַזאַ סם! — אַ טעפעלע געשמאַקער זיסער איינגעמאַכטס.

דער בעקער

שטייט אַ בעקער קנעט און קנעט
ס'זאָל געבעקס זיין צו דער זעט,
קנעט דאָס זיסע טייג מיט הייוון —
וואַקסן זאָל עס אויף אין אויוון.

שיבט אין אויוון שיבט און שיבט
זינע קיבלעך — שטאַרק באַליבט
ביי די קונים קליין און גרויס,
אַז עס גייט דאָס היות אויס.

וויל ער — קנעט ער אויס פון טייגל:
שיינע, גרויסע אייער-בייגל,
און וויל ער, באַקט ער פאַר די קינדער
לעקער, טאַרטן — סאַראַ-וונדער!

נאָך דעם אַלעם — באַקט ער זעמל
איז נישטאָ קיין צייט אויף דרעמל,
באַקט אויך חלות, באַקט אויך ברויט —
ס'זאָל דער מענטש נישט ליידן נויט.

דער שמיד

אין דער קוזשניע שטייט אַ שמיד
ווערט פון שמידן גאַרנישט מיד,
הייבט דעם האַמעך נאַכאַנאַנד
לאַזט אים נישט אַרויס פון האַנט.

ס'איז דאָס אינזן רויט אינגאַנצן
פונקען גאַלד — שפּריצן, טאַנצן,
ס'איז דער שטיק צעגליט פּיער
איצט ביים שמיד — ווי גאַלד טייער.

אויף קאַוואַדלע, האַרטער שטאַל
פאַלן שווערע קלעפּ אַן צאַל,
מיט דעם רויט-צעגליטן אינזן
קאַן דער שמידער ווּנדער ווינזן!

האַט דער גרויסער בלאַזער מיעך
זיך צעבלאַזן: אור... און — עך...
און צום טאַקט פון האַמער-קלאַנג
זינגט דער שמידער אַ געזאַנג.

גיסן קלאַנגען זיך צוזאַמען
מישן אויס זיך מיט די פלאַמען,
ווערן פאַדקאַוועס פאַר פּערד
און אַן אַקער פאַר דער ערד.

דער שוסטער

א שוסטער זיין איז גוט און וויל —
ער מאכט א שוך און לייגט א זויל,
מאכט אויך שיינע שטייול נייע
זיי צו טראגן — א מחיה!

פארציט א דראטווע, שטעכט מיט אַל
און קלאפט די שטיפטן אָן א צאל,
קלאפט דעם האַמער אינעם טשוועקל
לייגט א פלעקל נאָך א פלעקל.

אויסגעפארטיקט שטייול, שיר,
פוצט ער אָפּ זיי אויף דער גיר,
קומען קונים גלייך צולויפן
זיינע שיר און שטייול קויפן.

אין זומער טראַגט מען שיכלעך גרינג
עס זאל דער גאַנג זיין גיר און פלינק;
שטיינעלעך — אין ווייטע וועגן —
טאַמער טרעפט אין וועג אַ רעגן.

א שוסטער זיין איז וויל און פיין
וויל ער לאַזט נישט באַרוועס גיין.

אין דיסני-לאַנד

הינט אין אָונט, ליבע קינדער,
אַנגעזען זיך הוילע ווונדער,
אויפן עקראַן איז דאָס געשען
הערט זשע אויס וואָס כ'האַב געזען:

מיטאַמאַל — שאַ און שטיל,
אויף דער לייוונט גייט אָן די שפּיל:
ליליפוטן ווי פּאַיאַצן
קאָן מען לאַכן ביז צום פּלאַצן.

שפּעטער קומען צוויי כינעזער,
לאַנגע צעפּ און ברייטע נעזער,
בני די זיטן ביידע פּירן,
צוויי אינדיאַנער — צוויי פּאַקירן;

און זיי ביידע ווונדער ווייזן
שלינגען פּניער, ברעכן אייזן,
און איידער וואָס, איידער ווען,
איר ווייסט נישט ווי עס איז געשען —

קומט אַ ינגל גאַר אַ בלאַסער
פּאַלט אַריין אין טיפּן וואַסער,
שלינגט אים איין אַ גרויסער העכט,
אוי, ווי ביטער! אוי, ווי שלעכט!

אינגעשלונגען אים בשלום,
אויפגעכאַפט זיך — ס'איז אַ חלום!
גייט אין וואַלד אַ ציגיינער
פּירט אַ הינטל — הויט און ביינער;

טרעפט ער שלאָפן אַ קליין מיידל
נעמט ער זי פירן פינן און איידל,
שפּאַנט מען שטיל, אַזוי פּאַרטראַכט,
ביז ס'פּאַלט צו אין וואַלד די נאַכט.

קומט אַרויס אַ לייב — אַ שרעק!
וואַרפט אַ פּחד מיט זיין עק,
און באַלד אַ בריל פון פּיסק מיט ציין
אַז ס'כאַפט אַרום אונדז אַ געוויין.

געווען אומזיסט פאַר לייב די שרעק,
ר'נעמט דאָס מיידל און פירט אַוועק
צו איר ליבער, ליבער מאַמען,
וון זיי ווײַנען צונאַזאַמען.

פאַרט אַ שיף מיט יענע יאַטן,
פאַלט זיי אַנעט ים-פּיראַטן
און זיי נעמען זיי געפאַנגען
מיט געפּילדער, מיט געזאַנגען;

ווערט אַ שלאַכט אויף טויט און לעבן,
קיינער וויל זיך אונטערגעבן;
איז אַ יאַט אַ ריז פאַראַנען
אויסגעפאַרן אַלע ים'ען —

שלאַגט ער, קנילט ער די פּיראַטן
ביז עס זיגן זיינע יאַטן.
דאָ: אַ פּליער קומט צו פּליען
אַבער וואַלקנס נעמען פאַרציען...

ווערט א שטורעם, ווערט א רעגן,
באלד פארלירט ער אלע וועגן.
קרייזלט, קרייזלט אינעם שטורעם
און דערמאָנט זיך אין זײַן שירעם.

פליט ער, פאלט ער אינמיטן פעלד
און קוקט אויף אונדז ווי א גרויסער העלד.
קומט א נעגער מיט זײַן פידל —
שפילט און זינגט א האַרציק לידל,
אין א זאל פון בלוז קרישטאָלן,
נאַר א מאַלער קאַן דאָס מאַלן.

און ווי אין אַנהייב אומגעריכט —
פאַרלאַשן אלע שיינע ליכט.
און פון לייוונט, ליבע קינדער,
ניטאָ קיין סימן פון אלע ווונדער.

גיטעלעס שפאָס

איז שול אַרײַן גערן
גײט גיטעלע באַס,
מעגט איר דאָ הערן
שוין אײנמאַל אַ שפּאַס:

גיטעלע האָט קײנמאַל
איז שול נישט פאַרפעלט,
דאָך האָט זי אײנמאַל
אַ סטרייק אָנגעשטעלט.

געווען איז גראַד ווינטער
אַ שניי און אַ קעלט,
האַט זי דעם טינטער
אין ווינקל געשטעלט.

פעדער און בלעטל
באַהאַלטן אין שאַנק,
געלייגט זיך אין בעטל
פלומרשט: זי איז קראַנק.

ברעכט מאַמע די הענט:
וויי מיר און ווינד!
קוים דיך דערקענט,
וואָס איז דיר מײַן קינד?

נעמט גיטעלע שטאַמלען
פלומרשט פון היץ...
נעמען זיך זאַמלען
שכנים אויף טויץ.

ביים בעטל געבויגן
שטייט מאמע אַצינד,
קוקט טיף אין די אויגן
און בעט זיך ביים קינד :

אפשר דיר געבן
אַ לעפעלע טיי ?
זאָג מיר, מיין לעבן :
וואָס טוט דיר דען וויי ?

און אפשר גאַר רופן
אַ דאָקטער צו דיר ?
אַדער : ווילסט שלאָפן ?
מיר זאָל זיין פאַר דיר !

הערט גיטעלע און הערט
און ס'טוט איר שוין באַנג,
פאַרוואָס האָט זי באַקלערט
צו מאַכן זיך קראַנק.

און גיטעלע באַשווערט זיך,
אַז דאָ שוין אויפן אָרט
זאָל זי אויף גיך
זיך געבן אַ וואָרט :

אַז שאַפן נישט מערער
דער מאַמען קיין צער,
נישט נאָרן דעם לערער,
נישט זיין מער קיין נאָר.

און באַלד צו דער מאַמען
אַ ווונק מיטן אויג,
און נישט צו פאַרזאַמען —
אַ הייב זיך מיט נויג ;

אַ דריי מיטן קעפל
און גלייך צו צום טיש,
געכאַפט דאָרט אַן עפל
און פון מאַמען — אַ קוש.

אַן איינרעדעניש איז ערגער פון אַ קרענק

ווי געהערט האָב איך די מעשה
טראַגט נישט מיין זפרון,
איינס געדענק איך נאָר אויף זיכער:
ס'איז אַ שאַק מיט יאָרן.

איזן איז די גאַנצע מעשה
פון אַ נאַריש יינגל,
וואָס געזאָגט: אַ לונג-און-לעבער
הענגט אים נאָר ביים צינגל.

יינגלעך האָבן ליב צו שפּאַסן —
ווייסן אַלע קינדער,
איז דער שפּאַס מיט לונג-און-לעבער
נישט קיין גרויסער ווונדער.

לאַכן קינדער, מיינט די מאַמע,
אַז ער טרייבט ליצנות,
אַבער יינגל וויינט און ביטערט,
אוי, סאַראַ רחמנות.

גייען טעג אַוועק ביז זיבן,
געמיינט: ר'וועט פאַרגעסן,
אַבער יינגל האָט פאַר קרענקונג
אויפגעהערט צו עסן.

פרוּווט דער טאַטע און די מאַמע
רעדן און באַווייזן,
אַבער: נישט עס העלפט מיט גוטן,
נישט עס העלפט מיט בייזן.

זעט מען, אַז עס מוז דעם עקשן
נאָר אַ דאָקטער היילן,
שפּאַנט מען איין פּערד און וואָגן
און מען טוט זיך אַמילן.

קומט מען צו אַ גרויסן דאָקטער
און מען ווייזט אים סײַנגל,
וואָס ער זאָגט: אַ לונג-און-לעבער
הענגט אים נאָך ביים צינגל.

הערט דער דאָקטער, הייבט די אַקסלען
און זאָגט אַזוי פּאַרקלערט:
אַזאַ קראַנקייט? — זינט כ׳בין דאָקטער
נישט געזען, נישט געהערט.

וויינט דאָס ייִנגל און ער פּעסט זיך:
וואָס ער רעדט, בראַקט ער!
גייט מען מיטן קראַנקן ייִנגל
צו אַ צווייטן דאָקטער.

אויך דער צווייטער, ווי דער ערשטער
ווייסט נישט וואָס צו זאָגן —
מוז מען צו אַ פּרישן דאָקטער
שפּאַנען פּערד און וואָגן.

אַפּגעהיטן זאָל מען ווערן
ווען ס׳איז קיין גוטס באַשערט,
אַלע, אַלע ווי דער ערשטער:
אַזאַ קרענק? — נישט געהערט.

זענען טעג אַוועק און וואָכן —
העלפן קען דאָ קיינער,
און פון ייִנגל איז גיך געוואָרן
בלויז נאָר הויט און ביינער.

קאַנען לענגער טאַטע-מאַמע
דאָס נישט איבערהאַלטן,
פאַרן זיי אין ווייטע לענדער
זיך אַן עצה האַלטן.

איין מאָל איז מען אַנגעקומען
אין אַ לאַנד פון ווונדער,
וון חכמים, זאָגט מען, זענען
קליינע, פיצלעך קינדער.

צו דעם ערשטן, בעסטן חכם
גלייך גענומען איילן,
און אין איילעניש גענומען
אַלץ און אַלץ דערציילן.

אויסגעהערט די גאַנצע מעשה
מיט אַ קלוגן שמייכל,
און געטראַכט בני זיך אין האַרצן:
מ'דאַרף דאָ האָבן שכל.

און צום ייִנגל זאָגט דער חכם:
— ס'וועט דיר גאַרנישט מיידן,
ווייל מען מוז דעם לונג-און-לעבער
פון דער צונג אַפּשניידן...

באַלד פאַרבינדט ער אים די אויגן
פלומרשט : אָפּערירן,
און גענומען מיטן שערל
אויפן צינגל פירן...

און צום פּאָטער ווינקט דער חכם :
ר'זאַל צום קצב לויפן,
און אַ פּרישע לונג-און-לעבער
זאַל ער דאָרטן קויפן.

דאָן — אַ קליינעם פּיק אין צינגל,
סתם... אַזוי... אַ ביסל...
און די פּרישע לונג-און-לעבער
אַרײַנגעלייגט אין שיסל...

אויפגעבונדן גלייך די אויגן
פון דעם קראַנקן יינגל,
לונג-און-לעבער אים געוויון
און ס'בלוט אויפן צינגל.

שטייט דאָס יינגל ביים שפיגל,
לאַכט און וויינט צוזאַמען,
ס'איז אַ סוף צו זײַנע לײַדן —
קוועלן טאַטע-מאַמע.

— — — — —

וועגן דעם פאַראַן אַ ווערטל,
הער זשע גוט און — געדענק :
אינגערעדטע זאַכן זענען —
ערגער נאָך ווי קרענק !

וויגליד

ס'איז די זון געגאנגען שלאָפן
אויף אַ גאַנצער נאַכט,
מאַרגן קומט זי, לאַמיר האָפן,
ווידער מיט איר פראַכט.

אַלץ פאַרמאַכט אויף שלאַס און ריגל,
מאַך די אייגעלעך צו,
שלאַף זשע, קינד מינס, אַינן אין וויגל
אַי-ליו-ליו-ליו-ליו.

אַינגעשלאָפן שאַף און רינדער,
אַינגעשלאָפן מיד,
ציט צו שלאָפן שוין פאַר קינדער
הער דערווייל אַ ליד:

אונדזער הינטל מיטן פינטל
האַט געגעסן שטשאַוו
האַווקעט ער איצט אויפן ווינטל
האַוו און האַוו און — האַוו.

גענדזל גענגעט אויפן וואַסער
סתם, אַזוי: גאַ גאַ,
אַרויף צו לבנה בלאַסער
קוואַקעט זשאַבע: קוואַ...

פלינקער שפרינגער, געלער העזל,
האַט געטאַנצט אויף גראַז
און ביים שפיל אין עזל-מעזל
זיך צעקלאַפט די נאַז.

ליב האָט בינעלע די בלומען
נאָגט די שענסטע בלום,
ביז די זון וועט ווידער קומען —
שלאָפט זי, שלאָפט זום-זום.

שטילער רוישן בלעטער, ביימער,
סרוישט דער וואַלד: שאַ שאַ,
אויפן גאַס גייט איצטער קיינער
שלאָף זשע קינד אַ ... אַ ...

אויפן הימל שטערן ווינקען
און לבנה לאַכט,
אַלע גרעזער טוי איצט טרינקען —
שלאָף, אַ גוטע נאַכט!

דער אָדלער און דאָס העזעלע

אויף אַ בוים איז געזעסן אַן אָדלער מיט סאַמעט-שוואַרצע פליגלען. פלוצעם הערט ער: שור-שור. קוקט ער אַראָפּ, זעט ער: העזעלע, פלינקער-שפּרינגער, שפּרינגט פון איין אַרט אויפן צווייטן און באַהאַלט זיך צווישן אַ פאַר טרוקענע, געלע בלעטער (אַזוי געל ווי דאָס העזעלע).

פרעגט דער אָדלער פון בוים אַראָפּ: העזעלע, געל-נעזעלע, וואָס שפּרינגסטו אַזוי און פאַר וועמען האָסטו מורא? דערהערט, אַז ס'רעדט ווער, האָט זיך העזעלע אַזוי איבער-געשראַקן, אַז די נשמה איז אים שיר נישט אַרויס פאַר שרעק און: שור-שור — ווידער גרייט געווען צו שפּרינגען אין אַ צווייט באַהעל-טעניש. אָבער קוקנדיק אַזוי מיט די העזלישע קאַסאַקע אויגן אויף רעכטס און לינקס, פאַר זיך און הינטער זיך, אַראָפּ אויף דער ערד און אַרויף צום הימל, האָט עס ערשט דערזען דעם אָדלער אויפן בוים ויצן. העזעלע האָט דעם אַטעם אָפּגעכאַפט (יעדער קאַן דאָך זיינע שוואַים) און העזעלע ענטפערט: האָסט דען נישט געזען ווי דער הונגעריקער וואָלף איז דורכן וואַלד געלאָפן? און אַ הויך וועלף, קלערסטו, זענען פאַראַן ווינציק היות אויף דער וועלט? און — ווייסטו דען נישט, אַז אייביק ווילן די שטאַרקע אויפפּרעסן די שוואַכערע?

אַלץ אויסגעהערט, צעלאַכט זיך דער אָדלער און הייבט זיך אַן באַרימען:

— דיר, העזעלע, קאַן טאַקע יעדער איינער שלעכטס טאָן, ווילן דו ביסט אַ שוואַך באַשעפעניש... אָבער מיר, דעם שטאַרקן אָדלער, דעם קעניג פון די פייגל, קאַן קיינער גאַרנישט טאָן. זאָל נאָר פרווון די שטאַרקסטע היה מיר שלעכטס טאָן, גיב איך אַ מאַך מיט מיינע

שטארקע פליגלען: פיה-פאף — און שוין בין איך העט, אונטער
די וואַלקנס...

אַבער, דאָ, פּלוצעם, באַווייזט זיך פון ווייטנס עפעס אַ
אינעם וואַלד.

ביים העזעלע קערן זיך איבער די שיקלדיקע, איבערגעשראַקענע
אויגן, קלערט נישט לאַנג און: שור-שור — אַריין אין באַהעלטעניש.
דער שטאַלצער אַדלער בלייבנדיק אַליין, האָט פאַר גרויס
לאַנגווייליקייט אַ מאַך געטאַן מיט זיינע גרויסע סאַמעט-שוואַרצע
פליגלען: פיה-פאף — גרייט געווען צו פליען העט, אונטער די
וואַלקנס.

אַבער... דאָ, איז פּלוצעם געפאַלן אַ שאַרפּער ביקסן-שאַס פון
אַ יעגער, וואָס איז אונטערן צווייטן בוים געשטאַנען און — דער
אַדלער איז מיט אַ פאַרבלוטיקטן רוקן אַראָפּגעפאַלן אויף דער ערד...

פאַר די חיות האָט זיך דער אַדלער געקאַנט אויסהיטן, פאַר
מענטשן — נישט.

קענטיק — אַ שלעכטער מענטש איז געפערלעכער פאַר דער
ערגסטער חיה.

דער דאַרפסמאַן, דער וואָלף און דער פּוקס

אין אַ דאָרף האָט אַמאָל געווינט אַן אַלטער מאַן, געווען איז ער שטאַרק אַרעם, דערפאַר אָבער — זייער ערלעך און פאַרמאָגט האָט ער אַ גוט האַרץ.

איינמאָל שטייט ער אַזוי אין אַ וואַלד און קלייבט שפענער אין זאַק אַריין. פּלוצעם לויפט צו אים צו אַ צעשראַקענער, גרויסער וואָלף און בעט זיך ביי אים, אַז ער זאָל דערבאַרעמען און אים אויסבאַהאַלטן פון די יעגער, וואָס יאָגן אים.

דער דאַרפסמאַן האָט גרויס רחמנות באַקומען אויף דעם וואָלף און אים באַהאַלטן אין זאַק אַריין.

באַלד זיינען אַדורכגעלאָפן די יעגער מיט אַנגעלאָדענע געווערן און האָבן נישט באַמערקט דעם וואָלף.

ווען די געפאַר איז שוין אינגאַנצן אַריבער, האָט דער דאַרפס-מאַן אַרויסגעלאָזן דעם וואָלף פון זאַק.

אַז דער וואָלף איז פריי געוואָרן, זאָגט ער צום דאַרפסמאַן:

— איצט בין איך זייער הונגעריק און איך מוז דיר אויפעסן.

— האָ? — זאָגט דער דאַרפסמאַן — פאַר דעם, וואָס איך

האָב דיר דיין לעבן געראַטעוועט ווילסטו מיך אויפעסן?

— אַזוי איז עס, — ענטפערט דער וואָלף — פאַר גוטס גיט

מען צוריק שלעכטס.

— אויב אַזוי — זאָגט דער דאַרפסמאַן — זאָל מען זיך פּרעגן

בײַ די ערשטע דריי דורכגייער, צי עס קומט פאַר גוטס — שלעכטס,

און אויב אַלע דריי וועלן זאָגן יאָ — וועסטו מיך אויפעסן.

— גוט — באַשטייט דער וואָלף.

אין דעם גייט פאַרביי אַן אַלטער הונט. בלייבט בײַ זיי צו פּרעגן

דעם הונט. פּרעגט מען:

— איז ריכטיק, אַז פאַר גוטס קומט שלעכטס?

— יאָ — ענטפערט דער הונט — אַט אַ שטייגער איך, ווען איך

בין יונג געווען בין איך געלאָפן מיט מיין באַלעבאַס אויף געיעג;

געטרײַ געהיט זײַן פאַרמעגן; געבולן, געביסן, נישט צוגעלאָזן קיין

גנב, און היינט, אז איך בין אלט און שוואַך לאָזט מיר מיין באַלע-
באָס איבער זיין שוועל נישט אַריבער.

בלויבט אויסהערן נאָך צוויי דורכגייער.

גייט פאַרביי אַן אלט פּערד. פּרעגט מען:

— איז ריכטיק, אַז פאַר גוטס קומט שלעכטס?

— יאָ! — ענטפּערט דאָס פּערד — ווען איך בין יונג געווען

האַב איך געשלעפּט ביי מיין באַלעבאָס די שווערסטע פּעק און געטאַן
די שווערסטע אַרבעטן, אָבער היינט, אז איך בין אלט און קראַנק
וויל מיר מיין באַלעבאָס פאַרקויפּן צום שינדער.

בלויבט צו פּרעגן ביים דריטן.

גייט פאַרביי דער קלוגער פּוקס. פּרעגט מען:

— איז ריכטיק, אַז פאַר גוטס קומט שלעכטס?

— יאָ! — ענטפּערט דער פּוקס — אָבער איך ווייס נישט, וואָס

פאַר אַ גוטס דער מענטש האָט דיר געקענט טאָן.

האַט דער וואָלף דערציילט פאַר דעם פּוקס די גאַנצע געשיכטע.

זאַגט דער פּוקס: יאָ, אָבער איך צווייפל אויב דו זאַגסט אמת?

— וויל איך קאָן מיר גאַרנישט פאַרשטעלן, אז אַזאָ גרויסער וואָלף

ווי דו ביסט, זאָל קאָנען אַרײַן אין אַ זאַק?

האַט דער וואָלף נישט לאָנג געקלערט און איז אַרײַן אין זאַק.

דער קאַפּ אָבער איז נאָך געבליבן אין דרויסן.

זאַגט דער פּוקס:

— זעסטו, אז דו קענסט נישט אַרײַן. שטופּ אַרײַן דיין קאַפּ

טיף אין זאַק אַרײַן וועל איך דיר גלייבן.

דער וואָלף האָט געהערט דעם פּוקס און אזוי געטאַן.

ווען דער וואָלף האָט געהאַט אַרײַנגעשטעקט זיין קאַפּ טיף

אין זאַק, האָט דער פּוקס געטאַן אַ ווונק צום דאַרפּסמאַן, אז ער זאָל

שנעל פאַרבינדן דעם זאַק.

— און איצט — זאַגט דער פּוקס צום דאַרפּסמאַן — קענסטו

גיין אַהיים.

זײַן ערשטער פלי

אילן האָט זייער ליב דעם קיבוץ, ווייל עס איז פאַראַן אַ פעלד, וווּ מען קאָן קריכן צווישן די בייטן און העלפן אַראָפּנעמען די גרינסן; אַ פּרדס, צו קלעטערן אויף די ביימער און רײסן די פירות; אַ באַסיין, וווּ מען באַדט זיך צוזאַמען מיט די איבעריקע קינדער; אַ שפּיל-פּלאַץ. ערשט דער לול, די שטאַל, די בינשטאַקן — גאַנצע וועלטן. בלויז דאָס? ווען דער טאַג זאָל זיך ציען אייביק און אייביק, וואַלט אויך געווען וואָס צו טאָן.

טרעפט אַז ס'ווערט אים נמאס דאָס אַלץ — ציט ער זיך אויס אויפן גראַז, ווי גרויס ער איז, מיטן פנים אַרויף, און קוקט צו די וואַלקנס. פאַרנאַכט קוקט ער ווי די זון זעצט זיך. ביז זי פאַרשווינדט פון האַריזאָנט; אין אַוונט האָט ער ליב צו זען ווי די שטערן שטעלן זיך אויס. אַבער מער פון אַלץ האָט ער ליב צו רײטן. אויף אַ פּערד, אַן אייזל, אפילו אויף זײַן הונט רעקסי — אַבי רײטן. ווער שמועסט זיצן מיט זײַן טאַטן אויפן טראַקטאָר — האָ, האָ!

דאָס אַלץ? ס'הייבט זיך נישט אָן. און נאַכקוקן עראַפּלאַנען איז גאַרנישט? ווי נאָר ער דערהערט דאָס רוישן פון אַן עראַפּלאַן, אַזוי פאַרהייבט ער דעם קאָפּ און לאַזט אים שוין נישט אַרויס פון אויג, ביז ער פאַרשווינדט. דערנאָך קאָן ער אַזוי אַפּשטיין מיט אַ פינגער אין מויל און קוקן צום הימל. קאָן זײַן, אַז ער טראַכט עפעס. ווער ווייסט? סײַ ווי — די קינדער לאַכן נישט פון אים, ווייל אויך זיי האָבן ליב נאַכצוקוקן עראַפּלאַנען, און ווייסן שוין אַנצורופן יעדן איינעם בײַם נאָמען. דער איז אַ מיג, יענער אַ מיראַזש, אַ העלי-קאָפּטער.

ווער האָט זיי דאָס אַלץ אויסגעלערנט? — רמי, וואָס האָט אַ ברודער אַ פּליער, רמי באַרימט זיך, אַז איידער אַ טראַקטאָר גייט

איבער איין מאָל דאָס פעלד, איז זיין ברודער שוין אין עק וועלט. די קינדער זענען אים שטאַרק מקנא. מערער פאַר אַלעמען — אילן. איין מאָל אין יאָר קומט צו זיי דער פעטער שלמה פון חיפה. אילן האָט זייער ליב דעם פעטער שלמה. ערשטנס, ברענגט ער אים תמיד אַ מתנה, אָבער דער עיקר צוליב די מעשיות זיינע. פון וואָנען נעמט זיך צום פעטער אַזוי פיל שיינע מעשיות ?

היינטיקס מאָל האָט דער פעטער דערציילט עפעס אַזוינס, וואָס האָט אילנען אויסגעזען צו זיין אומגלויבלעך — אַז ער פליט דעם היינטיקן זומער קיין פאַריז. ער באַקומט אַ פרייען בילעט אויפן עראָפלאַן פון דער פלי-געזעלשאַפט אל-על, וווּ ער אַרבעט. אילן האָט זיך אַזוי איבערגענומען מיט דעם, אַז ער האָט פאַרמאכט די אויגן און ס'האָט זיך אים גענומען דוכטן, אַז ער טראָגט זיך צוזאַמען מיטן פעטער איבער די וואַלקנס ווייט, ווייט.

ער האָט שוין מער נישט געהערט וואָס מען רעדט, ער איז אַנטשלאָפן געוואָרן ביים טיש, און די מאַמע זיינע האָט אים געמוזט אויסטאַן און לייגן אין בעט אַריין.

אין דער פרי זאָגט צו אים זיין פאַטער: ווייסט, אילן, דער פעטער האָט געזאָגט, אַז דעם צענטן יולי פליט ער קיין פאַריז, און אויב דו וועסט זיין אַ גוטער יינגל, וועט ער דיך מיטנעמען.

אילן האָט די אייגענע אויערן נישט געגלייבט. ער האָט אַ שפרונג געטאַן ווי הויך ער האָט געקאָנט און אַרויסגעלאָזן אַ פריידיקן קוויטש. ער האָט זיך אַרויפגעכאַפט אויפן פאַטערס שוים און צוגעזאָגט צו זיין אַ ווויל, אַ גוט יינגל.

פון יענעם אין דער פרי האָט אילן יעדן טאָג, זיך געהאַלטן אין איין פרעגן צו היינט איז שוין דער צענטער יולי.

ענדלעך האָט אילן באַמערקט ווי אין שטוב נעמט מען זיך גרייטן: די מאַמע פאַקט-איין אין זיין שוועסטערס קליינער וואַליזע די שיר, דאָס נייע אַנצוגל און די וועש. מיט זיין שוועסטער גרויסט ער זיך — זי איז אין מיליטער. אין זיינע אויגן איז זי אַ גענעראַל, כאַטש זי טראָגט נאָר דריי בענדלעך מיט אַ שטערנדל אויף די אַרבל. אויך דאָס, וואָס זיינע זאַכן זענען איינגעפאַקט אין דער

שוועטערס וואַליזקע פילט אים אָן מיט שטאַלץ — ער איז שוין
אַ גרויסער!

אין דער פרי איז טאַקע געקומען דער פעטער שלמה און צוזאַ-
מען איז מען געפאַרן מיטן „אל-על“ אויטאָבוס צום פלי-פלאַץ.
אויפן גלאַטן אַספּאַלט אין לוד איז שוין געשטאַנען גרייט אַ ריזיקער
שטאַלענער אַדלער. אילן, וועלכער האָט נאָך קיין מאָל נישט
געזען קיין עראָפּלאַן פון דער נאַענט האָט זיך אַזוי איבערגעשראַקן,
אַז ער האָט זיך גענומען טוליען צום פעטער.

דער פעטער האָט געלאַכט פון אים: מנע! האָסט דאָך פון לאַנג
געחלומט פון פליען, איז וואָס האָסטו זיך פּלוצעם דערשראַקן ווי
אַ קליין קינד? אילן איז רויט געוואָרן ביז איבער די אויערן.

דער פעטער האָט אים אָנגענומען פאַרן האַנט און אַרויפגעפירט
אויפן עראָפּלאַן. אילן איז אַרויף אויף די טרעפּלעך און זיך אומגע-
קוקט. אויף יענער זייט באַריער זענען געשטאַנען אַ סך, אַ סך
מענטשן און געפאַכעט מיט ווייסע טיכלעך, צווישן זיי — זיינע
טאַטע-מאַמע.

באַלד איז אַרויסגעקומען אַ מאַן אין אַ גרוי-בלויען מונדיה,
געגעבן אַ צייכן און — דער עראָפּלאַן האָט גענומען רירן. צוערשט
גאַנץ נידעריק, ווי אַן אויטאָבוס. אָבער באַלד האָט ער זיך אָפּגעריסן
פון דער ערד און גענומען שוועבן אין דער לופטן אַלץ העכער
און העכער.

אילן האָט זיך דערשראַקן, אָבער דעם פעטערס רויקער שמייכל
האַט אים באַרויקט. ער קוקט-אַרויס דורכן פענצטערל צום הימל.
ער זעט דאָרט גאַרנישט, נישט אינטערעסאַנט. קוקט ער אַראָפּ אונטן —
עפעס מאַדנע זאַכן: — שוואַרצע פּלעקן, ווי אויף זיין העפט,
באַלד — גלייכע, לאַנגע שטריכן.

— וואָס איז דאָס? פּרעגט אילן ביים פעטער.

— דאָס זענען הייזער, גאַסן, שטעט.

— און אָט די גרינע, געלע און שוואַרצע קוואַדראַטן?

— דאָס זענען פעלדער.

— און דער-אַ בלוי-ווייסער שפיגל, וואָס ציט זיך אַזוי לאַנג?

— דער ים.

דער פעטער האָט אויף אַלץ געענטפערט. ס'אַראַ טייערן פעטער
ער האָט. דעם בעסטן אין דער וועלט — טראַכט אילן.
ער פליט און פליט. ס'זעט אים אויס ווי אַן אייביקייט, און
פלוצעם — אַ קאַטאַסטראַפּע! ער נעמט פאַלן שנעל אַראָפּ, אַראָפּ,
בומץ — ער טוט אַ פאַל אויף דער ערד און באַווייזט קוים אַ
געשריי צו טאָן, אָבער... דער פעטער ציט אים ביים אַרבל און
פרעגט:

— וואָס האָט זיך דיר געהלומט?

— הם... גאַרנישט... ענטפערט אילן אַ פאַרשעמטער און ס'טוט
אים שטאַרק באַנג דער דרימל. ווער ווייסט וואָס ער האָט אַלץ
פאַרשפעטיקט צו זען. ער כאַפט זיך צו צום פענצטערל און זעט ווי
עפעס רויכערט פון ווייטנס.

— וואָס רויכערט דאָרט?

— דאָס זענען די אַלפן-בערג.

אילן קוקט זיך גוט צו און זעט ווי פון די בערג הייבן זיך אויף
נעפלען, ווי גרויסע היות, וואָס קריכן אויף די בייכער. אָבער אַט
האָט דער הימל גענומען ווערן ריין.

פלוצעם פילט ער ווי דער עראַפלאַן נעמט זיך בייגן אַמאָל
אויף רעכטס, אַמאָל אויף לינקס און נעמט זיך אַראַפלאַזן גלייך
אויף אַ שטאַט.

— אַ קאַטאַסטראַפּע! — שרייט אילן אויס און כאַפט אַן דעם
פעטער פאַר דער האַנט.

— שריי נישט — שמייכלט דער פעטער — מיר לאַנדן.

— ווי אַזוי אילן האָט זיך געפילט אין פאַריז, און וואָס ער
האָט דאָרט אַלץ געזען — פרעגט נישט. טעג און נעכט האָט ער
געהאַט וואָס צו דערציילן פאַר זיינע חברים אין קיבוץ.

מאַטל באַרימער

אַלע, דוכט זיך, קאַנען מאַטלען! כּוועל דעריבער לאַנג נישט
ברייען, וועל נאָר היינט אייך דאָ דערציילן מאַטלס אַפטע באַרימע-
רייען.

איזן איז ער גאָר אַ פּחדן, וואָס האָט מורא פאַר אַ שטרוי ;
נאָר אַ מויל האָט ער אויף שרויפן, וואָס באַרימט זיך אַט אַזוי :
— ער צערייסן קאָן אַ לייב מיט דער האַנט ווי שמשון הגיבור ;
מיט אַ שנעל פון קליינעם פינגער — לייגט ער אַוועק דעם
גרעסטן טיגער.

און ער וויל איר זאָלט אים גלייבן, אַז פאַר אים איז גאַרנישט
שווער — מיט אַ בלאָז פון זיינע ליפן אומצוואַרפן אַ ברוינעם בער.
איז אַ קונצנמאַכער איינער, קאָן אַ טאַנץ-גיין אויף אַ קעמל ;
אינצושלינגען צוויי פאַר אַקסן — ליכטער ווי ביי אַיך אַ זעמל.
רייטן קאָן ער — פייל פון בויגן אויף אַ ווילדן אַדלער-פּערד,
און אַ שעה די וועלט דורכפליען נישט באַרירן צומאַל די ערד.
אים נישט שווער קיין זאָך דערגרייכן (אויב ער זאָל זיך גוט
באַקלערן), ווען ער זאָל, אַ שטייגער, וועלן — קאָן ער כאַטש אַ
קייסער ווערן !

זומער זאָגט ער, אַז ווינטער אויפן אייז איז ער דער בעסטער
גליטשער ; ווינטער לייגט ער אַפּ אויף זומער. אַט, אַ באַרימער,
אַט, אַ שוויצער !

מאַטל רימט זיך פאַר חברים :

— ס'וועט קיין וואַסער אים נישט נעמען, ווען ער זאָל אין
פּייער שפּרינגען — וועט אים פּייער נישט פאַרברענען.
לאַכן יאַטן אין די פּויסטן. קיינער קאָן אים נישט פאַרליינדן.
זיינע אַלע פּלוידערייען — וויל דאָך קיינער אים נישט גלייבן.

טראכטן חברה און זיי קלערן ביז... איינמאל ווינטער — הערט
מיט אויער — האבן זיי פארטראכט א שפּיצל, איז דאָס אַלץ אים
גוט קאָפּויער...

צוגעגאַנגען זענען יאָטן מיט אַ ליאַרעם, מיט אַ קוויטש: „זע,
דאָס איז ווי שפּיגל גלאַטיק! קום, מאַטל, אויפן גליטש!“
מאַטל פיבערט, שטעלט מיט ציטער אומגעלומפערט זינע פּיס;
אונדזער העלד, ביים ערשטן טריט נאָר — אויסגעגליטשט זיך ווי
גרויס ער איז!

לאַכן חברה פון באַרימער, פון זיין פּאַזע, זייער מיאוס. נאָר
מאַטל קרעכצט און שעמט זיך, ווייל צעקלאַפט זיך ביידע פּיס.
קיינער האָט אויף אים ניט קיין רחמנות, ווייל זיי קענען און זיי
ווייסן, אַז עס איז פאַראַן אַ ווערטל: „אַ באַרימער איז גוט צו
שמייסן“.

נישט אַפלאַכן פון קיינעם

ציפי איז אַ גרויסע שטיפערקע און פון יעדער קלייניקייט לאַכט זי. איז אירע אויגן קוקן אַ סך זאַכן אויס קאַמיש. ווען זי דערזעט ביי אימיצן עפעס וואָס איז נישט אַזוי גלייך, קניכט זי באַלד פון געלעכטער. אַפילו פון טרויעריקע זאַכן, וואָס טרעפן זיך ביי מענטשן — לאַכט זי.

נישט איינמאָל האָט שוין די מאַמע צו איר גערעדט: באַרעכן זיך, ציפי, וואָס איז דאָ צו לאַכן פון אַ טויבן אַדער פון אַ בלינדן? — עס איז אמת, מאַמע טייערע, אָבער וואָס קאַן איך מיר העלפן, אַז דער טויבער ענטפערט פאַרט נישט צו דער זאַך, און דער בלינדער קריכט תמיד צו צו דער וואַנט.

אַנומלט האָט די מוטער מיטגענומען ציפין אין שיר-געשעפט, פדי צו קויפן איר אַ פאַר שיר. געווען איז עס אין אַ קאַלטן ווינטער-דיקן טאַג. דער טעלעוויזיע-ספיקער האָט געמאָלדן, אַז בניאַכט וועט אויפן חרמון פאַלן אַ שניי, און אפשר אויך אין ירושלים.

דאָס מאָל איז ציפי אויפגעשטאַנען גאַנץ פרי און גלייך צו צום פענצטער. זי איז געשטאַנען ווי פאַרפישופט. פאַר אירע אויגן האָט זיך אַנטפּלעקט אַ ווונדערלעך בילד: די ביימער, דעכער און די גאַסן זענען געווען געהילט אין ווייסן. ס'האָט אויסגעזען פונקט ווי אין די ביכלעך וואָס זי לייענט, אַדער, וואָס זי זעט אין טעלעוויזיע חנוכה-ציט.

ציפי גייט מיט איר מאַמען און די מענטשן אין גאַס האָבן זיך נישט געאַנילט, געשטעלט פאַמעלעכע טריט און זיך געהיט נישט אויסצוגליטשן, ווייל דער פאַרפאַרענער שניי איז געווען גלאַט ווי גלאַז. ציפין איז דאָס גראַד געווען געפעלן. אָנהאַלטנדיק זיך אין דער מאַמעס האַנט האָט זי זיך גענומען גליטשן אויפן טראַטואַר, שיער נישט מיטשלעפנדיק די מאַמען.

שוין נאָענט צום שיר-געשעפט איז זיי אַנטקעגן געקומען אַ הויכער מאַן מיט אַ שווערן פאַק אויף די פלייצעס, און איידער וואָס-ווען באַ! דער הויכער מאַן האָט זיך געגעבן אַ צי אויס אויפן טראָטואַר. דער פאַל איז געווען אזאַ שטאַרקער, אַז דער מאַן האָט זיך גוט צעקלאַפט. ער איז געבליבן ליגן און זיך נישט געקאַנט רירן. ער האָט נאָר שווער געקרעכצט פון ווייטיק. עס זענען אָנגע-לאָפן מענטשן, גענומען פילדערן, טומלען. באַלד איז אָנגעקומען אַן אַמבולאַנס און צוויי באַברילטע מענער אין ווייטע כאַלאַטן האָבן אוועקגעלייגט דעם מאַן אויף אַ טראָגבעטל אין אַמבולאַנס, און שנעל אוועק מיט אַ שאַרפן טרובען איבערן גאַנצן וועג.

ציפי? — זי האָט די גאַנצע צייט געלאַכט אויפן קול און די אַרומיקע מענטשן האָבן געהויבן מיט די אַקסלען. ציפיס מאַמע האָט אַ פאַרשעמטע געביסן די ליפן און אַרײַן אין שיר-געשעפט. אַז זיי זענען געקומען אַהיים האָט די מאַמע אַלעמען אַלץ דערציילט.

אַלע אין שטוב האָבן ציפין גענומען אויסרעדן:

— אַ מענטש צעברעכט אַ פוס און דו לאַכסט גאַר? לאַכן פון אַ מענטשס אומגליק?

— ווען איר וואָלט געזען — האָט ציפי זיך געפרוווט פאַרענט-פערן — ווי אַזוי אַזאַ גרויסער מאַן האָט זיך געגעבן אַ גליטש און אַ צי אויס, וואָלט איר אַליין אויך געלאַכט.

אויף אַלץ און אַלעם קומט דאָך אַבער אַ צייט. האָט זיך געטראָפן אַזאַ מעשה:

אין די זומער-טעג, ווען די שולן זענען צו, די קינדער האָבן וואַקאַציע, איז ציפי געזעסן אין שטאַטישן פאַרק און געלייענט אַ בוך.

אַן עלטערער ייד, וואָס איז געזעסן אויף דער זעלבער באַנק אין פאַרק, צו געניסן פון דער גוטער לופט, האָט אַ פּרעג געטאַן:

— וואָס לייענסטו, טאַכטער?

— איר לייען „טוביה דער מילכיקער“ — ענטפערט זי.

— ווער איז ער, דער „טוביה דער מילכיקער“?

— איר האָט נישט געלייענט טוביה דער מילכיקער? — ווונ-
דערט זיך ציפּי.

— ניין, איך קאָן נישט לייענען — ענטפערט שטיל דער אַלטער.
ציפּי האָט געוואָלט אָנהייבן לאַכן, אָבער זי האָט זיך קוים
אינגעהאַלטן. אַ דערוואַקסענער מענטש זאָל נישט קאָנען לייענען?
און זי האָט אים געפרעגט:

פאַרוואָס האָט איר זיך נישט געלערנט לייענען?
דער אַלטער האָט זיך אַ ביסל צוגעקוקט צו ציפּין, ער האָט
געפינטלט מיט די אויגן און זי געפרעגט:

— ווי אַלט ביסטו, מיין קינד?
— עלעף יאָר — האָט ציפּי געענטפערט.

— ווען איך בין אַלט געווען עלעף יאָר, האָט דער אַלטער
געזאָגט, האָב איך שוין געהאַט געאַרבעט אין אַ פאַבריק דריי
יאָר. מיין טאַטע איז געשטאַרבן פון שווערער אַרבעט, האָב איך
געמוזט העלפן מיין מאַמען אויסהאַלטן אונדזער שטוב. איך האָב
געהאַט קלענערע שוועסטער און ברידער. עס איז געווען אַ שווערע
צייט. מיין מאַמע האָט נישט געהאַט קיין געלט מיך צו לערנען.
פאַרשטייטו דאָס, מיין קינד? — דער אַלטער האָט פאַרענדיקט
זיינע רייד און ביידע זענען געבליבן זיצן שטיל און פאַרטראַכט.

ציפּי האָט פאַרשעמט געהאַלטן אירע אויגן אַראָפּגעלאָזן, זי
האָט זיך געפילט שולדיק קעגן אַלטן און קעגן אַלע ליינדדיקע
מענטשן. זי האָט באַשלאָסן, אַז פון איצטער אָן וועט זי שוין פון
קיינעם נישט אָפּלאַכן. ווען יענער ליידט, טאָר מען נישט אָפּלאַכן,
נאָר מיטפילן און העלפן.

האָט זי טאַקע אָנגעהויבן העלפן די ליינדדיקע מיט וואָס נאָר
זי האָט געקאָנט.

אַן אַנדערע ציפּי געוואָרן.

אויף אַ פּוּריס-באַל

זינט דער לערער צבי האָט אָנגעזאָגט זיינע שילער, אַז דער שול-ראַט האָט באַשלאָסן איינצואַרדענען אַ פּוּריס-באַל, איז ראַפּין נישט צו דערקענען. ער טראַכט פּסדר פאַר וועמען זיך פאַרשטעלן? צענדליקער איינפאַלן קומען אים אויפן זינען און אַלע אַזעלכע אַריגינעלע, אינטערעסאַנטע, אַז ס'איז שווער אויסצוקלײַבן. ענדלעך האָט ער עפעס צוגעטראַכט. דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבן די אַרבעט: שערן, קלעפּן, מעסטן און קוקן אין שפיגל.

צוויי טעג פאַרן באַל איז שוין קיינעם פון די שילער נישט געווען צו דערקענען. יעדער איינער איז געווען פאַרטאָן אין דעם סוד פון זײַן מאַסקע. מען האָט געקאַנט אַראַפּלייענען דענערווירונג און דערוואַרטונג. און — עס האָט געלוינט!

אויפן גרויסן זאַל, וווּ דער באַל קומט פאַר איז אַ טומל, אַלע באַגעגענען יעדער מאַסקע מיט אַ הילכיקן בראַוואָ.

וועמען זעט מען דאָ אַלץ נישט? אַט גייט-אַרום איבערן זאַל שלום עליכם מיט די כאַראַקטעריסטיש-צעוואַרפענע האָר, די ברילן אויפן נאַז, אַ ביכל אונטערן אַרעם און שמייכלט, שמייכלט צו אַלעמען אַזוי ליבלעך, אַזוי שלום עליכמדיק, אַז חברה רופן-אויס: זע, פונקט ווי אין ביכל! הינטער אים גייען נאָך טוביה דער מילכי-קער, מנחם מענדל, דער יתום און אַנדערע שלום-עליכמס העלדן. דאָס זעלבע: פּרץ, מענדעלע, ביאַליק, אַש.

אויפן זאַל שפּאַצירן אַרום — פּירערס פון דער מדינה און — יאַפּאַנער, אַראַבער, אינדיאַנער, זעלנער, פּינערלעשער, בערן, קעץ, שדים און ווער אַלץ נישט?

חברה פּרוּוון טרעפּן ווער ס'איז ווער. אויך דער לערער צבי וואָס איז געקומען אַז אַ מאַסקע שטייט אין מיטן און זאָגט-אַרויס

גבראל ווייסמאן

זיינע מיינונגען. דאָ עפנט זיך די טיר און — דער „לערער צבי“
קומט אַרײַן.

אַלע בלייבן מיט אָפענע מײַלער און קוקן אויפן אַרײַנגעקו-
מענעם, צוערשט קוקן זיך ביידע צביס אָן שווינגנדיקע, באַטראַכטן
איינער דעם צווייטן פון קאָפּ ביז די פיס און דערלאַנגען זיך
די הענט.

— דו האָסט עס געמאַכט אויסגעצייכנט! — זאָגט דער
ערשטער צום צווייטן, אָבער... דער צווייטער זאָגט דאָס זעלבע
צום ערשטן:

— דו האָסט עס געמאַכט אויסגעצייכנט! און מאַדנע: ביידע
זיי האָבן דאָס זעלבע קול.

חברה וואָס קאָנען זייער לערער ווי די אייגענע צען פינגער,
פינטלען מיט די אויגן דאָ אויף דעם, דאָ — אויף יענעם און
קאָנען נישט וויסן ווער ס'איז אין דער אמתן דער לערער.

און דאָ — פראַלט זיך אויף די טיר און ס'קומט אַרײַן אַ
העלפּאַנט, וואָס פירט מיט שווערע טריט אַ מיידל מיט פאַרמאַכטע
אויגן. דאָס מיידל איז אָנגעטאַן אין אַ ווייסן קלייד, מיט אַ גאַלדענע
קרוין אויפן קאָפּ. אַלע רופן-אויס: די שלאָפּנדיקע בת-מלכה.

ווען דער זייגער שלאָגט-אויס צוועלף, ווערן די לאַמפּן פאַר-
לאַשן און ווען עס ווערט צוריק ליכטיק, קומט אַרײַן אַ פאַרשוין
אין אַ ברייטער פעלערינע מיט אַ גאַלדענער קרוין אויפן קאָפּ און
מיט אַ סצעפּטער אין האַנט. ער שטעלט זיך אַוועק אין מיטן זאַל
און רופט-אויס פייערלעך:

איך בין דער מלך, דער טיפּש, דער נאַר
איבער הונדערט און מער מדינות דער האַר,
איז מיין האַרץ מיר לוסטיק און פריילעך
באַפעל איך אַ סעודה — פיד המלך!

חברה האָבן דאָס אויסגעקוקט און קנאַקן אויף ביידע באַקן —
פון שענסטן און בעסטן, זענען אויך מכבד דער בת-מלכה מיט אַ
ביסל נאַשוואַרג. זי גיט זיך אָבער קיין ריר נישט — זי שלאָפּט.

אַבער דער העלפּאַנט שלינגט איין אַלץ וואָס מען דערלאַנגט אים.
וויפּל מען זאָל אים נישט אַרײַנלייגן אין דער לאַנגער טראַמבע.
נאָך דער סעודה נעמט דער מלך פירן אַ טאַנץ, און ווי נאָר
די בת-מלכה הערט שפּילן, האָט זי פאַרגעסן אַז זי שלאָפט און גייט
אַ טאַנץ, איבערלאַזנדיק דעם העלפּאַנט מיט אַ לאַנגער נאָז...
פאַר גרויס פאַרדראָס האָט דער העלפּאַנט אַרויסגענומען פון
דער טראַמבע דאָס גאַנצע „אינגעשלונגענע“ נאַשוואַרג און גענו-
מען דאָס עסן.
נאָכן טאַנץ האָט דער מלך אויסגערוּפּן אַ קאַנקורס פאַר דער
שענסטער מאַסקע.
אַפּגעגעבן די שטים-צעטלען, האָט דער מלך אַ שאַרפּן קלונג
געטאַן מיט אַ גלעקל און דער פאַרזיצער פון זשורי האָט געמאַלדן,
אַז דעם ערשטן פּריז האָט באַקומען די מאַסקע פון לערער צבי.
— בראַוואָ! האָבן אַלע הילכיק אויסגערוּפּן. אַלעמענס אויגן
האַבן זיך אַ קער-געטאַן צום אַרט, ווי עס זענען געשטאַנען צוויי
מענטשן, ביידע ענלעך צו זיך ווי צוויי טראַפּנס וואַסער.
דער זאָל האָט זיך אַ וויג-געטאַן: ראַפּי!

יעדעס פאך צוגלייך — מאכט די מענטשהייט רייך

איינמאל זיך פארגלוסט די פאכן
איינס פון צווייטן אפצולאכן.

שוסטער האט געלאכט פון בעקער,
אז ער טויג גאר פאר א העקער;
ווייל א בעקער נעמט א טייגל
און ער מאכט א לאך אין בייגל.

זאגט דער שניידער צו דעם שוסטער:
שטענדיק ניסט ער, שטענדיק הוסט ער;
א יעדער שוסטער, ווייסט מען ווייל —
גייט אליין ארום אן זויל...

קומט דער שמיד און לאכט פון שניידער,
אז ער טויג נאר צו קליידער:
נייט און נייט א גאנצע וואך —
לייגט א לאטע לעבן לאך.

און צום סטאליער זאגט דער דאקטער:
אט פאלירט ער און אט טאקט ער;
סטאליער מאכט א טיש, א קאסטן
און זיין ווייב ביי אים מוז פאסטן.

טרעט דער סטאַליער צו צום דאַקטער
און אַזוי צו זאָגן זאָגט ער :
סטאַליער מאַכט אונדז טישן, בענק,
אַבער דו — פאַרשטייסט אַ קרענק !!

האַט דער קלוגער זיי דערקלערט :
ס'האַט יעדעס פּאָך אַ גלייכן ווערט !
ווייל וואָלט אַ פּאָך נאָר אויסגעפעלט —
וואָלט דער מענטש דיין שטאַרק געקוועלט...

וואָלט, אַ שטייגער, ניט זיין אַ שניידער —
וואָלט דער מענטש געגאַן אָן קליידער ;
ווען דער שוסטער זאָל נישט זיין —
וואָלטן מענטשן באַרוועס גיין ;

וואָלט נישט פויער זייען קאַרן —
האַט נישט מילנער וואָס צו מאַלן ;
ווען דער בעקער באַקט נישט ברויט —
וואָלט דער מענטש געליטן נויט.

אויך דער מאַלער און דער דיכטער,
סיי דער לערער, סיי דער ריכטער —
זענען פּאָכן אין דער קייט,
וואָס פאַרשאַפט דער מענטשהייט פרייד !

יעדער זאך האָט איר געשיכטע

דאָס איז אַ מעשהלע וועגן אַ מיידעלע שושנהלע פון רמת-גן
און אירע שפּילזאָכן.

נישט צו יעדער זאך האָט שושנהלע די זעלבע באַציונג. פאַראַן
זאָכן, וואָס ווערן איר שוין פון ערשטן טאָג אָן גלייכגילטיק, פאַראַן
אַבער אַזעלכע, וואָס ווערן איר קיינמאָל נישט פאַרמיאוסט.
צווישן די ליבסטע זאָכן איז ביי איר דאָס רויטע קיך-געשיר,
דערהויפט — דער ווּנדער-טאַפּ, ווּנדערלעכע מאכלים פּרעגלט
זי און קאַכט אין די טעפּ.

אַבער צום ליבסטן פון אַלע זאָכן האָט זי די ליאַלקע פּיק וואָס
דער פעטער האָט געשיקט פון אַמעריקע, קאָן זײַן צוליב דער
שײנער קרינאַלינע און קאָן זײַן צוליב דעם, וואָס ביי יעדן דריק
אויפן בײכל שײנט זי אויס מיט אַ דיין קולכל: „פּיק“.
איינמאָל איז שושנהלע מיט אירע עלטערן אַוועקגעפאַרן אויף
אַ גאַנצן טאָג קיין תל-אביב.

אין אַנהייב האָבן די זאָכן אירע נישט געאַנט, אַז זיי געפינען
זיך אַליין אין צימער, אַבער ווען עס איז פאַרביי אַ שעה נאָך אַ
שעה און די טיר האָט זיך נישט געעפנט, האָבן זיי זיך ערשט געכאַפט,
אַז זיי געפינען זיך אַליין. סײַהאַט זיך אָנגעהויבן אַ שטילע באַווע-
גונג און שעפטשעריי:

— מנע! ווי לאַנגווייליק דער היינטיקער טאָג ציט זיך — האָט
זיך געהערט ליאַלקע פּיקס דיין קולכל.

— טאַקע! טאַקע! — האָט דאָס קליינע ראַזע ליאַלקעלע, וואָס
שטייט תמיד צופוסנס פון דעם עלעקטרישן טיש-לאַמפּ, מיט אַ
פינגער אויף די רויטע ליפעלעך פאַטאַקעוועט.

— לאַנגווייליק — האָט אונטערגעכאַפט דאָס קליינע ביכל,
וואָס האָט אָנגעשטעקט דעם איבעריקן שפּילצײג.

— אפשר אָנשטעלן דעם ראַדיאָ? — האָט געפרעגט די העל-
 ברוינע קאַטשקע מיטן לאַנגן, גרינעם האַלדז און געלע פּלאַ-
 טשיקע פּיס.
 — פון ווען אָן זענען דאָס קאַטשקעס אַזוי מוזיקאַליש? —
 פּרעגט פאַרווונדערט דאָס ביכל.
 — פון זינט איך זיך אויפן ראַדיאָ! — גרויסט זיך די קאַטשקע
 און פאַרציט איר געלן אָפּגעריבענעם שנאַבל.
 דער קליינער מעטאַלענער העלפּאַנט, וואָס שטייט אויך אויפן
 ראַדיאָ קעגנאיבער דער קאַטשקע, האָט אויפּגעהויבן זיין לאַנגע נאַז,
 הילכיק זיך צעלאַכט און גענומען אָפּחוזקן פון דער קאַטשקע:
 — טאַקע געוואָרן אַזוי מוזיקאַליש, אַז ווען עס זינגט אַ באַס
 דורכן מיקראָפּאָן נעמט זי זיך דרייען אין אַלע זייטן ביז... זי מאַכט
 אַ קאָזשעליק אויף דער ערד...
 — דאָס טאַנץ איך אַזוי צום טאַקט — פאַרענטפּערט זיך די
 קאַטשקע — אָבער פּרוּוו נאָר דו, העלפּאַנטל, אונטערהייבן דינינע
 קלעצער-פּיס?
 — איך האָב נישט ליב, אַז מען קרייגט זיך — זאָגט ליאַלקע
 פּיק מיט איר דין קולכל:
 — בעסער וואָלט אונדז דאָס ביכל עפּעס דערציילט. מען
 זאָגט, אַז ביכלעך זענען קלוג און ווייסן אַלץ.
 — אוודאי ווייס איך אַלץ — ענטפּערט דאָס ביכל — אָבער
 איצט איז שוין טונקל און איך זע נישט צו לייענען. איך וואַרט שוין,
 מען זאָל אָנצינדן די עלעקטרישע ליכט, איך האָב ליב ליכט.
 — און איך האָב ליב זון און געזאַנג! — האָט שטיל און
 פאַרבענקט געזאָגט דער שטאַרק געפאַרבטער פּאַיאָץ, וואָס וואַרפט
 מיט די הענט און פּיס, ווען מען ציט אים פאַר אַ שטריקל, — צו
 דער זון בענק איך! כאַטש צו אַזאַ, וואָס קוקט צו אונדז אַריין
 יעדן טאָג דורכן פענצטער.
 — כאַטש צו אַזאַ? — ווונדערט זיך דאָס ביכל — און אין
 געוועלב פון שפּילצייג, וווּ מען האָט דיך געקויפט, האַסטו אַן
 אַנדערע זון געזען?

— געזען! געזען! נישט אין געוועלב, נאָר ערגעץ ווייט, ווייט פון דאָנען. איך געדענק אָבער גוט די העלע זון וואָס איז אַרויס-געקומען יעדן פאַרטאָג פון אונטער די הויכע בערג און ביסלעכווייז אַרנינגעפלאַנטערט זיך אין די צווייגן פון די אַלטע ביימער אויף וועלכע עס זענען פייגל געשטאַנען און אַזוי שייך געזונגען, אַז דער גאַנצער וואַלד האָט מיטגעזונגען. שפעטער קריכט די זון וואָס אַמאָל העכער און העכער, ביז זי פאַרקריכט אַזש העט אונטער די וואַלקנס, וואָס זעען אויס ווי געשוירענע שעפסן-וואַל. אַ גאַנצן טאָג זיצט זי שוין די זון, אונטער די וואַלענע וואַלקנדלעך און שיט מיט גאַלדענע שטראַלן אויף דער ערד אַראָפּ, ערשט פאַרנאַכט-צו לאַזט זי זיך ווידער אַראָפּ איבערן וואַלד, פּדי צו צעקושן זיך מיט די ביימער און ווינטשן זיי אַ גוטע נאַכט. דעמאָלט איז די זון געל-ראַזלעך, אַדער קופּער-רויט, צי גאַר צונטער-רויט מיט גאַלד צוזאַמען.

— ווי שייך דו דערציילסט — האָבן ווי פאַרחלומט אויסגערופן די הילצערנע קלעצלעך, וואָס שושנהלע שטעלט צונויף פון זיי אירע פיראַמידן.

— באמת שייך — באַמערקט דאָס ביכל מיט אַ טאָן פון אַ געלערנטן — אָבער... איך מייך, אַז אַליין האָסטו דאָס נישט געזען, נאָר אַרויסגעלייענט פון מיינע בלעטלעך...

— פאַרוואָס גלייבסטו מיר נישט? — פּרעגט דער פּאַיאַץ אַביסל באַלידיקט.

— ווייל דו ביסט אַ פּאַיאַץ, און פּאַיאַצן האָבן ליב צו טרייבן שפּאַס.

— יא, דאָס האָט מען געמאַכט פון מיר אַ פּאַיאַץ, אָבער קוק זיך גוט צו, וועסטו זען, אַז איך בין געמאַכט פון האַלץ-דיקט, און דיקט, ווייסטו דאָך, ווערן געמאַכט פון ביימער און ביימער, ווייסטו דאָך, וואַקסן אין וואַלד, און —

— אַהא! — כאַפט אונטער דאָס ביכל — איצט פאַרשטיי איך שוין! ביסטו, הייסט עס פּריער געווען אַ בוים אין יענעם וואַלד, וועגן וועלכן דו האָסט אַזוי שייך דערציילט.

— יאָ, אַ בוים — אַ ריז געווען, הונדערטער יאָרן געשטאַנען אין יענעם-אַ וואַלד, מחנות זינג-פייגל האָבן זייערע נעסטן אויף מינע ברייט-צעלאַזטע צווייגן געבויט און יעדן פאַרנאַכט האָט די זון מיך געקושט, ביז... איינמאָל האָבן שאַרפע שטאַלענע ציין זיך איינגעשניטן אין מיר און — איך בין אומגעפאַלן. ווייטער געדענק איך שוין גאַרנישט.

די הילצערנע קלעצלעך האָבן טיף אָפּגעזיפצט. אויך זיי האָבן זיך, ווייזט אויס אין עפעס דערמאַנט.

איך האָב נישט ליב קיין טרויעריקע געשיכטעס — זאָגט ליאַלקע פיק מיט אויסגעקרוםטע ליפעלעך — איך גיי וויינען.

— דאָס איז גאַרנישט טרויעריק — ענטפערט דאָס ביכל — אדרבא, דאָס איז זייער שיין. יעדער זאך האָט זיך איר געשיכטע. אויך מיר, די בלעטער פון ביכלעך, האָבן אַן אור-שייכות צו האַלץ, און פונדעסטוועגן בענקען מיר נישט ווי דער פּאַיאָץ.

— און איך בענק טיילמאָל אזוי שטאַרק צו דער ברענענדיקער דרום-זון, צו די צעדריווולטע פאַלמען און צו די אומענדלעכע פּלני-נען — רופט זיך אַן פון אַ זייט דער אויסגעשטופטער צפון-הונט.

— דו? — ווונדערט זיך דאָס ביכל — וואַלסט שוין גיכער געדאַרפט בענקען נאָך שניי און פרעסט, ביסט דאָך אַ צפון-הונט!

— יאָ, אזוי זע איך איצט אויס פון דער ווייטנס, קוק זיך אָבער נענטער צו, וועסטו זען, אַז איך בין געמאַכט פון געשפינטער וואַטע.

איך דערמאַן זיך איצט — ציט דער צפון-הונט לאַנגזאַם זינע רייד — ווי ער וואַלט זיך דערמאַנט אַ ווייטן, ווייטן חלום — יענע ברייטע און לאַנגע וואַטעפעלדער. אויף דינע צעצווייגטע ריטלעך וואַקסט דער דאָזיקער פוך. און ווען ער ווערט צייטיק, צעעפענען זיך די קנאַספּן, ווי ס'צעעפענען זיך בלומען און דאָס גאַנצע פעלד, ווי ווייט דאָס אויג קאָן גרייכן, זעט אויס ווי שטאַרק צעשווימטער ביר.

דער צפון-הונט איז אַנטשוויגן געוואָרן און ס'האַט אויסגעזען ווי ער זאָל עפעס נאָכטראַכטן.

— זייער טשעקאַווע — זאָגט דאָס ביכל — דערצייל ווייטער, דערצייל.

— ווייטער? באַלד. איך וועל זיך דערמאָנען... יאָ, שפעטער קומען אַ סך מענער און פרויען מיט ברייטע, אָפענע זעק, וואָס איין העלפט איז צוגעבונדן צו זייערע טאַליעס און די צווייטע העלפט איז קווער אַרומגעבונדן אַרום דעם לינקן אַרעם, אַזוי, אַז עס שאַפט זיך אַן אָפענע, ברייטע טאַרבע. אין דער-אַ טאַרבע וואַרפט מען אַריין דעם אָנגעקליבענעם פּוך, וואָס די מענטשן, דאָרטן, רופן עס: ווייס-גאַלד.

און ווידער איז דער צפון-הונט אַנטשוויגן געוואָרן.
— דערצייל דערצייל — האָבן זיך געהערט עטלעכע שטימען.
— איך געדענק נאָר בלויז — האָט ער לאַנגזאַם געצויגן — ווי צוויי ברוינע הענט האָבן מיך אָפּגעריסן און אַרינגעוואָרפן אין אַזאַ-אַ טאַרבע. ווייטער... ווייטער געדענק איך שוין גאַרנישט.
— איך האָב נישט ליב קיין טרויעריקע געשיכטעס — זאָגט ליאַלקע פּיק מיט אויסגעקרוּמטע ליפעלעך — איך גיי וויינען.
— שוין ווידער וויינען? — חוזקט דער פּליושענער בער — אַט, אַ וויינערקע! ווען איך אַ שטייגער, זאָל וועלן, קאָן איך אַיך דערציילן ווּונדערלעכע געשיכטעס פּון אַלע וועלט-טיילן.
— פּון ווען אַן ביסטו דאָס, רעב בער, באַקאַנט מיט אַלע לענדער? — חוזקט דער לאַנג-האַלדזיקער זשיראַף, וואָס איז גע-מאַכט פּון ברוינעם ניילאָן.

— פּון זינט איך בין געשטאַנען אין שויענצטער פּון שפּיל-צייג אין שכנות מיטן גלאָבוס — ענטפּערט מיט גאווה דער בער — בו... בו... בו... אַ טשעקאַווער געווען, דער גלאָבוס. אַלע לענדער קען ער. איי, האָט ער מיר דערציילט אינטערעסאַנטע געשיכטעס, אויב איר ווילט, קאָן איך איבערדערציילן.
— דערצייל, דערצייל! — האָבן זיך געהערט שטימען פּון אַלע זייטן.

— גוט. דאָס ערשטע וועל איך אַיך דערציילן פּון די פּאַלאַר-געגנטן: דער קלימאַט דאָרט איז זייער אַ קאַלטער. אַזוי, אַז דעם גרעסטן טייל פּון יאָר הערשן שרעקעלעכע פּרעסט און שנייען.
ליאַלקע פּיק האָט גענומען ציטערן איבערן גאַנצן קערפּער

אַבער קיינער האָט נישט געלייגט קיין אַכט אויף איר און צוגעהערט
זיך מיט אינגעהאַלטענעם אַטעם צום בערם רייד:
— די מענטשן דאָרט גייען אָנגעטון פון קאַפּ ביז די פיס אין
פעלן און זעען אויס ווי בערן.
— ווי שיין דאָס איז! — רופט אויס מיט אַנטציקונג ליאַלקע פיק.
— מנע! אָדער זי וויינט אָדער זי פּלאַפּלט — רייסט איר
אומגעדולדיק איבער דאָס ביכל. שוויג און לאַז דעם בער דערציילן.
— צוליב די גרויסע פרעסט, וואָס הערשן דאָרט, וואַקסט נישט
בני זיי, נישט קיין ווינטרויבן, נישט קיין באַנאַנען, נישט קיין מאַ-
ראַנצן און נישט די אַלע איבעריקע פירות, וואָס וואַקסן ביי אונדז
דאָ, אין ישראל. די הויפט-דערנערונג ביי זיי איז...
— ליאַלקע פיק האָט באַוויגן מיט די ליפעלעך ווי זי זאָל
וועלן עפעס זאָגן, אַבער אינמיטן דעם בערס רייד האָט זיך דער-
הערט דאָס שליסן פון יענער זייט טיר.
די קליינע ליאַלקע, וואָס האַלט תמיד אַ פינגער אויף די רויטע
ליפעלעך, האָט נאָך באַוויזן צו זאָגן: ש-ש-ש-א! — און אַלע האָבן
זיך שנעל געשטעלט אויף זייערע ערטער.

דאָס קליינע אַרבעסל

דער האַרבסטטיקער באַגין איז געלעגן אַ קויטיק־פאַרנעפּלטער און שטיל־פאַרטײַעטער. ס'האַט אויסגעזען ווי דער טאַג דרימלט נאָך אין זײַן פאַרטאַגיקן שלאַף, און באַלד וועט ער זיך אויפכאַפּן אַ בײַזער, אַ ברוגזער. אָבער אַט האַט זיך גענומען ערגעץ לײַטערן אַ בלויער פאַס אויפן הימל און מ'האַט באַשײַמפּערלעך געזען ווי דאָס בײַזע איז אַוועק.

אַ בלייכע זון האַט זיך אַפירגעדראַפּעט פון דער בלויקײט און אַ מילדע אַראַפּגעקוקט אויפן גרינוואַרג־גאַרטן, וואָס האַט געהאַט אַ רירנדיקן אויסזען: פּמעט אַלע בײַטן זענען געלעגן אויסגעלײַ־דיקטע. אויף דער ערד האָבן זיך געוואַלגערט פאַרוויאַנעטע בלע־טער, וואָס האָבן געמײניעט מיט זײַערע האַרבסט־קאַלירן: געל, סעלעדין און רויט.

פון ערגעץ־וווּ האַט זיך געיאַוועט אַ שטיפּעריש ווינטל און גענומען יאָגן די בלעטער דאָ אַהין, דאָ — צוריק, דאָ, ווידער, דרייען מיט זײַ אין אַ קאַראַהאַד, ס'האַט אויסגעזען ווי דער ווינט שפּילט זיך מיט זײַ אין יאָגעלעך — ווי אַ שטיפּער קאַן. — אַו־מ־ע־ט־י־ק האַט זיך דערהערט אַ פּויל צעצויגן קול צווישן די בײַטן.

— ווער קאַן דאָס זײַן? — האַט זיך געחידושט אַ הײפּטל קרויט און אויף גיך גיך פּונאַנדערגעוויקלט די אַדערדיקע בלעטער אירע, פּדי צו זען צו וועמען דאָס קול באַלאַנגט. און ווען זי האַט דערזען ווי דער פּײַגל־שרעקער וואַקלט זיך אומגעלומפּערט אונטערן ווינטס שטיפּערינען, האַט זי אויסגעשאַסן אין אַ געלעכטער. שײַנער זיך איבערגעשראַקן. אָבער ס'איז גאַר נישט אַזוי אומעטיק. אַט בין איך דאָ. אַט, די אַרבעסלעך.

יא, אָבער נישט לאַנג וועט איר דאָ זײַן, און איר וועל בלייבן אַליין אין גאַרטן. און דאָ בין איר געבליבן מיט אַ געלעכערטן הוט און צעריסן רעקל. וואָס וועל איר טון? וואָס וועל איר טון? האָט אוממעטיק איבערגעזורט דער פייגל-שרעקער און גענומען פאַכען מיט די ליידיקע אַרבל זײַנע, ווי ער זאָל זיך געזעגענען מיט די לעצטע גאַרטן-שכנים.

אַ קליין אַרבעסל האָט גענומען קלינגען אין דער געל-טרוקע-נער שוויט, וואָס אויף איר לשון מיינט עס: נישט געדאַרפט שרעקן קיין הונגעריקע פייגל.

— וואָס האָב איר געזאָלט טון? — האָט דער פייגל-שרעקער געשאַקלט הרטהדיק מיטן קאָפּ זײַנעם, אַזוי אַז דער געלעכערטער הוט איז אים פאַרפאַרן אויף הינטן און שטאַט אַ האַלדז האָט זיך אַרויסגעזען אַ נאַקעטער שטעקן.

איבערן גאַנצן ווינטער איז דאָס קליינע אַרבעסל (טאַקע דאָס זעלבע, וואָס האָט אין האַרבסט געשטראַפט דעם פייגל-שרעקער) געשלאָפן אינעם שפּינכלער צווישן אַ סך שוועסטער-אַרבעס. זי איז געשלאָפן אַזוי געשמאַק, אַז זי האָט אַפילו נישט געפילט ווען מען האָט איר אין פּרילינג אַרײַנגעזעצט אין דער ערד.

אַ לאַנגע צײַט איז זי געלעגן אָן באַוועגונג — געפאַפן. אָבער אין אַ געוויסן טאַג האָט זי דערפילט, אַז ס'ווערט איר שטאַרק ענג. זי האָט זיך ראַפּטעם אויפגעכאַפט און — מאַדנע: עפעס איז דער בוּך בײַ איר ווי אַן אַנגעבלאַזענער באַלאַן און דוכט זיך, פול מיט וואַסער.

— וואָס טוט זיך דאָס מיט מיר? — האָט זי אומגעדולדיק אַ זאַג געטאָן.

זי האָט זיך שטאַרק אַנגעשטרענגט און מיטן גאַנצן פּוח אַזאַ שטאַרקן שטויס געטון אין די שאַלן-ווענטלעך אירע, אַז עפעס האָט פּלוצלינג אַ פּלאַץ-אויף געטון און אַ שטיקל וואַרצל איז אַרויס אין דרויסן.

פון דער שטאַרקער אָנגעשטרענגטקייט און פון דער פּלוצימדי-
קער פּרינגעוואָרנקייט איז זי אַרײַנגעפּאַלן אין אַ זיסער אָנמאַכט.
אַבער באלד האָט זי דערפּילט, אַז זי קומט צוריק צו די פּוּחות. זי
האַט זיך אויסגעצויגן העכער און העכער ביז איינמאַל האָט זי דער-
פּילט, אַז עפעס איבער איר האָט זיך אַ צעשפּאַלט געטון מיט אַזאַ
שאַרפּער ליכטיקייט, אַז ס'האַט איר גענומען שווינדלען אין קאַפּ
ביז צום אומפּאַלן. זי האָט זיך גיר צוגעוויינט צו דער ליכטיקייט,
וואָס האָט געפּלייצט פון אַלע זײַטן, און פּאַרזיכטיק גענומען זיך
אומקוקן וווּ זי איז ערגעץ אין דער וועלט. זי האָט זיך געפונען אויף
דער ערד-פּלאַך, אַרומגענומען מיט עטלעכע גרינע בלעטלעך, וואָס
האַבן געשיצט דאָס אַרבעסל פון קעלט.

— זיי באַגריסט קליין שוועסטערל!

דאָס אַרבעסל האָט זיך אַרומגעקוקט און געזען אַז אירע
שוועסטער זענען פּיל גרעסער פאַר איר. זי האָט זיך פאַרשעמט
און שטיל אַפּגעזיפּצט.

אַ דינינק שטראַלעכל האָט זיך אַראַפּגעלאָזן צום קליינעם
אַרבעסל און אזוי געזאָגט:

— זיפּץ נישט. דו וועסט דינע שוועסטער דעריאָגן. דו דאַרפסט

נאָך אַ סך פּוּחות אָנזאַמלען.

געזאָגט און אַוועק.

דאָס אַרבעסל? — געוויס האָט עס זיך אויסגעגליכן מיט אירע

שוועסטער.

וואָדען?

שלמה המלך און די פייגעלעך

אין די צייטן פון שלמה המלך, איז נאך די באן און דער עראפלאן נישט געווען. פארן אין וועג אריין האט מען געקאנט נאך מיטן אייזל. איינמאל, האט דער מלך שלמה געדארפט פארן אין א ווייטן געגנט. דער וועג אהין האט געפירט דורכן הייסן מדבר, ווו די זון האט געגאסן מיט פייער — צום פארברענט ווערן. אויפן אייזל וואלט אזא ריזע געדויערט זייער לאנג און וואלט אויך געווען אויסגעשטעלט אויף גרויס געפאר צוליב די שרעקלעכע היצן. נאך שלמה המלך, וואס האט געקאנט די שפראך פון חיות און פייגל, האט דאן אויסגערופן: „ווער עס נעמט זיך אונטער אריבערצופירן מיך אין יענע ערטער, דעם וועל איך גוט באלוינען“. באלד האבן זיך געשטעלט פאר שלמה: דער שטארקער אדלער און א טשאטע קליינע פייגעלעך און האבן פארגעלייגט זייער גרייטקייט אריבער- צופירן דעם קעניג אין יענע ווייטע ערטער. שלמה האט זיך ארויפגע- זעצט אויפן אדלער און די פייגעלעך האבן זיך איינגעטיילט אין צוויי גרופעס: איין טשאטע פייגל האט פארשטעלט די זון איבערן גאנצן וועג און די צווייטע גרופע פייגל האבן געפאכעט מיט זייערע פליגעלעך, פדי דער קעניג זאל האבן לופט צו אטעמען.

בשלום צוריקגעקומען פון דער ריזע, זאגט שלמה צו זיינע אריבערפירער: „נו, איצט קאנט איר זיך אויסבעטן דעם שטארקסטן באגער איינערן“. דער אדלער האט פארלאנגט, אז ער וויל זיין דער קעניג פון די פייגל, און די פייגעלעך האבן פארלאנגט: א גאלדן פעדערל אויפן רוקן. דער קלוגער און געניטער מלך האט דערויף געזאגט און געווארנט, אז פון דעם וועט זיי, די פייגעלעך, קיין גוטס נישט ארויסקומען, ווייל: נישט גאלד ברענגט דאס גליק. די פייגע- לעך האבן זיך אבער איינגעשפארט: א גאלדן פעדערל! שלמה האט

דאן צוליב געטאָן זייער פאַרלאַנג און — זיי זענען צופרידענע און פריילעכע אַוועקגעפלייגן מיט אַ לוסטיק טשוויטשערינ און וואָלד אַריין. אָבער... ווען די יעגער האָבן באַמערקט די גאַלדענע פעדער-לעך אויף זייערע רוקנס, האָבן זיי געעפנט אַ גרויס שיסערינ אויף די פייגעלעך און פיל פון זיי אויסגעהרגעט. די לעבנגעבליבענע פייגעלעך, וואָס האָבן קוים זייער לעבן אַפּגעראַטעוועט, זענען אין גרויס ציטערניש אַוועק צום מלך שלמה און געפאַלן אים צו די פיס מיט אַ הייס געבעט: אונדזער האַר און מלך! נעם פון אונדז צו די גאַלדענע פעדערלעך. מיר ווילן בעסער לעבן אַ פרינ, זאַרגלאַז לעבן!

פון דעמאָלט אָן איז דער אַדלער, דער קעניג פון די פייגל און די פייגעלעך פליען אַרום פראַנק און פרינ.

א משפט פאר שלמה המלך

געווען א גאר-גאר רייכער מאן. האָט ער געהאַט צוויי געראַ-טענע זין, וואָס האָבן זיך פאַר גרויס שוויילטאַג פאַרנומען מיט יעגערין. אויך גוט. אַ מענטש מוז דאָך מיט עפעס זיך באַשעפטיקן. מאַכט זיך אַז דער רייכער מאַן שטאַרבט און לאַזט איבער אַ צוואה, אַז דאָס גאַנצע פאַרמעגן זינס געהערט צו דעם זון, וואָס האָט דעם פאַטער צום בעסטן ליב געהאַט.

האַבן ביידע ברידער זיך אָנגעהויבן קריגן וועגן דער ירושה — נאָך פאַר דער קבורה פונעם פאַטער.

געווען איז דאָס אין די צייטן פון קלוגן שלמה המלך. איז צו וועמען גייט מען זיך משפטן? — צו שלמה המלך.

געקומען צו שלמה'ן, דערציילן זיי אים אַלץ און אַלץ. דער עלטערער ברודער טענהט, אַז ער, נאָר ער האָט בעסער ליב געהאַט דעם פאַטער זיינעם. דאָס זעלבע אַבער טענהט דער יינגערער ברודער.

אַלץ אויסגעהערט, פּרעגט שלמה, מיט וואָס זיי באַשעפטיקן זיך? — מיט יעגערין. מיר זענען די בעסטע יעגער אין אונדזער געגנט. אויב אַזוי באַפעל איך, אַז מען זאָל אייער טויטן פאַטער צובינדן צון אַ בוים, און ווער ס'וועט טרעפן מיט דער פּייל גלייך אין פאַטערס האַרץ, צו דעם וועט געהערן די גאַנצע ירושה. דער עלטערער ברודער האָט לאַנג נישט געקלערט, אָנגעצויגן דעם בוים און געטראָפן מיט דער פּייל גלייך אינעם פאַטערס האַרץ. נאָכדעם האָט שלמה באַפוילן דעם יינגערן ברודער, ער זאָל באַווייזן דאָס זעלבע.

דער יינגערער ברודער האָט גענומען דעם בוים, אים אָנגע-צויגן און — אים אוועקגעשלידערט ווייט פון זיך. ער האָט שטיל געזאָגט: איך וויל נישט קיין ירושה און וועל נישט שיסן אין מיין טאַטנס האַרץ.

באַלד האָט זיך געהערט שלמה'ס פּסק-דין: די גאַנצע ירושה קומט דעם יינגערן ברודער.

שלמה המלך און דער באַרימער

אויף אַ דאך, אַנטקעגן דעם פּאַלאַץ פון שלמה המלך, זענען געשטאַנען צוויי קליינע פייגעלעך און געפלאַפלט צווישן זיך. שלמה, וואָס האָט געקענט, ווי באַוווסט, די שפּראַך פון חיות און פייגל, איז געווען פאַראינטערעסירט צו הערן וואָס זיי רעדן צווישן זיך. הערט ער ווי איין פייגעלע זאָגט צום צווייטן: זעסט, דאָס איז די שטאַרקסטע מויער פון מלך שלמה. אָבער איך בין נאָך שטאַרקער, און ווען איך וויל קאָן איך מיט איין פּאָך פון מיניע פליגעלען אומ-וואַרפן די גאַנצע מויער.

שלמה'ן האָט די זאך פאַרוויילט און גאָר שטרענג צוגערופן צו זיך דעם באַרימער.

דאָס פייגעלע האָט זיך, נישט-טויט, נישט-לעבעדיק, געשטעלט אין איין ציטערניש פאַרן מלך שלמה, וואָס האָט געפרעגט דעם באַרימער: זאָג נאָר, דו מאַנטשיק פייגעלע, צי קאַנסטו טאַקע אומוואַרפן אַ מויער?

דאָס פייגעלע האָט קוים דעם אָטעם אָפּגעכאַפּט, און אַזוי געזאָגט: אדוני מלך, דאָס צווייטע פייגעלע איז מיין ווייב, האָב איך זיך געוואַלט אַ ביסל באַרימען פאַר איר, זי זאָל אַ ביסל דרך-ארץ האָבן פאַר מיר, ווייל שטענדיק חוזקט זי פון מיר, אַז איך בין אַ שוואַכלינג און אַז זי איז שענער פאַר מיר. זי מיר מוחל, אדוני המלך, און לאָז מיר צוריקפליען צו איר.

שלמה המלך האָט אַ דיסקרעטן שמייכל געטאַן און — אָפּגע-לאָזן בשלום דאָס פייגעלע צו זיין זי.

געקומען צו זיין זי, האָט זי אין ציטערניש אים געפרעגט: וואָס האָט דער מלך געוואַלט פון דיר?

— ער האָט מיר שטאַרק געבעטן, אַז איך זאָל נישט אייני-וואַרפן זיין מויער.

לידער פון גבריאל ווייסמאן,
צו וועלכע מוזיקער האָבן געשאפן מעלאָדיעס :

עלעגיע

מוזיק : מאַססענעט

אַ, מיין שטעטל, אַ, ליבע היים,
ווי ביסטו, ווי?
אַ חורבה פון ציגל, ליים —
איצט ליגסטו אין אייביקער רו,
ס'האַט אַמאָל דאָ
פאַרוויגט מיך מיין מאַמעס ליד.
טרויעריק איצטער — אַן ייד,
פאַרגעסן מיין היים — וועל איך קיינמאָל, ניין!
אַ, ווי געקאַנט האָט אַזוינס גאַר געשען?
צעכליפעט ווי אַ קליין קינד
וואַיעט דער ווינט —
כ'זע דאָס אין הלום, אין וואָר.
מנין ווייטיק נישט שטילן וועט קיינמאָל, אַ, ניין!
אַ, ניין! אַ ניין!
ס'טוט אַזוי, ווי!..

מיין געבעט

מוזיק: חיים פערשקאָ

וואַקל אומעט אָפּ פון האַרצן
כ'בין פון טרויער מיד,
זע: אַז קיינמאַל מיר ער זינגען
כ'זאַל דאָס אַלטע ליד.

נייע טענער, זע: באַגלייטן
זאַלן מיניע יאָר,
זאַלן נייע מענטשן קומען
און אַ פרייער דור.

זאַל אַ פּרילינג צו מיר קומען
כ'זאַל פאַרגעסן דאָן —
אַז ערגעץ זענען ביזע מענטשן
אויף דער וועלט פאַראַן.

זאַל פאַרשווינדן שוין אינגיכּו
יענע ביזע טעג,
פירן זאַלן גוטע וועגן
צו אַ נייעם וועג.

וויקל אומעט אָפּ פון האַרצן
כ'בין פון טרויער מיד,
זע, אַז קיינמאַל מיר ער זינגען
כ'זאַל דאָס אַלטע ליד.

זינג מיר מיין פריינד

מוזיק: פערשקאָ

איך קום צו דיר מיט מײַנע לײַדן
ווייל דו וועסט מיר מײַן פריינד פארשטיין,
דאָס לעבן געגעבן האָט ווינציק פריידן
דאָך איז די וועלט מיר אַזוי שיין.

זינג מיר אַ ליד פון דעם לעבן
וואָס האָט אין זיך אַזוי פיל רייץ און אַזוי פיל חן,
לעבן — הייסט: לײַדן און שטרעבן
זינג מיט האַרץ היינט פאַר מיר נאָר אליין.

זינג מיר, איך וועל שווייגן און הערן.
די טעג וועלן קיינמאָל זיך נישט אומקערן,
זינג מיר אַ ליד פון דעם לעבן
עס זאָל דאָס שענסטע ליד פון אַלע זיין.

דו קאַנסט, מײַן פריינד, פאַרשטיין מײַן בענקען,
האַרציק און צאַרט קלינגט היינט דיין ליד.
פאַרגאַנגענע טעג — כּוועל איך געדענקען,
זינג זשע, מײַן פריינד און ווער נישט מיד.

טרויער

מוזיק: פרידריך שאַפּען

ס'האַט אַסטער־קוסט
אַפגעבליט אין האַרבסט
און מאַדנע טרויער
ווייעט איצט פון פעלד

פאַרשוונדן נאַכטיגאַלס געזאַנגען
סיי אין וואַלד, סיי אין פעלד,
אַלץ הויערט שטום
ערגעץ בלייבט די זון.

ברויזט אין מיין נשמה
נישט דערזאַגטער וויי —
פּרילינג איז אַוועק שוין
הער אויס מיין געשריי!
ס'איז געווען אַ שיינער טרוים;

פיל אַן מיין האַרץ פונסני!
טרויער —
מיך באַפּריי!

ס'איז גרינער בוים — נישט מער ווי טרוים
פאַרשוונדן ווייט
חלומות ערגעץ ווייט
און נאַכט, שוואַרצע נאַכט אין מיין האַרץ...

דורך וואַלד זיך טראַגט
אַ ווינטל און קלאַגט —
פּרילינג אויסגעשפּילט שוין
סיגרינע צויבער-ליד —

און דער האַרבסט, דער גרויער
וועבט דעם פּרילינגס טרויער
רייסט זיך אַ געוויין:
וואו איז דיין געביין?

סטוט אַזוי באַנג —
פּרילינגס געזאַנג
מיין פּרילינג —
מיין!..

צום און וועגן מחבר

גבריאל ווייסמאן

4 סעפטעמבער 1945

ליבער פריינד גבריאל ווייסמאן,

א הארציקן דאנק אייך פאר אייער קאמפלימענט מיין „משה און די כושית“ ער האט מיך דערוואַרעמט.

קענען מיר זיך פערזענלעך? האבן מיר זיך ווען געטראפן? איך האב געלייענט א סך פון אייערע אפהאנדלונגען וועגן ביכער — און געלייענט מיט אינטערעס. אבער איך געדענק נישט, צי האב איך ווען געלייענט אייערע קינדער-דערציילונגען און האב נישט קיין פאַרשטעלונג פון אייך. וואָס טו איך? איך שרייב.

וואָס מאַך איך? בין פריש גענוג צו קאָנען שאַפן און שאַפן.

מיט ברכות אויף אַ רפואה שלמה,

איינער דוד פינסקי

א הארציקן גרוס אייער פרוי און אייער גרויסער טאכטער, די צוהערעריגסט פון „משה און די כושית“-פאַרלעזונג. האַפנטלעך האַבן זיי געטיילט אייער מיינונג.

אויף אַ פּאָסטקארט

מיין טײַערער פּרײַנט און קאַלעגע גברײַאל ווײַסמאַן.

צוליב דעם וואָס כ'האַב לעצטנס דורכגעמאַכט (און מאַך נאָך דורך) גאַנץ שווערע אײַבערלעבונגען און צוליב דעם וואָס אײַך בין שוין בכלל מײַד צו האַלטן אין אײַן אײַבערלעבן מײַנע נאַענטסטע און ליבסטע מכל תּפּרצות ישׂראל — האָב אײַך פּראָסט פּשוט נישט באַווײַזן אײַך אָפּצודאַנקען סײַ פאַר דער גאַר פּײַנער רעצענזיע וועגן מײַן „ליטוואַק אין פּוילן“ און סײַ פאַר אײַער האַרציקן נײַגער־נעקראָלאָג.

אײַך גופּא בין שוין צען יאָר אײַזאַלירט אין פאַרשײדענע לונגען־סאַנאַטאָריעס, אָבער די וועלט, כ'מײַן די יײַדישע וועלט, קומט שטענדיק צו מײַר. מײַן שפּײַטאַל־בעט אײַז שטענדיק פול מיט וועלט: צײַטונגען, זשורנאַלן, ביכער און בריוו — בריוו — בריוו. אײַב אײַר זעט דעם „טאַג“ — ווײַסט אײַר שוין אַ ביסל פון מײַן נאַקעטן לײַב און לעבן.

פון מדינת ישׂראל באַקום אײַך נאָר „די לעצטע נײַס“. בין אײַך זײַער נײַגעריק צו זען אײַך אײַערע „לעבנס־פּראָגן“. כ'בין מער ווי זיכער, אַז מדינת ישׂראל וועט בהדרגה ווערן אַ גאַנץ גרויסע „קאַלאָניע“ פון אונדזער יײַדיש־לאַנד. על כן, זאָל גאָט שטאַרקן אײַערע כּוחות אָנצוגײַן ווײַטער מיט אײַער „גלות־אַרבעט אין ארץ־ישׂראל. פאַרבלײַבט געזונט און מונטער. גריסט גוטע פּרײַנט און קאַלעגן.

אײַער דניאל טשאַרני

מיין זייער ליבער פריינד גבריאֵל ווייסמאַן,

א דאַנק אייך פאַר אייער בריוו און פאַר אייער פרויס אזוי טיף איבערלעבן מיין בוך וועגן איוב און מייער קאַטאַרגע-מאַמענטן איבערגעגעבן דורך חבֿר פאַט. אפילו אַז מען לאַזט דערביי אַ טרער, ווי אייער פרוי האָט עס געטאַן — ווי איך בין זיך משער — מאַכט אויך ניט אויס. אזוינע טרערן זיינען גוטע, היילנדיקע.

אין דער צייט זיינען מיר אַלע, און איך נאָך מער, פאַראומגליקט געוואָרן דורכן טויט פון י. אַפּאַטאַשו. זיין לעצטע לעבעדיקע נאַכט האָט ער פאַרבראַכט אין שטובֿ ביי מיר. איך קען נאָך ניט קומען צו זיך פונעם אומגליק וואָס עס האָט געטראָפּן אונדזער לעבן און אונדזער ליטעראַטור.

מיין געזונט איז ניט אין אַרדענונג, פרטים קאָן איך ניט שרייבן. איך הלום אַריבערצוקלייבן זיך קיין מדינת ישראל. איך ווייס אָבער ניט ווען און ווי אזוי ביזוועל עס קאָנען דורכפירן, דערהויפּט טאַקע צוליב מיין שלעכטן געזונט. פון „הבימה“ האָב איך געהאַט אַ בריוו אַז „גור“ וועט געשטעלט ווערן צו פּסח־צייט. איך האָף אַז אזוי וועט עס זיין. אפשר וועט דעמאָלט זיין די געלעגנהייט ביזאַל קומען צו אייך.

גריסט האַרציק אייער פרוי און טעכטערל.
נעמט צו מייער אַלע ברכות.

איינער ה. ליוויק

דעם צווייטן דעצעמבער 1978

טייערער גבריאַל ווייסמאַן

אַ דאַנק פאַר איינער ערשטלינג: „פּען-פּראָפּילן“. די באלאַנסירונג פון
ענטוויאַזם און באַדאַכטקייט איז דער באַזונדערער אייגנס פון אייערע עטייען.
אַפילו די העכערע טענער זענען אויך באַגלייבעוודיק, ווייל וואָס קען זיין
באַגלייבעוודיקער און נאַטירלעכער ווי ליבשאַפט?

מיט פּריינדשאַפט און ברכה
אייער אברהם טוצקעווער

דעם 3טן אָקטאָבער, 1981
בווענאָס איירעס

מיין ליבער גבריאלי וויסמאן,

פולע דריי חדשים זענען מיר, איך און מיין פרוי, געווען מיט א באזוך אין בראזיל. מיין פרויס בילדער-אויסשטעלונג אין דער סאנפאולער „העבראיקא“ איז פולשטענדיק געוואָרן אויספאַרקויפט אין געציילטע טעג. די בראזיליאנער פרעסע האָט זיך וואָרעם אָפּגערופּן וועגן אירע בילדער.

גלייך נאָכן צוריקומען האָב איך זיך גענומען צו אַיַערע צוויי ביכער: „פען-פּראָפּילן“ און „ישראל-קינסטלער“ מיט די צוויי אַריגינעלע הילעס פון דוד טושינסקי און פאַרטרעטן אַיַערע געצייכנט פון מיכאל מילבערגער.

אַיַערע ביידע ביכער זענען געקומען אין צייט, אין דער ריכטיקער צייט פון דער גרויסער אינפלאַציע פון וואָרט, ווען ס'זענען פאַרווישט געוואָרן — בשוגג צי במזיד — די גרענעצן ביז טוב ורע, ביז קודש לחול; ווען די ליטעראַטור-קריטיק האָט פאַרלוירן איר קאַמפּאַס און פירט נישט אין ערגעץ. מיט קאַזשדאַנס אַוועקגיין אין דער אייביקייט איז פאַרלוירן געגאַנגען אַ יחיד במינו אויפן (פאַרוואָרלאַזטן) פעלד פון דער שאַפּערישער אַנאַליטישער ליטעראַטור-קריטיק וואָס איז אַראָפּגעזונקען צו דער מדרגה פון אַ גראַשע-דיקער נדבה.

אַיַערע צוויי ביכער ליטעראַרישע קריטיק און קונסטאַפּשאַץ האָבן אַרײַנ-געגעבן אַ נייעם טאָן, אַ רוח-חיים דעם שרײַבער-קינסטלער און קינסטלער-מאַלער, זיי און זייערע ווערק. איר האָט זיי געגעבן דעם געהעריקן, דעם ערלעך-פאַרדינטן תּיקון. אין דער זעלביקער צייט רעהאַביליטירט אַיַער אויפ-ריכטיקער צוגאַנג דעם ליטעראַטור-קריטישן זשאַנער וואָס מײַהאַט זײַן אייגנטלעכע ראָל פון אַ מורה-דרך פאַרקריפּלט, בעונוותינו הרבים, פאַרוואַנדלט אין פאַלשע מאַראַל-פּרעדיקערײַ, ווי מאַנגער זאַגט עס אין אַ מאַטאָ צו זײַנס אַ באלאַדע אז „דאָס ליכט וואָס קען פירן דאָס ליכט קען פאַרפירן“, פאַרפירן און אַראָפּ-פירן פונעם דרך-הישיר.

מיט אַיַערע צוויי ביכער האָט איר אין דער צוועלפטער שעה אַנטקעגן געשטעלט דעם ריכטיקן און אויפריכטיקן צוגאַנג וואָס דאַרף אָנגעווענדט ווערן בנוגע דעם שרײַבער-קינסטלער און ליטעראַטור-און קונסטצווײַג. די צוויי קריטישע אָפּשאַצווערק גיבן צוריק די חשיבות און דעם צוטרוי און דינען ווי אַ סטימול פאַרן אויפשטײַג און פונאַנדערבלי אינעם פּרישן פּרילינג פון

קינסטלערישן שאַפן אויפן פּאָן פון דער מדברדיקער לאַנדשאַפּט נאָך חורבן
און אומקום; נאָכן אַוועקגיין פון די קאַריפּיען פון דער ליטעראַרישער
מזרח־וואַנט.

אַוודאי איז אומעטיק געוואָרן אויפן אויבן אָן און די הפּקע ווינטן הוּלען
פּראַנק און פּרייַ איבער די געמאַרקן פון דער ייִדישער שאַפּערישקייט אויפן
הייַנטיקן ביינאַכטיקן אַלטן מאַרק פון דער ייִדישער ליטעראַטור.
אַפּט מאַל באַוווּנדער איך אַייער אַרומשאַפּאַציר איבער די פּאַרוואַקסענע
און פּאַרהוילענע וועגן און שטעגן פון דער שרײַב־און מאַל־יצירה אינעם
פּאַרפּישופּטן גאַרטן פון דער ליטעראַטור און קונסט. איר גייט דאָרט אַרום ווי
אַ קענער פון יעדער מיין געוויקס וואָס איר באַנאַמענט עס און שייַלט עס
אַרויס פונעם תּוהו ובוהו, פון דער אַנאַנימקייט וואָס איז נאָך אַליין פּאַרן
קינסטלער און שאַפּער — רעטעניש און ספּינקס.

צום באַדויערן האָבן מיר קיין מאַל נישט געהאַט קיין גרויס מול צו האָבן
צופּיל אויפּריכטיקע אַרײַנדרײַנגערס אינעם נשמהדיקן מוהות פונעם פּאַרטונקלטן,
מיט זיבן שלײַערן פּאַרצויגענעם קינסטלערישן שאַפּן. קומט אייך דעריבער
באַזונדער צו באַגריסן פּאַר אַייער וואַרפן אַ שײַן, אַן עמוד־האַש־שײַן וואָס
פּאַרלויפט דעם וועג פּאַרויס פונעם שאַפּערישן שרײַבער און קינסטלער. איך
וואַרט מיט אומגעדולד אויף אַייערע ווייטערדיקע ווערק.

צום און נאָכן נייעם יאָר — אַ גוט יאָר, אַ געזונט יאָר, אַ שאַפּעריש יאָר.
די האַרציקסטע גרוסן אייך און אַייער לאַה פון מיר און מיין פּרוי.

אַייער משה קנאַפּהייט

„ישראל קינסטלער“ פון גבריאָל ווייסמאַן

ווילסטו וויסן וואָס ס'הערט זיך אין אונדזער פאַרבן-וועלט — עפן אויף גבריאָל ווייסמאַנס בוך: „ישראל קינסטלער“ און דו וועסט זען: לא אלמן ישראל אויף דעם געביט פון מאָלעריי. אַ חשובע אַרבעט. עסייען אָן דונערן, אָן בליצן, דממה-דקה'דיק מיט אַ סך ידיעות, מיט וואַרעמקייט, מיט אַפּענע אויגן און מיט אַן אַפּן האַרץ. אין אונדזער תּוהו-וּבוהו איז גוט זיך אַנוואַרעמען לעם אַזעלכע שיינע יצירה-קאַפיטלען.

הייבט איר אָן מקרב זײַן קינסטלער צו קינסטלער, אַנטפלעקט זיך פאַר אייך אַ רחבותדיק אויפגעאַקערט פעלד פון פענדזלען, פון אידייען, שולן, קאַטעגאָריעס, ניגונים, דרכים און איר ווערט פאַרפּלייצט פון חידושים, פון געפילן, פון אַ גוטער בשורה וואָס טראַגט זיך פון אַזאַ ספר. נאָר אַ פאַרליבטער, ווי גבריאָל ווייסמאַן, אין די ייִדישע קינסטלער, קאָן אַנשרייבן מיט אַזאַ וואַרעמקייט אַ בוך עסייען: „ישראל-קינסטלער“. פּראָסט און פשוט: אַ מחיה צו לייענען אַזאַ בוך. איך זאָג עס מיט פשוטן לשון: אַ מחיה. פאַר מיר, וועלכער האָט ליב אַט דעם ציבור קינסטלער פון פאַרבן, און איז ניט קיין שטאַרקער ידען אין דעם פאַרמוה'טן און האַרציקן וואַרט פון פאַרבן, איז גבריאָל ווייסמאַנס בוך ממש אַ דערקוויקונג.

גבריאָל ווייסמאַן איז אַ גוטער עסייִסט. ער האָט עס שוין דערוויזן אין זיינע „פען פּראָפּילן“, אַ בוך וועגן שרייבער, וועגן שעפּערישן און גייסטיקן לעבן פון פּראָזאַיקער, דיכטער, עסייִסטן. גבריאָל ווייסמאַן קען אַפּדאוונען זײַן תּפילה בלחש. ער איז ניט קיין צעבושעוועטער טײַך. ער דערמאָנט אין ביאָליקס סאַזשעלקע, אַ צנועהדיקע, אין דער געדיכטעניש, אין שאַטן פון אַ הויכן דעמב, „פון זון געבענטשט, פון שטורעם אויס-געפרוּווט“. ער דערמאָנט דעם חלום פון דער סאַזשעלקע און ער אַליין פאַרשפּונען אין די גאַלדענע נעצן.

גבריאָל ווייסמאַן האָט אַ חוש צו דעפיניציעס. יע, ער קאָן אונטער-שיידן, ווי מ'דאַרף און מ'מוז אונטערשיידן אין דער מוזיקאַלישער וועלט צווישן פּידלען און קלאַווירן, צווישן פּיפּעלעך און טרומייטן, אַזוי אין

דער מאַלערישער וועלט: רעאַליסטן און טרוימער, אַבסטראַקטע און קלאַרע, מאַלער מיט אַ ספעציפיש ייִדישן סטיל, צו מעבר לגדר, פאַרבאַרגענע אין זייער שפּראַך, נסתּרדיקע און ניגלה'דיקע. שרייבט גבריאל ווייסמאַן: „משה בערנשטיין איז אַליין אַ ייד פון ייִדנלאַנד; ווייל דער ייד — ווי דאָס שטעטל — לעבט אין אים. נישט קיין חידוש וואָס ער מאַלט דעם יידן אין אַלע זײַנע אויסשטראַלונגען; אין זײַן פּשוטן וואַכעדיקן לעבן, און אין זײַן שבת־יומטובדיקייט — זײַן נשמה יתירה.“ שרייבט גבריאל ווייסמאַן וועגן יאַסל בערגער: — „איר האָט ווען געהערט אַ ריבאַיזן וויינען? אַ בלעכערנעם קעסל שרייען? אַ קרוג לאַכן? ניין? — איד יאָ. וווּ? — אויף יאַסל בערגערס אויסשטעלונג — טראַכט זיך גוט אַרײַן אין דעם בילד און וועסט אויסגעפינען דעם זין, די מחשבה וואָס יאַסל בערגער האָט דאָ אַרײַנגעלייגט: זכר לחורבן און וואַרענונג.“

וועגן דוד טושינסקיס פּאַנאַסטישער וועלט שרייבט גבריאל ווייסמאַן: „אַ סך שיינקייט און טיפּקייט איז אַרײַנגעוועבט דורך דעם קינסטלערס וויברירנדיקע פינגער אין זײַנע קליינע, אַבער גרויסע קונסט־ווערק.“

לאַמיר זיך פאַרגינען אַרויסנעמען נאָך עטלעכע געציילטע שורות, ווייסמאַנס, פּדי נהנה זײַן פון זײַן סטריקטן זאַץ און זאַפטיקן לשון: „שלמה גערסאַנס בילדער פאַרמאַגן אַ סך באַוועגונג און ריטמיק. צום בולטסטן קענטיקט זיך דאָס אינעם פּוילישן פּאַלקס־טאַנץ „קראַקאַוויאַק“. וווּ דער קינסטלער דעמאָנסטרירט קלאַסישן סטיל, גראַציע און ווונדערלעכע דראַפּעריע“ (זייט 67).

אָדער פון זייט 143: „אין דער שאַפונג פון פּראָפ. דב סדן־געשטאַלט האָבן זיך אַנטפּלעקט מיכאַל מילבערגערס אַלע אַטריבוטן, אַלע עלעמענטן פון זײַן ווירטואַזיטעט. דאָס איז זײַן אימפּאַנירנדיקע סטרוקטור און פּאַ־טענציעלער סטיל — באַלאַנסירטער צונויפשפּיל פון גוף און נשמה, קלאַרער: פון מאַטעריע און גייסט, וואָס דערמאַנט אין די אַלטע גריכישע מײַסטערס. אויך דאָ קומט צום אויסדרוק מילבערגערס אייגענע גייסטיקע גבורה.“

צווישן אַלע חשובע אַטריבוטן פון דער גוטער עסיי, — האָט זי אויך אַ פליכט: מפרש זײַן. אַנטפּלעקן און אַרויסברענגען דעם קינסטלערס וועלט, וועלכע איז נאַענטער דעם גוטן קריטיקער, ווי דעם פּשוטן צוקוקער. גבריאל

ווייסמאַן שושקעט אונדז אַרײַן אין אויער אָפּטמאַל אַ סוד וואָס איז פֿאַר אונדז פֿאַרבאַרגן. דאָרט וווּ דער פשוטער צוקוקער זעט אַ פשוטע גלייכע ליניע, זעט דער גוטער עסייִסט אַ וועלט פון פֿאַרקערטייטן, פון סתירות און גוט איז ווען דו קומסט אָן צום גוטן עסייִסט ער זאָל זײַן דיין שותף אין מבינות אין דער וועלט פון מאַלערייִ. גבריאֵל ווייסמאַן איז אָפּטמאַל פותר חלום. ער פירט דיך איבער הימלישע הייכן, איבער ערדישע נידערן און דיין באַריר און שייכות צו דער קינסטלערוועלט — ווערט נשמהדיִ-קער. האַרציקער. קלאַרער.

גבריאֵל ווייסמאַן וועבט אַרײַן אין די עסייען אַ סך פון זײַנע לירישע עמאַציעס. ער נעמט און ער גיט. באַשיידן אין זײַן געבן און נעמען, ווי געזאַגט: ביאַליקס סאַזשעלקע: טרינקט אָן די וואַרצלען, ווי זי וואַלט שטילערהייט געפרייט זיך מיט איר חלק, וואָס זי איז זוכה זײַן אַ שפיגל פֿאַרן מעכטיקן וואַלד“.

גבריאֵל ווייסמאַן איז אַן ערלעכער קריטיקער. ער זוכט די מאַלערישע קאַנצעפּציע, די קאַנפֿראַנטאַציע צווישן מאַלער און זײַן וועלט, און ווייסן ווייסט ער אַז פֿאַרשידענע צוקוקערס קומען צו פֿאַרשידענע אויספירן וועגן דעם זעלבן בילד, און אַוודאי קאַנען זײַן חילוקי־דעות וועגן דעם אָדער יענעם פֿאַרטרעט, אָבער פֿילן פֿילט איר אין גבריאֵל ווייסמאַנס שורות: ערלעכקייט. גיט קיין פוסק אחרון. אָפּטמאַל הערן מיר אין עסיי ווייסמאַנס דעה: קום אויך דו צוקוקער נאַענטער צו די פֿאַרבן, זײַ עולה־רגל צום בילד. זאַפּ אין זיך אַרײַן די ריחות. פֿאַרטיף דיין נײַגער צו דעם קינסטלערס וועלט. זאַפּ אַרײַן זײַן פרייד. זײַן צער. זײַנע דערגרייכונגען.

גבריאֵל ווייסמאַן אין זײַן בוך „ישראל־קינסטלער“ שטייט מיט זײַן אַריגינעלן עסייִסטישן פּענדזל אויפריכטיק און געטרייִ און דינט די פֿללים פון עסיי. ווייל — אין קלאַמערן לאַמיר זאָגן: די עסיי איז געוואָרן אַ הפּקר־וועלט און פֿל דיכפּין שרײַבט אונטער אויף זײַן נאַטיצן־ספר. אָדער רעצענזיע־ספר: עסייען. דעם גוטן לײַענער איז שווער אָפּצונאַרן.

אַ סך שיינקייט און חן אין גבריאֵל ווייסמאַנס עסייען און ווי אַ שטיקל נוגע צו דער עסייִסטיק — וויל איך די ווערטער אַנווענדן אויך אויף גבריאֵל ווייסמאַנס „פּען־פּראָפּילן“.

גבריאָל ווייסמאַן

איינציקווייז דערגייען צו אונדז די ידיעות פון די געציילטע יחידי-סגולה, וואָס האָבן ווי דורך אַ נס זיך אָפּגעראַטעוועט פון אומקום און פאַרניכטונג אין איראַפּע.

לעצטנס זענען צוריקגעקומען פון ראַטנפאַרבאַנד קיין פּוילן אַ גאַנצע רייע שרייבער, דיכטער און געזעלשאַפטלעכע טוער, און אין זייערע היימען האָבן זיי מער נישט געטראָפּן ווי חורבן און צעשטערונג. גאַרניט האָבן זיי מער נישט געפונען אין די שטעט און שטעטלעך פון דער אַמאַליקער יידישער פּוילן — נישט קיין סימן פון יידיש לעבן. זיי זענען געקומען קיין פּוילן מיט דעם ווילן אויפסניי אַנצוהייבן צו לעבן.

איינער פון אַט דער צוריקגעקומענער מחנה, איז דער יידישער שריי-בער און געזעלשאַפטלעכער קולטור-טוער גבריאָל ווייסמאַן פון ראַדאָם.

אַ הייסער ענטוואַקסטישער טוער, וואָס איז אין משך פון לאַנגע יאָרן געשטאַנען אין דער סאַמע מיט פון דעם יידישן לעבן, און געהערט צו יענער גרופע למד-וואַויניקעס וואָס האָבן געטאַן בשלימות אַ וויכטיקע אַרבעט אינעם יידישן לעבן; זיי זענען געווען די יעניקע, וואָס זענען געגאַנגען אינעם פּאַלק אַרײַן און שטילערהייט, אומבאַמערקט פאַרצייכנט דעם הייליקן אינווענטאַר פון דעם יידישן פּאַלקס-שאַפּן — דעם יידישן פּאַלקס-אוצר. אויף זייער פּשרער אומבאַצאַלטער אַרבעט, האָט זיך פּאַקטיש געבויט דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט אין ווילנע.

גבריאָל ווייסמאַן האָט אומדערמידלעך געזאַמלט, פאַרשריבן און סעג-רעגירט הונדערטער רעגיאָנאַלע יידישע פּאַלקס-ווערטלעך, רעדנסאַרטן, שפּריכווערטער, גלייכווערטלעך, סגולות, רפואות, עין-הרעס, זאַבאַבאַנעס, אַפּשפּרעכענישן, ברכות, שבועות, קללות. אויפגעקליבן איינגנעמען פון פאַרשידענע קעגנשטאַנדן, פאַרצייכנט פּאַלקס-לידער און פּאַלקס-שפּילן — אַ גאַנץ וויכטיקע עובדא, וואָס האָט לעצטנס, פאַר דעם איצטיקן שרעקלעכן וועלט-חורבן, פאַרגומען אַ וויכטיק אַרט אין דעם געמיט פון די יידישע קולטור-טוער אין פּוילן.

ג. ווייסמאן איז, אבער, חוץ זיין זאמלערישער אַרבעט, געווען פון די יעניקע, וואָס האָבן זיך טאַקע אָפּגעגעבן לשמה מיט דער פּאָפּולאַריזירונג פונעם ייִדישן פּאָלקלאָר; אַליין געשריבן צענדליקער וואַגיקע אַרטיקלען און ערנסט-וויסנשאַפּטלעכע אַרבעטן אויף אַט דעם דאָזיקן נוצלעכן געביט. זיין שפּראַך איז תּמיד געווען אַ פּשוטע, אין וועלכער ס'האַט זיך געפּילט די גאַנצע וואַרעמקייט פון אַ האַרציקן ייִדישן פּאָלקס-אינטעליגענט. אַ חוץ פּאָלקלאָר, האָט אויך גבראל ווייסמאן געשריבן ערנסט-קריטישע אָפּהאַנדלונגען וועגן ליטעראַטור און קונסט.

באַזונדערס האָט ער זיך אָפּגעגעבן מיט דער קינדער-מעשה. פּאַרשי-דענע שטילע קינדער-דערציילונגען, מיט גאַנץ קלוגע מוסר-השפּלס האָט ער אָנגעשריבן. טייל וועגן פּרינצן און פּרינצעסינס; וועגן פּריצים און פּויערים; וועגן מענטשן און חיות, און ער האָט זיי אין זיין שפּראַך אָנגע-טאַן, אַ שפּראַך וואָס האָט אין זיך די גאַנצע יאָדערדיקע פּאָלקסטימלעכקייט, וואָס האָט אַזוי כאַראַקטעריסטיש געקלונגען אינעם פּאָלקס-מויל. אַ טייל פון די מעשהלעך זענען אַריין אין פּאַרשידענע כּרעסטאַמאַטיעס, און זענען איבערגעזעצט געוואָרן אין פּרעמדע שפּראַכן.

ער האָט אַ סך געאַרבעט איבער זיך, אַט דער ראַדאַמער גבראל ווייסמאן: אַנטייל גענומען אין פּאַרשידענע ליטעראַרישע, וויסנשאַפּטלעכע און פּאַרטיי-אויסגאַבן, צווישן אַנדערע: „אַרבעטער צייטונג“, „ייִדיש פּאַר אַלע“, „מאַמענט“, „הויזפּרינדי“, „קינדער-וועלט“, „ייוואַ-בלעטער“, „גריי-ניקע ביימעלעך“, „חברל“ און אַנד. געגרייכט מיט זיינע אַרטיקלען אַזש ביז אונדזער קאַנטינענט.

געווען אַ ריי יאָרן ראַטמאַן פון „פּועלי-ציון“ לינקע אינעם ראַדאַמער שטאַט-ראַט און אין דער ייִדישער קהילה אין ראַדאַם. ביז די לעצטע בלוטיקע מלחמה האָט אָנגעיאָגט מיט ווילדער היטלע-ריסטישער רציחה אויף דער וועלט און אַממייסטן אויף דעם וויכסטיקסטן קרן פון אונדזער פּאָלק — דאָס אייראָפּעיִשע ייִדנטום. וואָס עס איז געוואָרן פון די ייִדישע ישובים פון ליטע, רומעניע, פּוילן, דאָס דאַרף מען אונדז נישט דערציילן. אַט קומען זיי, די גרוסן, די שוואַרצע פינצטערע איוב-בשורות פון דער ייִדיש-חרובער אייראָפּע. בלויז געציילטע האַלאָוועשקעס, „אוד מוצל מאש“, זענען פון אונדזער

אַמאָליקן לעבן איבערגעבליבן. איינציקע געציילטע פון אַ שטאַט האָבן זיך באַוווּזן אָפּצוראַטעווען פון אומקום, אָבער מיט זיך האָבן זיי אויך אָפּגעראַ-טעוועט דעם גלויבן אין דעם ווייטערדיקן ייִדישן קיום. זיי זענען צוריק-געקומען פאַרווונדעטע, און בלוטיק-צעפּייניקטע, אָבער מיטן ברען פון עקשנות ווייטער צו בויען און ווייטער צו שאַפן.

און אַט, האָבן מיר פאַר אונדזערע אויגן דעם שרעקלעכן גרוס זינעם פון איינער פון די ייִדישסטע שטעט אין פּוילן, ראַדאָם.¹ לאַמיר אויסשריייען ווי אַן ענטפּער צו גבריאַל וויסמאַנען דעם אַלטן ייִדישן שפּרוך: בדמִיך חיי, בדמִיך חיי!...

1 געמיינט: די פראגמענטן וועגן „חורבן ראַדאָם“, וואָס גבריאַל וויסמאַן האָט אָפּגעדרוקט אין „דאָס ייִדישע וואָרט“ אין טאַנטיאַגאָ — טשילע.

שריפטשטעלער און באַשיידענער מענטש

פאַראַן קריטיקער-חזנים, וועלכע זענען באַוואַרנט נישט נאָר מיט אַ גוטער „כלי“. זיי באַזיצן אויך דאָס גאַנצע טעאָרעטישע וויסן, ווי אַזוי מיט דער „כלי“ זיך צו באַנוצן. אַזעלכע חזנים זינגען תמיד פינקטלעך, ווי אין די נאָטן שטייט. זיי הייבן אויף זייער שטים דאָרט, וווּ מען באַדאַרף, זיי לאָזן זי אַראָפּ דאָרט, וווּ מען באַדאַרף, און זיי ציקלען זיך, וווּ מען באַדאַרף. מען קאָן זיי גאַרנישט פאַרוואַרפּן, אויסער דעם אפּשר, וואָס זיי אַליין זענען דערביי נישטאַ. אַנשטאַט זיי, זענען פאַראַן די נאָטן. זיי קאַנען דאָס זעלבע זינגען אויך לויט אַנדערע נאָטן.

און עס זענען אויך פאַראַן קריטיקער-בעלי-תפילות, וואָס טוען זיך נישט אַזוי אַנלעבען אויף נאָטן, ווי אויף זייער אייגן האַרץ. זינגענדיק אַ וועלכע ס'איז תפילה, לעבן זיי זי קודם-כל אַליין איבער, און אַפהענגיק פון דער דאָזיקער איבערלעבונג, פון איר טיפקייט און שטאַרקייט, קומט אויך אַרויס דער ניגון.

גבריאַל ווייסמאַן געהער צו די לעצטע. אין זיינע אַרבעטן וועגן ליטע-ראַטור, קונסט און טעאָטער קומט צום אויסדרוק קודם-כל זיין איבערלע-בונג, און דאָס אינפאַרמאַטיווע און אויפקלערישע וועגן דער טעמע, אַדער דעם שעפּער איז געגעבן מער ווייניקער בלוזי אין דער מאַס, וואָס איז נייטיק, פּדי אַרויסצוברענגען קלאָר זייער קינסטלערישע און אינהאַלטלעכע באַזונדערקייט. ווייסמאַן איז אין זיינע מיינונגען נישט אַפּאָדיקטיש, ער גיט נישט אַרויס קיין אורטיילן, נאָר לאַזט איבער גענוג פּרייען שטח פאַר ווייטערדיקע און אויך אַנדערשדיקע באַטראַכטונגען פונעם לייענער, צי צושויער גופא. דאָס זאָגט וועגן דער פּיעטעט פון ווייסמאַנען פאַר דעם שרייבער און קינסטלער, וועלכן ער באַהאַנדלט, און אויך וועגן זיין דרך-אָרץ פאַר זייערע געניסער. עס גיט אויך צו זיינע אַרבעטן אַ דיסקרעטע איידעלע שיין. ווען מע לייענט איבער ווייסמאַנס אָן אַפהאַנדלונג, ווילט זיך באַקענען נעענטער מיטן באַהאַנדלטן שעפּער, אַדער ווערק. אַ סימן, אַז

ווייסמאַן ווייסט, ווי אַפּצוקלייבן דאָס סאַמע אינטערעסאַנטסטע, עיקר־דיקסטע און דאָס פּאַרשטעלן אין אַ קלאַרער פּאַלקסטימלעכער שפּראַך אויף דעם סאַמע פּשוטסטן אופן. דערביי איז זײַן שטענדיקע נטיה נישט צו פּאַרנאַכלעסיקן דאָס מענטשלעך־אינהאַלטלעכע צוליב דעם פּאַרמלעכן, נאָר זוכן זייער פּונקציאָנעלע פּאַרבינדונג.

אויסער זײַנע קריטישע אַרבעטן, איז גבריאל ווייסמאַן באַקאַנט, ווי אַ פּאַלקלאַר־זאַמלער און קינדער־דערציילער, וועלכער איז אין ביידע געביטן געוואָרן זייער גוט אַפּגעשאַצט פּון באַקאַנטע ייִדישע שרײַבער. ווייסמאַן האָט געזאַמלט פּאַלקס־לידער, פּאַלקס־ווערטלעך, רעדנס־אַרטן, שפּריכווערטער, גלייכווערטלעך און באַזונדערס פּאָד־אויסדרוקן. דערביי האָט ער זײַן גאַנצן פּאַלקלאַר־אוצר געזאַמלט פּון מויל פּון פּאַלק. פּאַלק־לאַר־זאַמלונגען זענען פּאַראַן נישט ווייניק אין דער ייִדישער ליטעראַטור. אָבער פיל פּון זיי זענען סעקונדערע אַרבעטן, צונויפּגעשטעלטע פּון פּאַר־שידענע שוין־דערשינענע פּובליקאַציעס און עס פילט זיך אין זיי דער טעם פּון אַ פּלי שני. ווייסמאַנס געזאַמלטער פּאַלקלאַר האָט איינגעהיט די אורשפּרינגלעכע פּרישקייט און אויטענטישקייט.

דער סוד פּון תּפּארת און חכמה איז נישט קיין קעגנשטאַנד, וועלכן מען קאָן אויסשטודירן אין די שקאַלעס. די זעלבע פּאַעטישע שורה ווייניקער איין וואָרט, אָדער אַפילו איבערגעשטעלט איין וואָרט, פּאַרלירט שוין נישט בלויז איר פּאַעטישן חן, נאָר אַפּט אויך איר אַלויזיאָנערן אונטערטעקסט. דאָס זעלבע אויך מיט אַזאַ אָדער אַנדער פּאַלקישן זאַג. די מינדעסטע ענדערונג אין אים נעמט אָפּ פּון אים זײַן לעבעדיקן אַטעם. גבריאל ווייסמאַן פּאַר־מאַגט דאָס געפיל פּאַר דער דאָזיקער אייגנאַרטיקער אייגנשאַפט אויף דעם שעפּערישן געביט.

וועגן די קינדער־מעשה־לעך פּון גבריאל ווייסמאַן האָט זיך דער באַ־וויסטער ייִדישער שרײַבער יואל מאַסטבוים אויסגעדריקט נאָך אין 1932 (אין דער „אַרבעטער־צייטונג“), אַז זיי „זענען האַרציק, געשריבן אין אַ פּיינער פּאַלקסטימלעכער שפּראַך, שטייען אויף אַ הויכן ניוואַ פּון פּעדאַגאָ־גיק און זענען צוגעפּאַסט צו דער נשמה פּון קינד“. ווייסמאַנס קינדער־מעשה־לעך זענען איבערגעזעצט אויף אייניקע אייראָפּעיִשע שפּראַכן. ווייסמאַן איז אויך דער שעפּער פּון אַ גאַנצער רײַ לידער, וואָס אייניקע

פון זיי ווערן מיט גרויס דערפאלג געזונגען. פאַר דער צווייטער וועלט-מלחמה זענען דערשינען פאַלגנדע ביכער פון גבריאל ווייסמאן: „ראַדאַמער פאַלקלאַר“ (פרעמירט דורך דער ראַדאַמער קהילה), „פונעם פאַלק-אוצר“ און „דאָס טעלערל פון הימל“ (קינדער-דערציילונגען). נאָך דער מלחמה, ביזן היינטיקן טאָג, באַטייליקט זיך ווייסמאן זייער אַקטיוו אין פאַרשידענע פּעריאָדישע אויסגאַבן מיט זײַנע באַלערנדיקע אָפּהאַנדלונגען וועגן קונסט און ליטעראַטור.

כוויל אויך צו זײַן 75סטן געבוירנטאָג און 50 יעריקער דאַטע פון זײַן שעפּערישער טעטיקייט אונטערשטרייכן זײַן ערלעכע און נוצלעכע אַרבעט אין שטילקייט, אָן טומל אַרום זיך, און זײַן געפיל פון שרײַבערישער אחריות. בלויז „אסתר א בלגינא קיש קיש קריא“, בלויז אַ קליין מטבע'לע אין אַ קרוג מאַכט אָן אַ טומל. צוקוקנדיק זיך, ווי פאַרשידענע טאַלאַנט-לאַזיקייטן און, צום באַדויערן, אויך זייער טאַלאַנטירטע, פאַרקריפלען די ייִדישע ווערטער און זייער באַדייטונג, טראַכטן צו משונהדיקע אויסדרוקן און בילדער, שרײַבן אַראָפּ קמיע'שע טעקסטן אויסגעמישט מיט ניבול-פה, און דאָס אַלץ, פּדי נישט אָפּצושטיין פון דער מאַדע, אָדער פון שלעכט-פאַרשטאַנענעם מאַדערניזם, און אויך, פּדי צוצוציען די אויפּמערקזאַמקייט, מוז מען קומען צו דער איבערצייגונג, אָן באַשיידנקייט, שטילקייט און קלאַרקייט, ווי אויך אחריות פאַרן געשריבענעם וואָרט, פאַר זײַנע שעפּער און געניסער, זענען אָן אַרגאַנישער טייל פון דער שרײַבערישער פּערזענ-לעכקייט, און אויב אַפילו זיי זענען נישט די וויזער און מעסטער פון טאַלאַנט, איז אָבער זייער אָנוועזנהייט עלול אים צו פאַרשטאַרקן, פאַרטיפּן און צוגעבן אַ ברייטערן פאַרנעם. דאַקעגן די אָנוועזנהייט פון זייערע קעגנ-זאַצן איז מסוגל יעדן עכטן טאַלאַנט אַפילו פאַרפלאַכן און איבערשטרייכן.

גבריאל ווייסמאן געהער צו די אַרבעטזאַמע, באַשיידענע שרײַבער, וועלכע זענען אין זייער אַרבעט סטימולירט נישט פון דרויסנדיקע אַמבי-ציאַנעלע גורמים, נאָר פון אָן אינערלעכן שעפּערישן דראַנג. דעריבער זענען זײַנע אַרבעטן דורכגענומען מיט ערנסטקייט, קלאַרקייט און אחריות.

ווינטשן מיר אים פון גאַנצן האַרצן צו זײַן 75-סטן געבוירנטאָג, ער זאָל מיט דער דאָזיקער גוטער און נוצלעכער אַרבעט אַנגיין עד מאה ועשרים — אמן!

גבריאָל וויסמאַן — אַ בן 75

צווישן אונדז דרייען זיך אומבאַמערקט אַרום — אין יאָר־טומל פון לעצטיקייט — שטילע מענטשן, וואָס האָבן אין זייער באַשיידן, פּלייסיק לעבן אויפגעטון גרויסע מעשים. זיי שטופן זיך נישט אויבן־אָן. זיי וואַרפן זיך ווייניק אין די אויגן. איך מיין דאָ דעם מעשה־דערציילער, פּאַלק־לאַריסט, קינדער־דיכטער, קונסט־און ליטעראַטור קריטיקער גבריאָל וויסמאַן.

גבריאָל וויסמאַן לעבט שוין שיינע יאָרן אין ישראל, און פאַרנעמט זיך די לעצטע צייט דער עיקר מיט קונסט־קריטיק, מיטן אַנטדעקן אינטער־רעסאָנטע אַספּעקטן פון דער יונגער ישראל־מאַלעריי. מיר לייענען אָפט זיינע מאַמרים, פול מיט פאַרליבטקייט אין קונסט, אין די פּעריאָדישע אויס־גאַבן פון תל־אביב. אָבער אַחוץ קונסט־קריטיק, האָט גבריאָל וויסמאַן הינטער זיך אַ לאַנגיאַריקע רייכע טעטיקייט, אָנהייבנדיק פון זיין היים־שטאָט ראַדאָם, די אונטערגעגאַנגענע עיר ואם בישראל. ראַדאָם האָט אויפ־געהאַדעוועט אַ שיינע, שטאַלצע ייִדישע אינטעליגענץ, אויף אַלע געביטן פון ייִדיש־געזעלשאַפטלעכן און קולטור־לעבן.

די באַרימטע גאַרבער־שטאָט פון ייִדישע האַרעפּאַשניקעס אין פּוילן האָט אַרויסגעגעבן אַ ריי טאַלאַנטפולע שרייבער, צווישן זיי: דעם באַקאַנטן ליטעראַטור־קריטיקער לעאַ פּינקלשטיין, דעם גרויסן דערציילער יהושע פּערלע, דעם לירישן דיכטער משה דוד גיסער און — יבֿלאַ — דעם שרייבער און קריטיקער גבריאָל וויסמאַן.

אין אַזאַ רושיקער, ייִדיש־פּאַלקסטימלעכער שטאָט, פול מיט אַ גע־דיכט־אויפגעשטאַנענער דורותדיקער ייִדישקייט, האָט גבריאָל וויסמאַן יאָרן לאַנג זיך פאַרנומען מיט פּעדאַגאָגיע, גלייכצייטיק געזאַמלט פּאַלקלאַר. געווען אין יענע יאָרן אַן אַקטיווער מיטאַרבעטער אין ווילנער יוִו״אַ. אין 1928 האָט ער אַפילו באַקומען אַ וואַרעמע אָנערקענונג פון העברעישן אוניווערסיטעט אין ירושלים פאַר זיינע אַרבעטן וועגן ייִדישן פּאַלקלאַר.

דאָס זעלבע אויך — פון פוילישן קולטור- און בילדונגס-מיניסטעריום (לויט „איטא“־ידיעות פון יענע יאָרן).

אַבער גבריאל ווייסמאן איז דער עיקר אַ פעדאָגאָג. נאָך היינט טרעפן מיר אין דער גרויסער וועלט טייל פון זיינע אַמאָליקע תלמידים, וואָס רעדן וועגן אים מיט גרויס רעספעקט און ליבשפט. זיין פעדאָגאָגישער חוש האָט אים אַוודאי אויך געפירט אויפן וועג צו פאַרשרייבן פּאַלקס-מעשהלעך פאַר קינדער, ווי אויך צו שרייבן לירישע לידער, וואָס זענען פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין ייִדישע קינדער-זשורנאַלן איבער דער וועלט און זענען דורך ייִדישע קאָמפּאָזיטאָרן באַמערקט געוואָרן, צו באַגלייטן זיי מיט מוזיק. טייל פון גבריאל ווייסמאָס קינדער-לידער זענען אַריין אין כרעסטאַמאַטיעס און אַנטאַלאָגיעס, און דאָס איז אַ גרויסער זכות. וועגן גבריאל ווייסמאָס קינדער-מעשהלעך האָט נאָך אין דער וואַרשעווער „אַרבעטער-צייטונג“ פון יאָר 1932, געשריבן אַ פּאָזיטיווע אַפהאַנדלונג דער באַרימטער שרייבער יואל מאַסטבוים. נאָך אונדזער נאַציאָנאַלן חורבן, האָט דער באַקאַנטער דיכטער משה דוד גיסער געשריבן אין „דאָס ייִדישע וואָרט“ (דערשינען אין סאַנטיאַגאָ, טשילע, דעם 31.10.1946):

(זע דעם מאמר פון מ. ד. גיסער אין דעם בוך אויף זייט 151).

ווי מיר זעען, איז גבריאל ווייסמאן נאָך לאַנג פאַרן חורבן באַקאַנט געווען אין פוילן מיט זיין אינטענסיווער מיטאַרבעט אין צייטונגען און צייטשריפטן, ווי „אַרבעטער-צייטונג“, „ייִדיש פאַר אַלע“, „מאַמענט“, „יוואָ-בלעטער“, „קינדער-וועלט“ און אַנדערע. ער האָט דערביי געזאַמלט און פאַרעפנטלעכט פּאַלקס-ווערטלעך, גלייכווערטלעך, ברכות, שבועות — דאָס גרויסע פּאַלקס-רייכטום, געשאַפן זייט דורות, וואָס איז פליסיק גע-זאַמלט געוואָרן פאַרן ייִדישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אין ווילנע. ס'איז געווען אַ ניץ געביט. אין 1908 האָט איגאַנץ בערנשטיין אַרויס-געגעבן אין וואַרשע זיינע „ייִדישע שפּריכווערטער“. נאָך ש. אַג־סקין, וועלכער האָט זיך פאַרנומען מיט זאַמלען ייִדישן פּאַלקלאָר, איז עס נאָך דעמאָלט געווען אַן אַנהייב, מיטן פאַרצייכענען, אַפּראַטעווען פון דער פאַר-געסנקייט דעם ייִדישן פּאַלקלאָר. דאָס האָט אויך געטאָן גבריאל ווייסמאן, פון זיינע יונגע יאָרן אָן, ער האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס ייִדישע ווערטל,

דער יידישער זאג, איז ווי א תורה, וואָס מען דאַרף עס געדענקען; לערנען דערפון. דער יידישער שאַרפּזין און חכמה איז „שפיציק און קנילעכדיק“, און טרעפט אָפּט אין סאַמע פינטל אַרײַן. אַזאַ אַרבעט איז נישט ליכט, מען מוז שעפּן דעם מאַטעריאַל פון פּאַלק גופּא, קלאַסיפּיצירן, באַאַרבעטן. דער בליווער פּאַלקלאַר פון דער שטאַט ראַדאַם איז אַ פּערל אויפן דאָזיקן געביט פון זײַן שאַפּן.

גבריאַל ווייסמאַנס צווייט אַרבעט-געביט איז געווען, צו שרײַבן אַפּהאַנדלונגען וועגן ליטעראַטור און קונסט. נאָך דער מלחמה האָט ער אויך רעדאַגירט דעם יזפור-בוך „פּנקס סאַכאַטשעוו“ און לעצטנס „ספר פּראַגה“, וווּ עס איז פּאַראַייביקט די געשיכטע פון לעבן, שאַפּן און אומקום פון דער גרויסער, פּיל-הונדערט-יאַריקער באַרימטער יידישער קהילה קדושה.

אין אונטערערדישן וואַרשעווער געטאַ-אַרכיוו (רינגעלבלום-אַרכיוו) האָבן זיך אויפּגעהיטן די זאַמלונגען פון גבריאַל ווייסמאַן. דאָס באַשטעטיקט דער יידישער היסטאָרישער אינסטיטוט אין יאָר 1949, נאָכדעם ווי ס'איז אויסגעגראַבן געוואָרן אַ טייל פונעם רײַכן אַרכיוו פון אונטער די הורבות. עס האָבן זיך פּאַרהיט גבריאַל ווייסמאַנס אַרבעטן וועגן יידישן ליד אין ראַדאַם („דאָס ליטעראַרישע ראַדאַם“), יידישע שפּריכווערטער, ווערטלעך, פּאַרגלייכענישן, ברכות, קללות, סימנים, וואָס זענען פּאַרבונדן מיט „מזל“ און „שלימזל“ (ליטעראַרישע גרופּע, 1930), „יאַמע קצב“, פונעם יידישן פּאַלקס-קוואַל, און פּיל אַנדערע.

אַ באַזונדער געביט, ווי געזאַגט, אינעם שאַפּן פון גבריאַל ווייסמאַן, איז דאָס ליד, דאָס געזונגענע ליד. מלחמה-צײַט, פּאַרוואַרפן אין ווייטן קירגיזיע, האָט ער, אַליין באַהאַונט אין מוזיק, אַנגעפירט מיט אַ דראַמאַ-טישן קרייז און מיט אַ כאַר. זײַנע לידער ווערן אין ניו-יאָרק געזונגען דורך דער זינגערין שרה פּערשקאַ און אַרײַנגעזונגען אויף פּלאַטן. זײַן ליד „לוצק“, פול מיט בענקשאַפט און פּאַטאַס, איז געווען זייער פּאָפּולער. צו זײַנע 75 יאָר, ווינטשן מיר דעם יידישן קולטור-טוער, פּאַלק-לאַריסט, דיכטער, ליטעראַטור- און קונסט-קריטיקער, נאָך לאַנגע יאָרן פון אַקטיווער שעפּערישקייט פאַרן יידישן וואַרט, וואָס ער האָט עס אָפּגע-היטן אַ גאַנץ לעבן. עד מאה ועשרים!

גבריאָל ווייסמאַן און זיינע עסייען

א

דאָס שרייבן עסייענאַרטיקע מאַמרים וועגן שרייבערס, קינסטלערס, וויכטיקע ווערק, קולטור- און פּילאָסאָפּישע פּראָבלעמען א. א. ציט זיך שוין אַ קיימא לן הונדערטער יאָרן. ס'איז וויל באַוווסט און באַקאַנט, אַז סײַ דער נאַמען — עסיי — סײַ זײַן כאַראַקטער שטאַמען פונעם אַרטיקלען- געזאַמל וואָס עס האָט פאַרעפנטלעכט אין יאָר 1580, דער באַרימטער פּראַנצויזישער שרייבער און דענקער מישעל דע מאַנטען אונטערן נאַמען ESSAIS. דער ייִדישער עסיי האָט אַ שפּאַר ביסל פאַרשפּעטיקט. ער האָט זיך אָבער רעהאַבליטירט מיט דער באַטייטנדיקער צאָל מחברים זיינע וואָס זענען אויפגעקומען אין דער נייער ייִדישער ליטעראַטור און מיט דער גאָר הויכער קוואַליטעט פון זייער שרייבן. גענוג צו דערמאַנען אַ י. ל. פּרץ, אַ חיים זשיטלאַווסקי, דוד פּרישמאַן, און בעל מחשבות, — ווי דער מאַדערנסטער צווישן זיי — ביז צו די וואָס זענען שפּעטער צוגעקומען, ווי מ. גראַס-צימערמאַן, שלמה ביקל און יבֿלאַ דב סדן און זייערס גלייכז, פּדי צו ציען די אויפּמערקזאַמקייט אויף אונדזער עסיי, וואָס פאַרמאַגט גײַסטיקע געווירצן, בליציקן עספּרי, שפּראַכלעכע רייכקייטן און שייַדט זיך אָפּ פונעם קלאַסישן קריטיק-מאַמר וואָס איז על-פּיר-רוב טרוקן און דיִדאַקטיש.

און אַט איז געקומען יעקב גלאַטשטיין און האָט מיט טעם, חן און אַריגינעלער פאַלקישער אײַנפאַלערישקייט געמאַכט נאָך מער פּיקאַנטער און זאַפּטיקער דעם עסיי אונדזערן, ביז ר'איז געוואָרן „אין תוך גענומען“ דער טיפּסטער, ברייטסטער און דערהייבנדיקסטער באַהאַנדל-אַרטיקל. האָבן מיר דערזען, אַז נישט נאָר טעאַרעטיש, ווי עס טײַטשט דאָס אויס דער ווערטערבוך, נייערט אויך ממשדיק, איז אונדזער עסיי — דאָס שרייבן וועגן ליטעראַטור, קונסט און געזעלשאַפּטלעכע פּראָבלעמען אין אַ סובלימירטער פאַרעם, סוביעקטיוו און אינטים, דערביי קיינמאַל נישט רייסן זיך אַרומצוגעמען דעם באַהאַנדלטן ענין ביזן סאַמע סוף, נאָר לאָזן

אַרט פאַר נאַכטראַכטן — אַ נאַטירלעכע קרוינצווייג פון אונדזער מאַמריס-טישן ליטעראַטור-בוים.

דאָ וואָלטן מיר אַוודאי געדאַרפט ברענגען אַ נעמען-ליסט פון די וויכטיקסטע עסייאַסטן, מיט, כאַטש, קליינע מוסטערן פון זייערע יצירות. וואָלט אָבער אַזאַ רשימה אונדז בלויז געוויזן, אַז... וויפל מחברים אַזויפיל סטילן, וויפל עסייאַסטן אַזויפיל פאַרמען. און דאָס וואָלט אונדז רק דער-פירט צום מאַמר חו"ל: „לאַ הרי זה כהרי זה“ — דער איז נישט פונקט אַזוי ווי דער, און זייער צד השווה איז גראַד דאָס באַזונדערע, דאָס אייגנ-טימלעכע, און דער קוואַליטאַטיווער אויסמעסט פון יעדן עסיי באַזונדער.

זענען אַוודאי דאָ ביי אונדז שרייבערס וואָס שרייבן וועגן ווערק און מחברים אין גניסט פון דער צייט, ד. ה. מאַמרים וואָס באַשווערן דיר דאָס קלאַסיפֿיצירן, צי זענען זיי בלויז און נאָר ליטעראַטור-קריטיק, אלא צוגעפראַוועט מיט עסייאַסטיש ריישעכץ, צי זענען זיי עסייען לויט אַלע דינים וחוקים, ניערט צוגעווירצט מיט קריטיק-כוונות. פון דאַנען, אַז עס איז שווער צו זאָגן צי אַלע מאַמרים וועגן ליטעראַטור און ענלעכע פראַבלע-מען מעגן אַנגערופן ווערן עסייען. וואָס זשע בלייבט צו טאָן? — תיקו.

ב.

גבריאַל ווייסמאַנס מאַמרים וועגן שרייבערס און קינסטלערס ליידן צום ווינציקסטן פון אַט דעם פעלער. אמת, אויך ג. ווייסמאַן האָט ביידע ביכער זיינע: „פען-פראַפֿילן“ (1978) און „ישראל-קינסטלער“ (1979) באַצייכנט מיטן קוואַליפֿיקאַציע-טיטל עסייען, נאָר דאָס קאָן גריילעך זיין דערפאַר וואָס ער איז נישט אויסן אין זיינע אָפּהאַנדלונגען צו שפֿילן די ראל פון אַ קריטיקער — פוסק-אחרון, ניערט עקספרעסיוו אַרויסברענגען זיינע מיינונגען, איינדרוקן, מיטלעבונגען מיט די ווערק וואָס ר'האַט געלייענט (ביכער) אָדער געזען (בילדער), הגם דאָ אָדער דאָרט שרייט אַרויס קריטיק, אָדער, ווייניקסטנס, קריטישע מבינות... נאָך מער. אָפט מאַל רופט דער אָדער אַנדערער מאַמר זיינער אַרויס ביי דיר אַסאַציאַציעס, אַז וויסמאַן באַהאַנדלט זיין פאַציענט מיט פֿלים פון קלאַסישער קריטיק: אַ שפע פון פאַך-ווערטער, ספעץ-אַרויסזאָגונגען אדגל. ער איז אָבער נישט אַזוי טרוקן-לאַגיש, אַנאַליטיש-פעדאַנטיש ווי עס זענען געווען די קלאַ-

שישע קריטיקערס אונדזערע, ניגער, מוקדוני א. א. ער קוקט נישט דורך א פאָרגרעסער-גלאַז כדי צו דערבליקן אַן אומפינקטלעכקייט, אַ נאַנסענס, אַ גרייז, ווי, למשל, א. י. ראָפּאַפּאַרט. אויך זיין לשון, די לעקסיק זיינע איז אַנדערש ווי ביי די „ריינע“ קריטיקערס. עס פאַרמאַגט אין זיך ווייכ-קייט, טייל מאַל — צאַרטקייט, סענטימענטאַלישקייט אַפילו. עס טרעפט און עס לויפט אייך אַן לייענענדיק, אַ פאַרגלייך, אַז... זיין לשון פליסט ווי דאָס וואַסער אין אַ לויפנדיקן טיך. וואָרעם אָט גיט ער אַ זאַג — רעדנדיק וועגן דעמבלינס „אויף אייגענעם באַראַט“ — „ב. דעמבלין איז אַ גרויסער עפיקער, וועלכער שילדערט און שטעלט זיך אָפּ אויפן קלענסטן פרט און אויפן מינדסטן עפיואַד. אָבער אָט די פלומרשטע קליינע און זיטיקע עפיואַדן — דאָס זעלבע דער פּייזאַזש — זינען דעם מחבר ווי אַ מיטל עפעס אויפצודעקן, עפעס אויסצוקלאַרן.“ איז דאָס אַזוי שטיל, אַזוי פשוט און האַרציק געזאַגט, אַז לייענענדיק דאָס מיט האַרץ און מיט מוח ווילט זיך אָט-דיי-זעלבע „פשוטע“ ווערטער זאַגן אויפן מחבר גופא.

אָט, אַ שטייגער, זאַגט ער וועגן דער דיכטעריין פּערל האַלטער: „אַ מאָדנע שטימונג נעמט אַרום נאָכן איבערלייענען אַ ריי לידער אירע. דאָס זענען לידער וועגן עפעס ווייטע חלומות, נעפלדיקע בענקשאַפטן — אומע-טיקע לידער. די דאַמינירנדיקע פאַרב — גרוי. פאַר אַ נאָווינע מישט זי צו אַ ביסל בלוי.“ כּוואַלט אַוועקגעגעבן אַ גאַנצן פּוד קריטיק-אַרטיקלען פאַר אָט דעם איינעם קליינעם פּסוק.

פון דאַנען מעגן מיר, נישט צופעליק, אַ מיש טאַן ביז צו זייט 112 ווי ווייסמאָן רעדט וועגן דב סדנס „די חכמה פון חכמות“, און טוט זיך אַזוי געמיטלעך אַ זאַג (שיר נישט סדניש...): „ביידע ביכער, סדנס, זענען טויזנט-און-איינ-פלאי-פלאַאי-מדיקע שאַרפּזיניקע, חנעוודיקע אַנעקדאָטן, און אַז איר ווילט, מעשהלעך. אָבער צוניפּשטעלן פון 27 גרונט-ווערטלעך אַ בוך, די חכמה פון חכמות“ דאַרף מען האָבן אַ קאַפּ פון אַ מיניסטער. בלשון סגי-נהור וואַלט איך געזאַגט: אַ ביזע גבורה.“

און אַז מיר קומען צו צו אַ מאַמר, וואָס צוליב סוביעקטיווע טעמים, וועלן מיר אים נישט אַנרופן ביים נאַמען, און באַגעגענען זיך דאָרט מיט אַ פּסוק וועגן „פּחותדיקן פאַרמעסט“ פון אַ מחבר, און אַז דאָס באַהאַנדלטע בוך איז „דעם פּאַעטס קאַנפּראַנטאַציע און מאַגיפּעסטאַציע פון שפּראַך,

בילד, טאן, פארב און דיכטערישן גלייך, דערזען מיר ווי רייך עס איז אונדזער אָרעם לשון און אַז גבריאל וויסמאַן פאַרמאָגט זײַן אייגענעם שליסל צו אַט דער דאָזיקער רײַכקײַט.

ג.

פון גבריאל וויסמאַנס „פען-פראָפּילן“ ביז זײַן בוך „ישראל-קינסט-לער“ זענען קײַן סך טײַכן נישט אָפּגעפּלאָסן. סײַ די צײַט — אַ יאָר — סײַ דער רעאַליזיר-אופן זענען זיך גאַנץ נאָענטע קרובים. עס איז אָבער דאָ אַ נישט-קשהדיקער מהלך צווישן אַט די ביידע געזאַמלען. אַ מהלך וואָס האָט אַ ברירה צו קוואַליפּיצירן יעדן געזאַמל באַזונדער און מוזקה צו זײַן גראַד דאָס צווייטע בוך מיטן בכבודיקן טיטל עסייען.

אויב מיר האָבן אויבן געזאָגט, אַז טייל מאָל ווילט זיך פאַרגלייכן ג. וויסמאַנס לשון צום וואַסער פון אַ לויפּנדיקן טײַך, איז עס, אַט דאָס לשון זײַנס, אינעם געזאַמל „קינסטלער“ נאָך מער פּליסיק. נאָך מער לויפּיק. אפשר דערפאַר וואָס ער האָט אַמאָל שטודירט קונסט, אפשר — ווייל ער איז אין דער קונסט פאַרליבט און לעבט זי, נאָר אַזוי צי אַזוי פּילסטו אין אַט דעם בוך אַ גערויש פון מוזע-פּליגל וואָס מאַכן העכער און ברייטער די דימענסיעס און רײַסן דיך מיט צו ווערן נאָענט מיט אַט די קינסטלערס, עס זאָלן דיר ווערן אייגן זייערע שאַפּונגען, זאָלסט אַ גרויסן טייל פון זיי אָנהייבן פאַרשטיין און זיי אָנהייבן ליב האָבן, ווי ער — גבריאל וויסמאַן.

אין איינער אָן אָפהאַנדלונג איבער אַ ייִדישן דיכטער אין ישראל, האָט מלך ראַוויטש דערציילט און דערקלערט, אַז ער האָט ליב — און פירט זיך אַזוי אין פּמעט 99 פּראָצענט פון זײַנע אָפהאַנדלונגען — צו ברענגען איין ליד, דאָס אים נאָענטסטע, פון דעם דורך אים באַהאַנדלטן דיכטער, ווי אַ מוסטער. און אַט דאָס איינע ליד איז בכוח, און איז מחויב, לויט אים נאָך, צו אילוסטרירן און באַשטעטיקן זײַנע אַרױסגעזאָגטע מיינונגען איבער דעם באַהאַנדלטן משורר. נאָכצוגיין דעם גאַנג פּונעם ווונדערלעכן מלך (ראַוויטש), וואָלט איך געקאַנט אויך אַזוי טאָן.

וואַרעם, לויט מיר נאָך, איז דער עסיי וועגן סקולפּטאָר מיכאל מילבערגער, וואָס איז דער גרעסטער אין כמות אין אַט דעם בוך און דער רײַכסטער אין איכות — ראוי און בכוח צו דינען ווי אַ מוסטער פון דער

גבריא אל ווייסמאן

גאַנצער זאַמלונג. מחמת אין אַט דעם עסיי זענען לשון, וויזיע, פאַקענ-טעניש, פאַרערונג און ליבשאפט צום באַשריבענעם און געשריבענעם, אַזוי ענג פאַרבונדן צווישן זיך, אַזש זיי ווערן איין גאַנצס, ווי זיי וואַלטן ממש אַראַפגעקומען צונויפגעפאַרטע פון די הימלען, מקשה אחת. וועט איין ציטאט פון אַט דעם פראַכטיקן מאַמר גענוג זיין אויף דאָס צו באַווייזן: — „דער דאָזיקער איינדרוק (אַז מילבערגערס ווערק „זעען-אויס ווי זיי זאָלן שוועבן אין די ספירות העליונות“) איז גישט בלויז קיין סוגעסטיווער, נאָר איז באַזירט אויף געזעצן: געאַמעטריע, ליניע, וואַלאַר, קאָנסטרוקציע, פאַרבליפנדיקע טעכניק — דיסציפלינירט אין זיין קינסטלערישן אויסדרוק. נאָר אויב עס וועט זיך ווער דווקא איינשפאַרן און זאָגן: סוגעסטיע — זאָל זיין! אמתע קונסט סוגערירט אויך און ווירקט מאַמענטאַל. אַט די מאַמענטאַלע טאַלע ווירקונג איז די בעסטע, די ריכטיקסטע, מחמת דאָס איז דער אויסדרוק וואָס דערנענטערט זיך צו אונדזער געמיט, צו אונדזערע געפילן.“

איז דאָס טאַקע דער בעסטער באַווייזן. ס'איז פפתור ופרח!

ד.

די ענציקלאָפּעדישע אויסטייטשונג פונעם וואָרט קונסט וויל האַבן, אַז קונסט שטאַמט פונעם שורש קאַנען. פון דאַנען, אַז יעדע קונסט איז אַ רעזולטאַט פון איבונג, לערנונג, דערגיין צו דער יכולת, צו דער קאַנ-טעניש אַרויסצוברענגען דורך יצירה אַן עסטעטישע הנאה פאַר דעם מענטש, פאַר דער מענטשהייט. די העברעישע ענציקלאָפּעדיע גיט צו פון איר זייט, אַז דער עברית-עקוויאַלענט פאַר קונסט — אמנות — שטאַמט פון שורש אימון, ד. ה. לערנונג.

מעגן מיר דאָך אויך וועלן און פאַרלאַנגען פונעם באַהאַנדלער פון קונסט, דעם באַשרייבער — קריטיקער צי עסייסיסט — ער זאָל פאַרמאָגן אַט די אייגנשאַפטן, פלוס — וויסן.

אין גבריאַל ווייסמאַנס מאַמרים-ביכער געפינען מיר זייער אַ סך פון אַט די ביידע, און מיר ווערן פון זיי באַווירקט.

נאַוועמבער, 1980

וועגן גבריאֵל וויסמאַנס עסייען

דאָס בוך עסייען „ישראל־קינסטלער“ פונעם שרייבער גבריאֵל וויסמאַן איז נישט בלויז נאָך איין בוך וועגן מאָלערס און זייער וועג אין דער קונסט. דאָס איז אַ בוך, וואָס באַרייכערט די געשיכטע פון דער מאָדערנער ייִדישער מאָלעריי. לויט זײַן קלימאַט, וואַרעמער, בר־סמכאדיקער אינטער־פרעטאַציע, הויך־הומאַנישער באַציונג צום מאָלערס, אָדער סקולפּטאָרס ווערק און אויך צו זײַן יצירה־פּראָצעס, ועל פּולם: דער שפּראַכלעך־קרישטאָליקער, בצמצומדיקער אופן פון מחברס גראַוירונגען פון די לײַוונטן, אָדער סקולפּטור־ווערק — דורך דעם אַלץ, פאַרהיימישט פאַר אונדז ג. וויסמאַן אַ גרויסע פּלעיאָדע פון ייִדישע הייַנטיקע קינסטלער. אַזאַ בוך איז אַ זעלטענע דערפרייענדיקע דערשיינונג. מיר גייט נישט איצט אין באַהאַנדלען דאָס בוך פון רײַן קריטיש־מאַלערישן קוקוינקל — וואָס דאָס אַליין רעדט אויך שוין וועגן מחבר ווי אַ שטאַרק־עמפּינדלעכן און גוט־באַהאַונטן אין די סודות פון דער קונסט — נײַערט מיר גייט וועגן דער לויטערער אַטמאָספּער, מיט וועלכער דער שרייבער רינגלט־אַרום יעדן באַהאַנדלטן שאַפּער. די אַ אַטמאָספּער פון יראת הכבוד און ערלעכער פרייד פאַר יעדן מאָלערישן טאַלאַנט, אומאַפהענגיק פון זײַן מדרגה, דאָס איז דאָס כאַראַקטעריסטישע פונעם בוך. אין דער הקדמה צום בוך רעדט ג. וויסמאַן וועגן ספּעציפישן ישראל־קלימאַט, וווּ עס ווערן געשאַפּן אַ סך לײַוונטן. די אַ ספּעציפישקייט רופט ער אָן: לופט, זון און ליכט. מיר דוכט זיך, אַז סײַעט נישט זײַן איבערגעטריבן אונטערצושטרייכן, אַז די עסייען איז בוך, דער צוגאַנג צום מאָלער, זײַן אויסגעקליבענע קאַמפּאָזיציע, דער אופן פון ג. וויסמאַנס אַנאַליטיש שרייבן — איז אויך דורכגעדרונגען מיט לופט, זון און ליכט. מען פילט די שרייבערישע פרייד אין די שאַפּע־רישע פּחות. שרייבנדיק, לַמשל, וועגן די סקולפּטור־ווערק פון מיכאַל מילבערגער, דערמאַנט ער עמיל זאַלאַס אַ זאַג: „איך מעסט נישט קיין קונסט לויט אַ תקופה, אָדער סטיל. אַ מײַסטער דאַרף שאַפּן אַ ווערק, וואָס זאַל שטענדיק דערפרייען.“ אַזאַ ווערק איז טאַקע גבריאֵל וויסמאַנס עסייען־בוך — עס דערפרייט אונדז אַלעמען. דאָס דאָזיקע בוך, ווי אַ קליין, זייער

גבריאל ווייסמאן

געראַטן האַנטבוך, מיט זײַנע שײַנע קינסטלערישע פֿירושים און דורכגע-
לויכטענעם אַנאַליז פֿונעם בעל־יצירה און זײַן טאַט — וואָלט געדאַרפט
זיך געפֿינען אין יעדער ייִדישער שטוב, וווּ עס טלײַעט נאָך דער הייליקער
פֿונק פֿאַר רײַנער יצירה און אירע הומאַנישע ווערטן.

ביכער פון גבריאל ווייסמאן:

- גוזמאדיקע מעשהלעך (דערציילונגען) פֿאַרלאַג „ליטעראַרישע
גרופע“, ראַדאָם 1932.
- וועגן מזל און שלימזל (פֿאַלקלאַר) פֿאַרלאַג „אַליין“, ראַדאָם, 1938.
- (אַ טײַל מעשהלעך, געדרוקטע דאָ און דאַרט, האָבן זיך אויפֿ-
געהיטן אין אונטער־ערדישן געטאָ־אַרכיוו — רינגעלבלום־
אַרכיוו — וואָס געפֿינט זיך אין וואַרשע.
- קינדער־מעשהלעך, פֿאַרלאַג „י. ב. שטריימאַן“, ראַדאָם, 1938.
- ראַדאָמער פֿאַלקלאַר, פֿאַרלאַג „צוקער“, 1939 (פרעמירט דורך דער
ייִדישער קהילה אין ראַדאָם).
- דאָס טעלערל פון הימל, פֿאַרלאַג „קינדער־פֿריינד“, וואַרשע, 1939.
- פֿלאַטע (לידער) אַרויסגעגעבן אין נײַ־יאָרק דורכן פֿאַרלאַג „לעאַן
גלאַזער“.
- (דאָס ליד „לוצק“ איז פרעמירט געוואָרן פון דער לאַנדסמאַן־
שאַפט אין באַלטימאָר, אין יאָר 1955).
- פֿלאַטע (לידער) אַרויסגעגעבן אין נײַ־יאָרק דורכן פֿאַרלאַג „תקוה
רעקאָרד קאָמפּאַני“ א. נ. „סאַנגס טו רימעמבער“ (לידער צו
געדענקען).
- די לידער פון ביידע פֿלאַטן זענען אויסגעפֿירט דורך דעם
קינסטלער־פֿאַר שרה און חיים פֿערשקאָ.
- „פֿען־פֿראַפֿילן“ (עסייען) פֿאַרלאַג „פֿריינד“, תל־אביב, 1978.
- „ישׂראל־קינסטלער“ (עסייען) פֿאַרלאַג „פֿריינד“, תל־אביב, 1979.
- פון מיין סאָד, מעשהלעך פֿאַר קליין און גרויס. פֿאַרלאַג „ישׂראל־
בוך“ תל־אביב, 1988.

אין שוועדיש: אין „סטודיוס קאַמראַטן“
גבריאל ווייסמאן — קונסט־קריטיק.

אין דער זאמלונג :

9	אילנה מנס-ווייסמאן — אין מיין טאטנס אַנדענק
	פאַר קליינ און גרויס
13	איך שפיל זיך נישט מער אין מלחמות
17	דער זייגער האָט זיך צעבייזערט
19	יורמיס זאכן האָבן זיך צעבונטעוועט
24	רכילות פונעם אל"ף-בי"ת
27	אין דרוקערייַ
31	אַ שוסטער מיטן קאַפּ פון אַ מיניסטער
36	אַ מעשה מיט לייבן
42	מחמת שררה
47	אַ שמועס צווישן בריוו
50	אַלץ האָט אַ גרענעץ
53	פאַרוואָס חודש פעברואַר האָט 28 טעג
58	יאָסי אַפלאַדירט צום טאַקט פון רעגן
62	קאַראָהאַד
64	פאַרוואָס און פאַרוואָס
66	אַ שמועס צווישן טאַג און נאַכט
68	די חתונה פון נאָדל-פאַדעם
73	אַ נייע וועלט
78	וואָס אין דאָרטיקן וואַלד פאַסירט
82	נאַריש ווי אַ גאַנדז
85	דאַנקבאַרקייט
87	דאָס טעפעלע סם
89	דער בעקער
90	דער שמיד
91	דער שוסטער
92	אין דיסני-לאַנד
95	גיטעלעס שפּאַס
98	אַן איינרעדעניש איז ערגער פון אַ קרענק
102	וויגליד
104	דער אַדלער און דאָס העזעלע
106	דער דאַרפסטמאַן, דער וואַלף און דער פּוקס
108	זיין ערשטער פּלי
112	מאַטל באַרימער
114	נישט אַפּלאַכן פון קיינעם
117	אויף אַ פּורים-באַל

- 120 יעדעס פאר צוגליך — מאכט די מענטשהייט רייך
 122 יעדער זאך האט איר געשיכטע
 128 דאָס קליינע אַרבעטל
 131 שלמה המלך און די פייגעלעך
 133 אַ משפט פאַר שלמה המלך
 134 שלמה המלך און דער באַרימער

לידער מיט מעלאָדיעס

- 135 עלעגיע
 136 מיין געבעט
 137 זינג מיר מיין פריינד
 138 טרויער

צום און וועגן מחבר

- 142 אַ בריוו פון דוד פינסקי
 143 אַ בריוו פון דניאל טשאַרני
 144 אַ בריוו פון ה. לייזיק
 145 אַ בריוו פון אברהם סוצקעווער
 147 אַ בריוו פון משה קנאַפּהייס
 148 י. ח. בילעצקי: „ישראל-קינסטלער“ פון ג. ווייסמאַן
 151 משה דוד גיסער: גבריאל ווייסמאַן
 154 דוד ספּאַרד: שריפטשטעלער און באַשיידענער מענטש
 157 ב. שלעווין: גבריאל ווייסמאַן אַ בן 75
 160 י. צ. שאַרגעל: גבריאל ווייסמאַן און זיינע עסייען
 165 ישעיהו שפּיגל: וועגן גבריאל ווייסמאַנס עסייען